

ZORUNLU ASKERLİK SIRASINDA YAŞANAN HAK İHLALLERİ

www.askerhaklari.com sitesine
Nisan 2012 - Nisan 2013 döneminde
gelen başvurular

ZORUNLU ASKERLİK SIRASINDA YAŞANAN HAK İHLALLERİ

www.askerhaklari.com sitesine Mayıs 2012-Nisan 2013 döneminde gelen başvurular

www.askerhaklari.com
twitter.com/askerhaklari
facebook.com/askerhaklari
askerhaklari@gmail.com

Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd)

Dr. Refik Saydam Cad. No: 39, Da: 10, Şişhane
34430 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 212 292 68 42 - 43
Faks: 212 292 68 44

Birinci baskı

İstanbul, Mayıs 2014

Yayına hazırlayan

Kerem Çiftçioğlu

Katkı sunanlar

Çiğdem Demirbilek
Duygu Türemez
Fecri Şengür
Teoman Özkan
Yiğit Aksakoğlu

Kitap tasarımı

Deniz Kurşunlu, Myra

Kapak, infografikler, sayfa uygulama

Bertan Kılıçcıoğlu

İllüstrasyonlar

Rukiye Ulusan

Baskı

Eray Basım
Mas-Sit No:191-1 Bağcılar 34204 İstanbul / Türkiye
www.eraybasim.com

Bu eser herhangi bir izin alınmasına gerek duyulmadan kısmen ya da tamamen çoğaltılabilir ve kaynak göstermek kaydıyla yayınlanabilir.

ISBN: 978-9944-5783-9-4

Bu rapor kolektif ve gönüllü bir çalışmanın ürünüdür. Katkı ve emekleriyle bu raporun gerçekleştirilmesini sağlayan aşağıdaki kişi ve kurumlara teşekkür ederiz:

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Çiğdem Demirbilek, Duygu Türemez, Fecri Şengür, Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd), Hülya Üçpınar, İlyas Şentürk, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), İrem Argat, Kenan Aydın, Mehmet Bozkır, Myra Ajans, Nalan Erkem, Semanur Karaman, Sivil Düşün AB Destek Programı, Teoman Özkan, Tolga İslam, Yiğit Aksakoğlu, Zeynep Özdemir.

1. GİRİŞ	07
2. YÖNTEME DAİR	08
3. BİR BAKIŞTA ZORUNLU ASKERLİK	09
4. ŞİKAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	10
4.1. KÖTÜ MUAMELE	14
4.2. DİSİPLİN	18
4.3. SAĞLIK HAKKI	24
4.4. İNTİHAR VE ŞÜPHELİ ÖLÜM	30
4.5. KALICI VEYA GEÇİCİ PSİKOLOJİK SORUNLAR	42
5. BİR KIŞLA MERCEK ALTINDA: AYDIN SÖKE II. MOT. PİYADE TUGAY YRDM. GARNİZON KOMUTANLIĞI	46
6. BİR DAVANIN KRONOLOJİSİ: UĞUR KANTAR DAVASI	48
7. İHLALLER VE CEZASIZLIK SORUNU	49
8. BAĞIMSIZ DENETİM MEKANİZMALARI	52
8.1. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU VE BAĞIMSIZ DENETİM	54
8.2. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VE BAĞIMSIZ DENETİM	55
9. TALEPLER	57

I. GİRİŞ: RAPOR ÖZETİ

Asker Hakları websitesine (<http://askerhaklari.com/>) 2012-2013 döneminde 653 zorunlu asker şikayetini ilemiştir. Bu rakam, bir önceki seneye göre yüzde 51 daha fazladır. Şikayetler geçen seneye göre ihlal türleri temelinde büyük farklılık göstermemekle beraber, sağlık hakkı ve cezaların orantısızlığına dair şikayetlerde önemli bir artış söz konusu. Şikayetlerin iller bazında dağılımında Ankara, İstanbul, İzmir, Kıbrıs, Erzurum, Şırnak, Hakkari, Kars, Hatay, Kırıkkale sırasıyla en çok şikayet alan iller olmuşlardır.

Raporda dayak, hakaret ve tehdit ile ilgili şikayetler Türk Ceza Kanunu ile tutarlı bir biçimde kötü muamele başlığı altında değerlendirilmiştir. Asker Hakları'na yapılan her iki şikayetten biri kötü muamele ile ilgilidir. Kötü muamele, zorunlu askerlik sırasında yaşanan tüm diğer sorun alanlarını (disiplin, sağlık, intihar) kuşatan, onları olumsuz etkileyen, çok katmanlı, temel ve yakıcı bir sorundur. Askeriye gibi kapalı kurumlarda ortaya çıkan bu sorunların ele alınmasında bağımsız, sivil denetim mekanizmalarının merkezi rol almaları gerekmektedir.

Disiplin sorun alanı altında ise, askeri disiplinin gerektirdiği komuta hiyerarşisinin istismarı sonucu ortaya çıkan aşırı fiziksel aktiviteye zorlanma, şahsi işine koşturulma, uykusuz bırakılma, devrecilik ve orantısız ceza şikayetlerini ele aldık. Asker Hakları'na gelen şikayetlerde orantısız ceza şikayetleri, geçen seneki yüzde 9 oranından bu sene yüzde 28'e yükselmiştir. Bunun sebebi, bu dönem disiplin koşulu ile ilgili artan şikayetlerdir. Uğur Kantar'ın 2012 yılında disiplin koşusunda öldürülüşü ve ardından disiplin koşularının kaldırılacağına dair düzenlemenin gündeme gelmesi, benzer durumdaki çok sayıda askerin bu dönemde Asker Hakları'na ulaşmasına sebep olmuştur. Disiplin koşularını kaldıran yeni TSK Disiplin Kanunu bu dönem zorunlu askerlik alanında yaşanan en önemli ve olumlu reform olmuştur. Fakat keyfi disiplin cezalarının önüne geçmek konusunda yeni TSK Disiplin Kanunu'nun da yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Sağlık hakkına erişimle ilgili şikayetler bu dönem toplam şikayetlerin yüzde 24'ünü oluşturmakta ve geçen seneye göre önemli bir artış göstermektedir. Sağlıkla ilgili yaşanan sıkıntıların önemli bir boyutu asker alım rejiminden kaynaklanmaktadır. Yapılan sağlık muayanesi gerek yasal, gerek uygulamaya dair ihmal ve yetersizlikler nedeniyle askerliğe elverişli olmayan çok sayıda kişinin askerliğe alınması sonucunu doğurmaktadır. Askerlik sırasında sağlık hakkına erişimde yaşanan sıkıntılar da, büyük oranda kötü muamele ve disiplin sorun alanlarıyla ilişkili olarak meydana gelmektedir. Zorunlu askerler sağlık mazeretleriyle ilgili taleplerine, içinde buldukları baskı ortamı sebebiyle bekledikleri cevabı alamamaktadırlar. Zorunlu askerlik sırasında yaşanan intihar

ve şüpheli ölümler tüm bu baskı ve ilgisizlik ortamında meydana gelmektedir.

İntihar ve şüpheli ölümlerle ilgili şikayetler bu raporlama döneminde de devam etti. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2012 yılında asker intiharlarıyla ilgili yaptığı açıklamada özetle üç konuya değindiğini biliyoruz. Bunlar, asker intiharlarının sivilde yaşanan intiharlarla paralellik gösterdiği, son 10 yılda asker intiharlarının yarı yarıya azaldığı, ve TSK'nın intiharları önleme konusunda çok sayıda tedbir uygulamakta olduğu yönündeydi. Asker Hakları'na ulaşan başvurular ve intihar rakamları üzerine yapılan karşılaştırmalar, resmin hiç de bu kadar iyimser olmadığına işaret etmektedir. Rakamlar ve şikayetler, zorunlu askerliğin intihar eğilimini yükselten etkisini göstermektedir. Askerde yaşanan intiharlar sivil oranla 2,5 kat daha yüksektir ve erbaşlar muvazzaf askerlere göre çok daha yüksek oranda intihar etmektedirler. Tüm bunlar kötü muamele ile intihar arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. TSK'nın intihar ile ilgili aldığı tedbirlerin gerek asker alımları aşamasında, gerekse askerlik sırasında yetersiz olduğu Asker Hakları'na gelen şikayetlerdeki anlatılarda görülmektedir. Zorunlu askerlik sırasında edinilen psikolojik veya fiziksel hasarların geçici veya kalıcı etkileri ise kişilerin askerlik sonrası yaşamlarına son derece olumsuz şekilde yansımaktadır.

Zorunlu askerlik sırasında meydana gelen şüpheli ölüm, intihar ve diğer ihlallerle ilgili işletilen adli işlemler büyük bir kapalılık içerisinde yürütülmektedir. Adalet sürecinin soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma süreçlerinin hepsi ekseriyetle cezasızlık akıbetine uğramaktadır.

Bağımsız denetim mekanizmalarının varlığı, etkinliği, bağımsızlığı ve görev alanı gibi konular ise zorunlu askerlerin insan haklarını güvence altına almada hayati önem taşımaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu, önümüzdeki yıllarda zorunlu askerlerin insan haklarının güvence altına alınmasında önemli rol oynamaya aday bir sivil denetim mekanizmasıdır.

Benzer bir işleve sahip olmasını beklediğimiz Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) bağımsız denetim işlevinde ise kritik bazı kısıtlar göze çarpmaktadır. Ele alınan dönemde muhalefet milletvekillerince verilen soru önergelerine verilen cevaplar keyfi ve yetersiz kalmış, araştırma önergelerinin ise hiç biri sonuç vermemiştir.

Öte yandan TBMM denetim performansı açısından yetersiz kalmakla beraber, kamuoyunda konunun gündeme gelmesine ilişkin elde edilen kazanımlar da yine TBMM'nin yarattığı imkanlar dahilinde meydana gelmiştir. Soru önergelerinin bir kısmına verilen cevaplar Asker Hakları gibi sivil girişimler için sorunların tespitinde değerlendirilmiş, sınırlı yaptırım gücüne rağmen TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu konunun kamuoyu nezdinde gündeme gelmesinde etkili rol oynamıştır.

2. YÖNTEME DAİR

Asker Hakları, zorunlu askerlerin gündelik hayatlarında maruz kaldıkları kötü muamelelerin ortadan kaldırılması için çaba gösteren, bu doğrultuda askerlikleri sırasında kötü muameleyle uğrayanlara haklarını aramaları için destek veren sivil bir yurttaş girişimidir. Asker Hakları bu desteği, askerhaklari.com sitesine gelen şikayetler üzerinden yapmaktadır. Başvurucular yaşadıklarını site üzerinde yer alan formu doldurarak aktarmakta, siteye gelen başvurular başvuru sahipleri ile görüşüldükten sonra dilekçe haline getirilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'na gönderilmektedir. Elinizdeki rapor, 2012-2013 Nisan ayları içerisinde askerhaklari.com websitesine bu çerçevede ulaşan toplam 653 şikayetin derlenip analiz edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Asker Hakları, geçen dönemki raporlamasında kendisine ulaşan zorunlu asker şikayetlerini ihlal kategorilerine göre ayırırken, hukuki tanımlamalar yerine askerlerin anlatılarında kullandıkları dile sadık kalmıştır. Hakaret, dayak, tehdit, orantısız ceza, sağlık hizmeti alamama, aşırı fiziksel aktiviteye zorlama, şahsi işlere koşturma, uykusuz bırakma, devrecilik gibi kavramlar, başka hiçbir hukuki veya teknik referansa bağlı kalınmaksızın, sadece anlatılanlarda işaret edilen farklı şikayet unsurları göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir. Böylelikle zorunlu askerlerin yaşadığı sorunlar kamuoyunda tartışılırken, uzmanlık gerektiren ve bu uzmanlığa sahip olmayanlarla arasına duvar örten bir dil yerine, zorunlu askerlerin kullandığı dil tartışmanın eksenine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu rapor da şikayetlerin değerlendirilmesinde aynı ihlal kategorilerine bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Fakat bu sene geçen dönemden farklı olarak, ihlal türlerini birbirleriyle belirli bir kavramsal tutarlılık temelinde gruplandırarak başlıklandırma yolu seçildi. Bu gruplandırmayı yaparken hukuki anlamda birbirleriyle yakından ilgili ihlal kategorileri aynı çatı altında ele alınıp raporun yapısının yalınlaştırılması hedeflendi. Bu bizi aynı zamanda hukuki anlamda daha tutarlı bir çerçeveye yaklaştırdı. Böylece, bir yandan yola çıkış şiarımız olan dili korumuş olduk, bir yandan da bu dili hukuki kavramsallaştırmaların iç tutarlılığına yakınlaştırdık.

Buna göre hakaret, kötü muamele ve tehdit gibi ceza hukuku kapsamında değerlendirilmesi gereken şikayetler "kötü muamele" başlığı altında gruplandırıldı. Aşırı fiziksel aktiviteye zorlama, şahsi işlere koşturma, uykusuz bırakma, devrecilik, orantısız cezalar gibi askeri disiplinin gerektirdiği komuta hiyerarşisinin istismar edilmesiyle gerçekleşen hak ihlalleri ise "disiplin" üst başlığı altında toplandı. Geçen sene "sağlık hakkına erişeme" olarak isimlendirdiğimiz ihlalleri ayrıca başka ihlal türleriyle gruplandırma gereği duymadan, "sağlık hakkı" ismiyle koruduk. "Kalıcı veya geçici fiziksel ve psikolojik sorunlar" her ne kadar sağlık hakkının bir alt başlığı

olabilirse de, ayrı bir tartışma ile görünür kılınması gerektiğini düşündüğümüz önemli bir konu başlığı olduğu için ayrıca ele aldık. "İntihar ve şüpheli ölümler" de zaten kamuoyunda bu şekilde tartışılan en vahim hak ihlali olması itibarıyla geçen seneki gibi ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Bu dönem raporumuzda asker anlatılarını derlediğimiz ana gövdenin yanı sıra bazı ilave bölümlere de yer verdik. Bir kışlada yaşananları ve bir davanın seyrini mercek altına aldık. Söz konusu birlik, askerhaklari.com sitesine tam 4 şikayetin geldiği ve bu şikayetlerin ardından bir de intihar vakasının gerçekleştiği Aydın Söke 11. Motorlu Piyade Tugay Yardımcılığı Garnizon Komutanlığı. Bu tekil örnek üzerinden zorunlu askerlikte intihar vakalarının aslında nasıl göz göre göre meydana geldiğini vurgulamak istedik. Bir diğer mercek altına aldığımız konu ise kamuoyunun yakından tanıdığı Uğur Kantar cinayetinin dava sürecinde yaşanan akıl almaz mahkeme kararları oldu. Ardından, zorunlu askerlikte yaşanan hak ihlallerinin önüne geçilmesi için çok kritik olduğunu düşündüğümüz "cezasızlık" ve "bağımsız denetim" alanlarına dair değerlendirmelere yer verdik. Son olarak sonuç bölümünde, rapor boyunca dile getirdiğimiz gözlem ve sorunlardan yola çıkarak tespit ettiğimiz taleplere yer verdik.

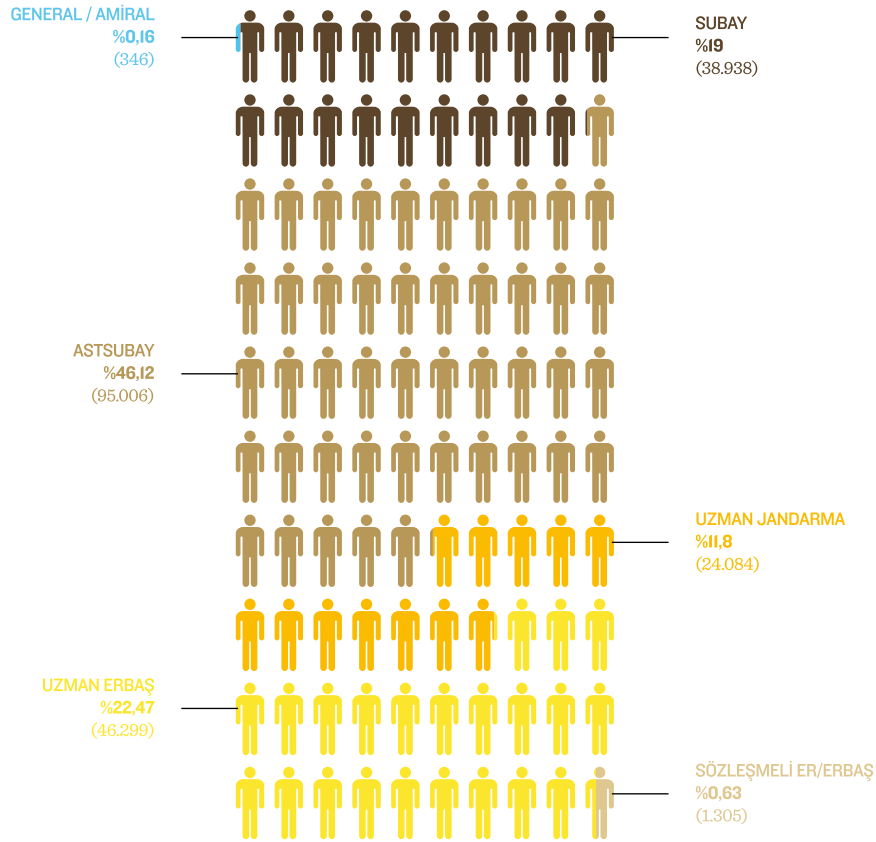
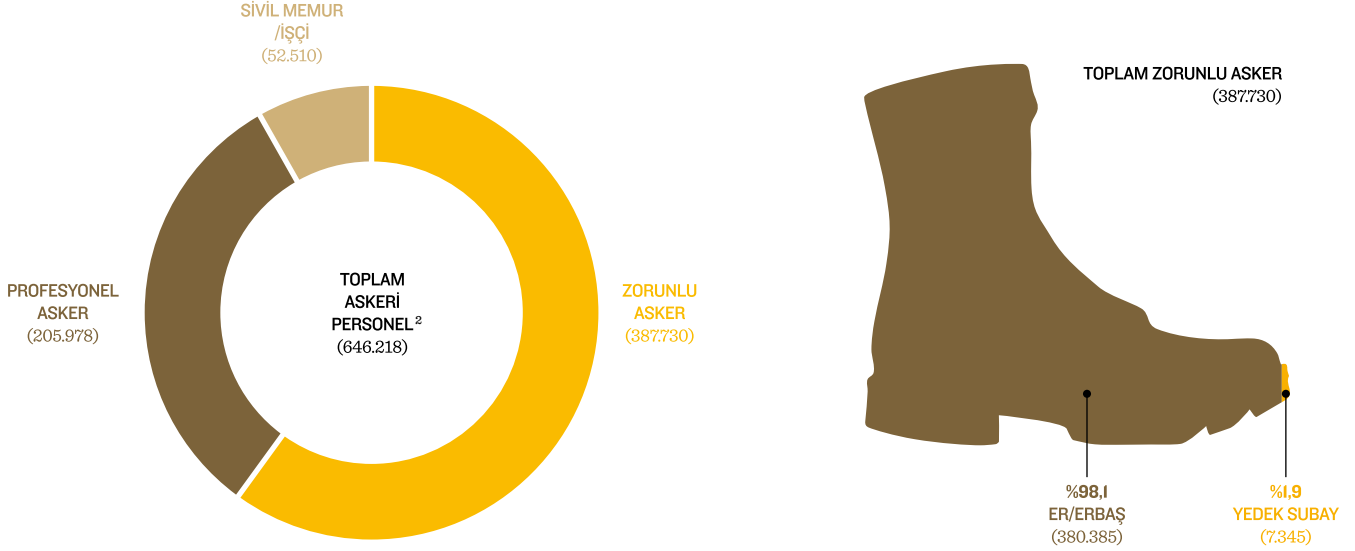
Verilerin, yani Asker Hakları'na ulaşan şikayetlerin analizi sırasında dikkate aldığımız bazı unsurları da burada belirtmekte fayda var. Öncelikle bu raporun değerlendirme kümesini oluşturan 653 başvuru Nisan 2012 - Nisan 2013 yılları arasında askerhaklari.com sitesine, bir hak ihlali şikayetini dile getiren zorunlu askerlerin şikayetlerinden oluşmaktadır. Yani bir hak ihlaliyle ilgili olmayan gönderileri ve zorunlu asker olmayanların şikayetlerini bu raporun kapsamı dışında bıraktık. Bu küme içindeki şikayetlerin her birini, geçen sene belirlemiş olduğumuz ihlal kategorileri çerçevesinde değerlendirdik. Bunu yaparken, bir şikayetçinin ifadesinde yer verdiği ne kadar ihlal kategorisi varsa o kadar ihlal kategorisini söz konusu şikayetçi için işaretledik.

Bu raporda dile getirdiğimiz hukuki değerlendirmeler, zorunlu askerlerin hak ihlallerine yönelik yine Asker Hakları'na gelen başvurular temel alınarak, Raul Wallenberg Enstitüsü'nün desteğiyle hazırlanan "Türkiye'de Zorunlu Askerlik Sırasında Karşılaşılan Hak İhlalleri" başlıklı hukuki çalışmanın kimi bulgularından faydalanılarak yapılmıştır.¹

Son olarak, bu raporlamanın amacı ihlal tespiti değil, zorunlu askerlerin yaşadıkları hak ihlallerini kendi beyanlarını esas alarak kamuoyuna aktarmaktır. Asker Hakları hukuki bir merci olmadığı gibi, kendisine ulaşan anlatıların gerçekten hak ihlali barındırıp barındırmadığını tespit etmek gibi bir mesuliyeti de taşımamaktadır. Dolayısıyla, yapılan çalışmanın mahiyetinin hukuki bir belgelemeden çok bir farkındalık yaratma, sorun tespiti ve politika önerme çalışması olduğunu belirtmek isteriz.

1 Raoul Wallenberg Enstitüsü, 2013, "Türkiye'de Zorunlu Askerlik Sırasında Karşılaşılan Hak İhlalleri Araştırma Raporu", Duygu Türemez, Fecri Şengür, Kerem Çiftçioğlu, Yiğit Aksakoğlu

3. BİR BAKIŞTA ZORUNLU ASKERLİK

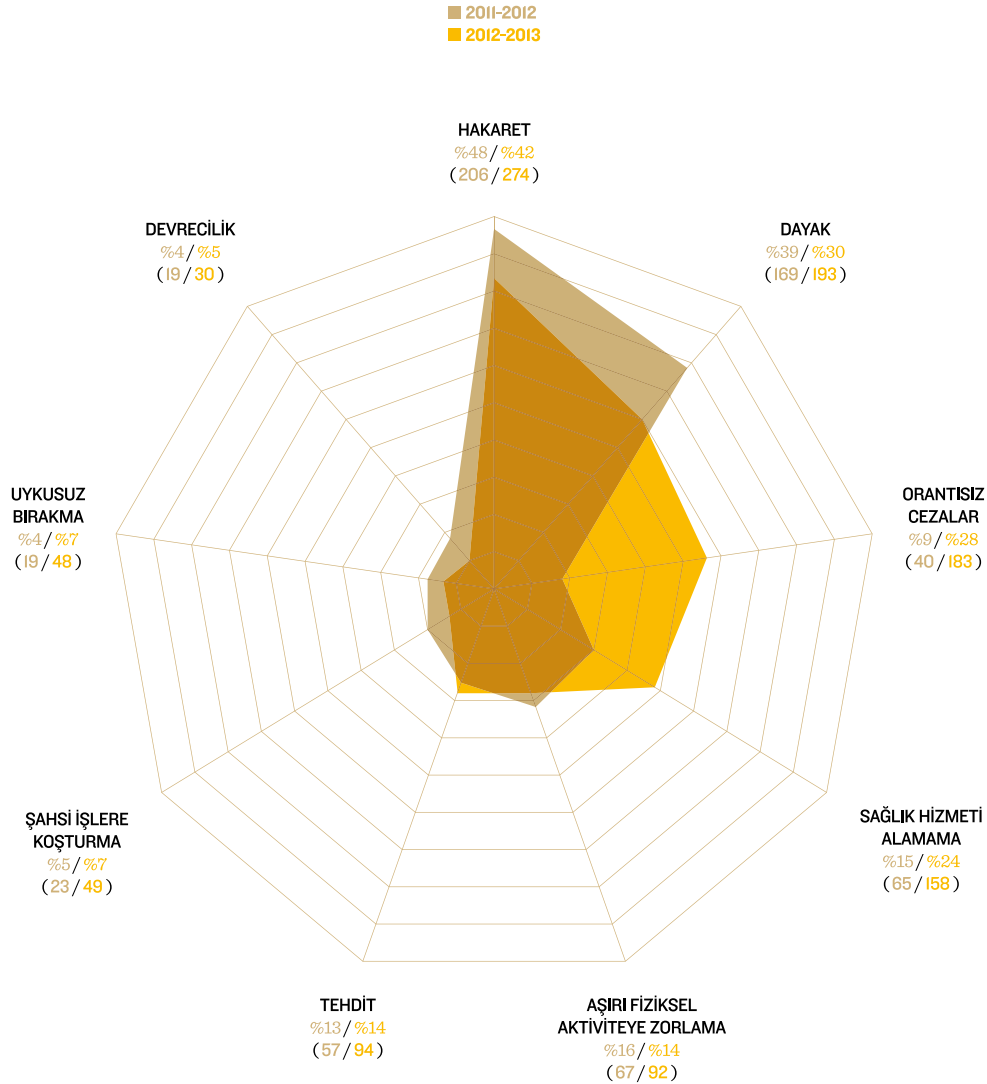
2 Türk Silahlı Kuvvetleri, Temmuz 2013 açıklaması

4. ŞİKAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2012 - 2013 Nisan ayları arasında, yani askerhaklari.com sitesinin faaliyete başlamasının ikinci yılı boyunca siteye toplam **653** başvuru iletilmiştir. Bu sayı bir önceki raporlama dönemi olan 2011 ile 2012 Nisan ayları arasında **432** idi. Yani son bir sene içinde Asker Hakları'na ulaşan başvuru sayılarında %51 oranında bir artış gözlenmektedir⁴.

Bu dönemde yapılan başvuruları, bir önceki raporlama döneminde kullandığımız ihlal kategorileri temelinde karşılaştırdığımızda genel eğilimlerin benzer olduğunu, ancak birkaç ihlal başlığı altında dikkate değer değişim oranları olduğunu görüyoruz.

ŞİKAYET ORANLARI

⁴ Bu artışın arkasındaki temel sebebinin Asker Hakları'nın artan bilinirliği olduğunu öne sürmek makul olacaktır.

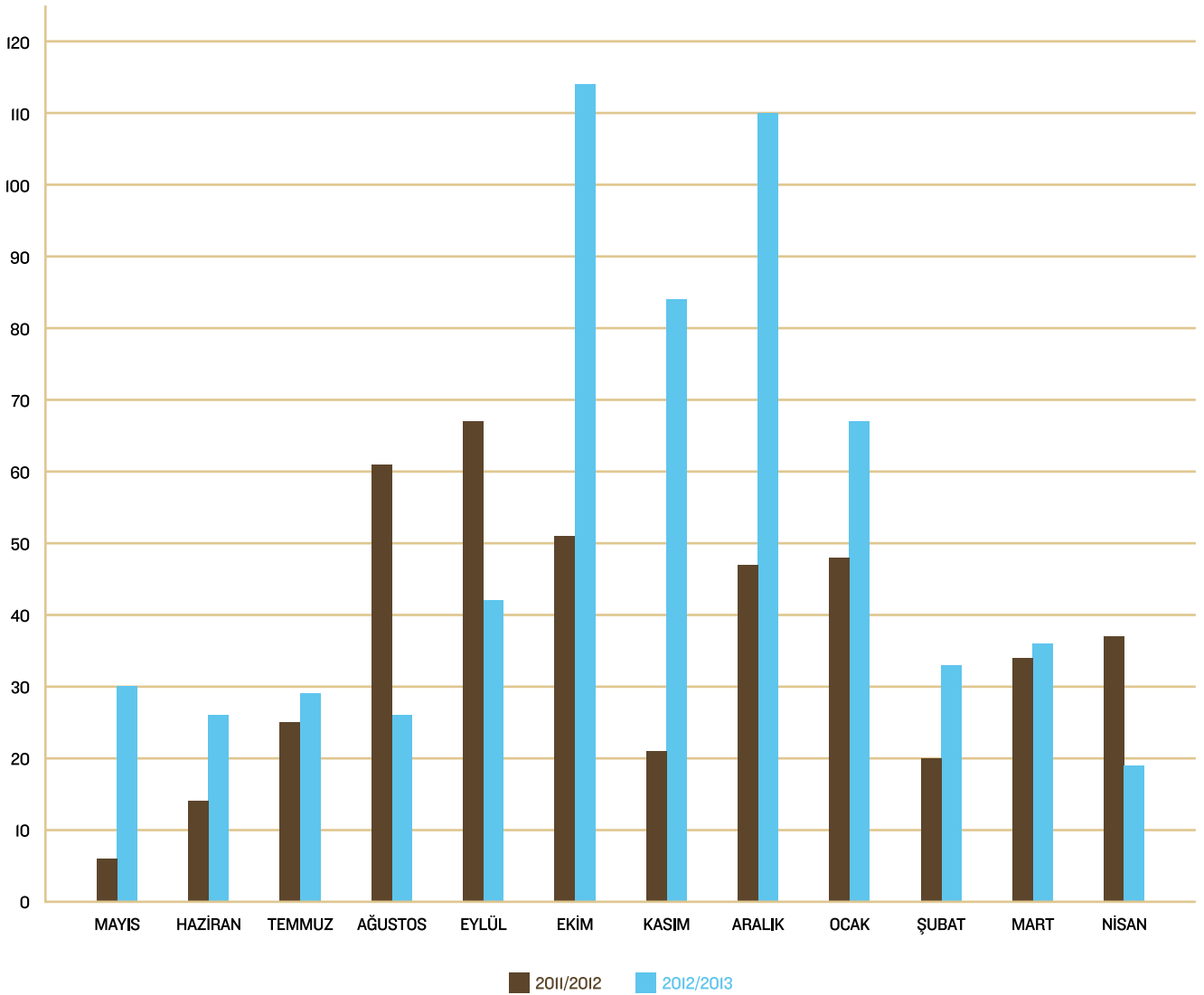
Hakaret ve dayak gibi Asker Hakları'na gelen başvuruların gövdesini oluşturan şikayetlerde iki dönem arasında çok büyük olmamakla beraber, sağlık hakkı ihlali ve orantısız cezalar kategorilerindeki artışa bağlı olarak oransal bir azalma gözlemleniyor. Diğer tüm kategorilerde ise büyük oranda bir süreklilik olduğu söylenebilir. Sağlık hakkı ihlallerine yönelik şikayetlerin hatırı sayılır artışın muhtemel bir açıklaması ise, geçtiğimiz dönemde asker haklarının yaygın bir şekilde gündeme gelmiş olmasının daha yapısal sorunlara yönelik şikayetleri de tetiklemiş olabileceğidir. Bu önermenin gerçek bir eğilim olup olmadığını bize ancak bundan sonraki aylar ve yıllar içinde gelecek şikayetler gösterecek. Bunun yanında hakaret ve dayak gibi doğ-

rudan gerçekleşen temel ihlal türleri, merkezi ve ağırlıklı konumlarını korumakla beraber, diğerlerinin sayısal artışı doğrultusunda oransal olarak dengeleniyor.

Aylar bazında şikayetler

Asker Hakları'na ulaşan şikayetlerin aylara göre dağılımına baktığımızda, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında çarpıcı bir yükseliş (önceki aylara oranla 3-4 kat kadar artış) görüyoruz. Başvurulardaki bu artışın arkasındaki temel nedenin Asker Hakları'nın bu dönemde artan görünürlüğü olduğunu düşünüyoruz. Asker Hakları, geçen döneme ait "Zorunlu Askerlik Sırasında Yaşanan Hak İhlalleri" başlıklı raporu 12 Ekim 2012 tarihinde kamuoyuyla paylaştı. Rapor yazılı ve görsel medyada

ASKER HAKLARI'NA GELEN ŞİKAYETLERİN AYLARA GÖRE DAĞILIMI⁵

⁵ Asker Hakları, şikayet başvurularını ilk olarak 25 Nisan 2011 tarihinde almaya başladı. Dolayısıyla gerek geçen sene, gerek bu sene, yıllık raporlamalarında bu tarih başvuruların başlangıç ve bitiş tarihi olarak alındı. Grafikteki tabloda nisan ayına dair başvuru rakamları her iki yıl ulaşan başvuruları da içermektedir. Buna göre, 2012 yılının 25 Nisan - 30 Nisan tarihleri arasındaki 6 başvuru ile, 1 Nisan - 24 Nisan tarihleri arasındaki 16 başvuru, grafikteki nisan ayı için toplam 22 başvuru ile sergilenmemiştir. Aynı şey 2011-2012 dönemi için de geçerlidir.

KAMUOYUNDA KONUYLA İLGİLİ FARKINDALIK OLDUĞUNDA MAĞDURLARIN HAK ARAMA EĞİLİMLERİ ARTIŞ GÖSTERİYOR.

geniş yer buldu, kamuoyunun ilgisini bu konuya önemli ölçüde çekmeyi başardı⁶. Asker Hakları'na Ekim ayı içinde gelen başvurulara bakıldığında, raporun lansmanının artan başvuru sayılarına etkisi açık bir şekilde görülebiliyor. Asker Hakları sitesi (<http://www.askerhaklari.com>) 1-12 Ekim arasında aldığı 10 başvuruya karşılık, görünürlüğün arttığı 13-31 Ekim arasında 104 başvuru aldı.

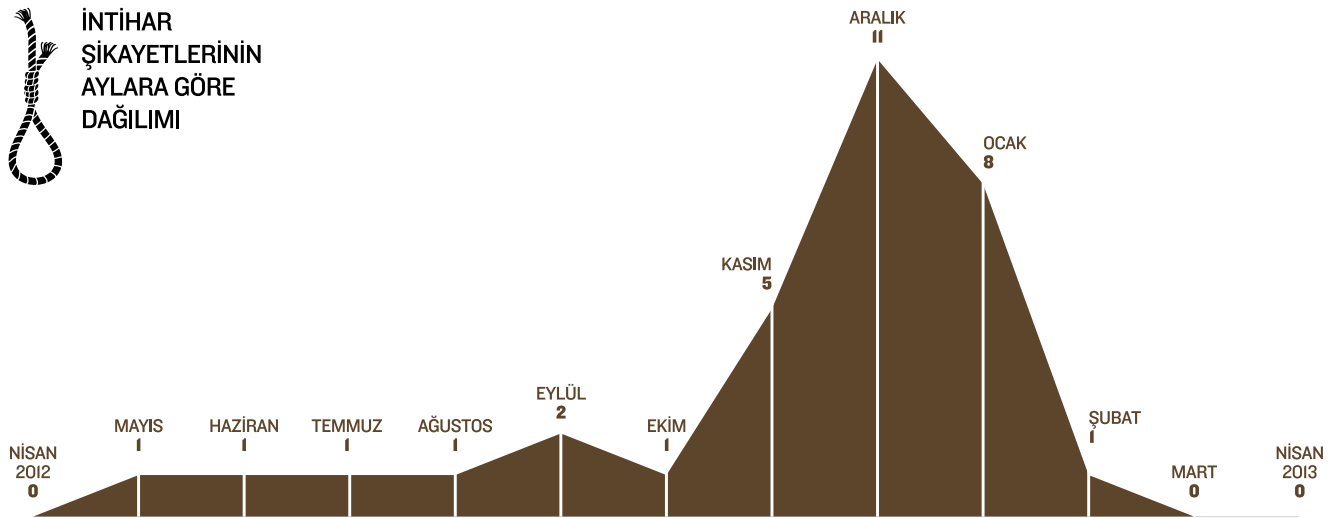
Yine Asker Hakları'nın TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nda 28 Kasım 2012 tarihinde raporun bulgularını tartışmak üzere yaptığı toplantı ve özellikle bu toplantıda komisyon başkanı Ayhan Sefer Üstün'ün, son on yılda intihar eden asker sayısının, çatışmada hayatını kaybeden asker sayısını geride bıraktığını ifade etmesi konunun kamuoyu gündemine tekrar yoğun biçimde gelmesini sağladı.⁷ Kasım ve Aralık ayları içinde

Asker Hakları ekibi askerlerde kötü muamele ve intiharlar üzerine konuşmak üzere çok sayıda Tv programına katıldı.⁸ Böylece Aralık ayı içinde site 110 kötü muamele başvurusu aldı. Toplam şikayetlerdeki artışa paralel olarak, şüpheli ölüm veya intihar ile ilgili şikayetlerin sayısında da Ekim-Aralık döneminde artış yaşandı.

Asker Hakları'na yapılan başvurularda Ekim-Aralık döneminde yaşanan artışlar cezasızlıkla mücadele açısından önemli bir ders çıkarmamıza imkan sağlıyor: Askerlerin başına gelen mağduriyetler kamuoyunda bir insan hakkı meselesi olarak gündeme geldiğinde, mağdurlar şikayetçi olmak konusunda cesaretlenmektedirler.

İNTİHAR ŞİKAYETLERİNİN AYLARA GÖRE DAĞILIMI

6 2012 Ekim ayında yayınladığımız rapor hakkında basında çıkan haberler için: <http://www.askerhaklari.com/basinda-asker-haklari-raporu>

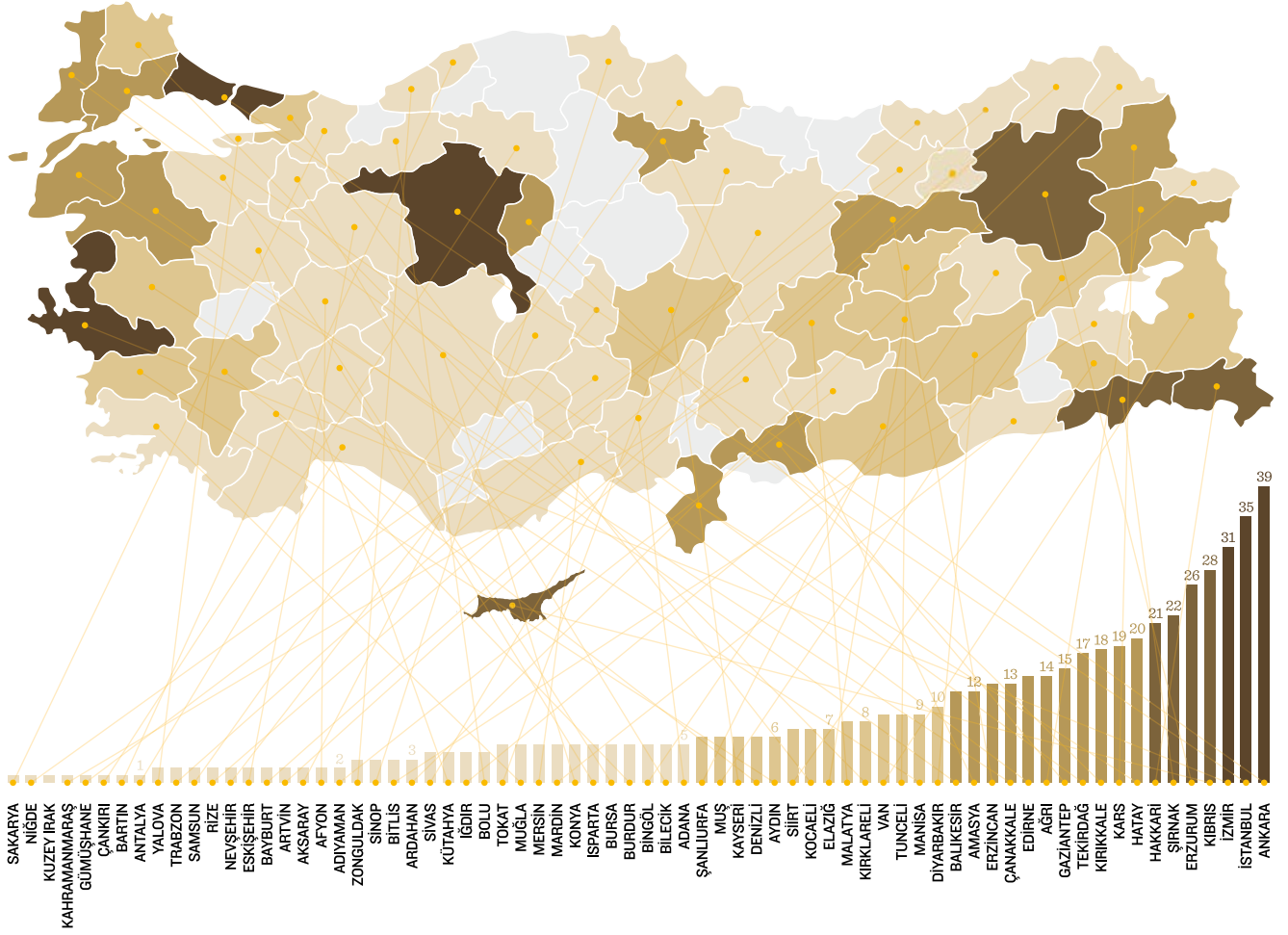
7 "İntihar eden asker sayısı şehit sayısını geçti", Radikal, 28.11.2012 http://www.radikal.com.tr/turkiye/intihar_eden_asker_sayisi_sahit_sayisini_gecti-1109763

8 Kasım-Aralık 2012 döneminde konuk olarak katıldığımız TV kanalları ve programlar: 6 Aralık 2012 Kanal D-32. Gün Programı, Bugün Tv, A-Haber-Jurnal Programı, CNN-Türk-Bugün Programı; 30 Kasım 2012 Habertürk "Gün Ortası" programı, 03 Aralık 2012 Trt Türk "Gazeteci Gözüyle", 29 Kasım 2013 A-Haber + tvnet + Hayat Tv.

İLLER BAZINDA ŞİKAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ŞİKAYET TOPLAMI:

0 1-5 6-10 11-20 21-30 21-30

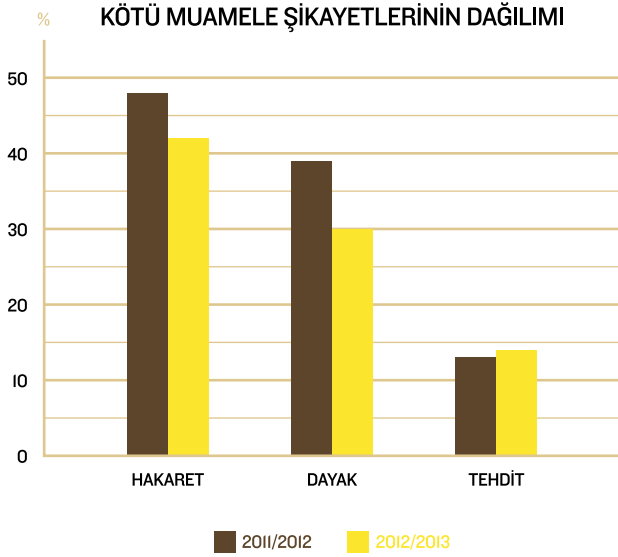
İller bazında şikayetlerin değerlendirilmesi

Şikayetlerin iller bazında dağılımına baktığımızda da, yine bazı illerin ve bölgelerin öne çıktığını görüyoruz. Bu gelişmede, ilin büyüklüğü (nüfus, sanayi vb.), iklim koşulları, birliklerin güvenlik ve alarm seviyesi, birliğin acemi eğitim merkezi olma durumu, internete erişim olanakları ve denetime tabi olma sıklıkları gibi çok sayıda değişkenin etkisi olabilir. Şikayet sayıları açısından bakıldığında en fazla şikayet alan yerler sırasıyla **Ankara, İstanbul, İzmir, Kibris, Erzurum, Şırnak, Hakkari, Kars, Hatay, Kırıkkale**'dir. En az şikayetin geldiği yerler ise **Antalya, Bartın, Çankırı, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Niğde, Sakarya**. Bu dönemde Asker Hakları'nın hiç şikayet almadığı iller ise **Batman, Çorum, Düzce, Giresun, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kırşehir, Kilis, Ordu, Osmaniye, Uşak, Yozgat** oldu.

4.1. KÖTÜ MUAMELE

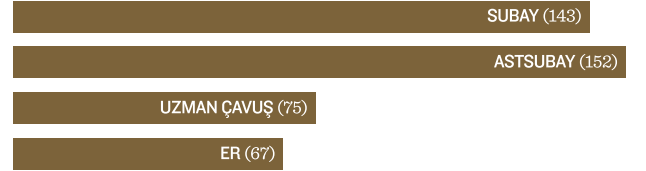
Öncelikle kötü muamele genel başlığı altına giren **hakaret**, **dayak** ve **tehdit** gibi şikayetlere bakalım. Bu şikayetlerde oransal olarak iki dönem arasında önemli olmamakla beraber hissedilebilir bir azalma göze çarpmaktadır. Şikayet sayısı olarak Asker Hakları'na ulaşan hakaret şikayeti ilk raporlama döneminde 206 iken ikinci dönemde 274'e yükselmiştir. Diğer taraftan hakaret konulu şikayetlerin toplam şikayetlere oranı birinci raporlama döneminde %48 iken, ikinci dönemde bu oran %42'ye düşmektedir. Benzer bir eğilim %39'dan, %30'a inen dayak konulu şikayetlerde de gözlemleniyor. Tehdit konulu şikayetlerin toplam içerisindeki payında ise iki dönem arasında kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. Dayak ve hakaret konulu şikayetlerinin tüm şikayetler içerisindeki oranında görülen bu azalmaya bakarak askerde bu türden kötü muamelelerin azaldığını söylemek ne yazık ki mümkün değil. Neticede bu oransal azalma, son birkaç senede askerde yaşanan hak ihlallerinin görünür olmasıyla birlikte, askerlik yapanlar arasında hak arama bilincinin bir miktar artmış olduğunu ve dayak, hakaret gibi temel insan hakları ihlallerinin ötesinde diğer hak ihlallerine yönelik de hak arama bilincinin yavaş yavaş oluşmakta olduğunu gösteriyor olabilir.

Kötü muamele şikayetleri ağırlıklı olarak rütbeli personele yönelik olmakta, çoğu zaman bölüklerin gündelik işleyişine en yakın olan rütbeliler (bölüklerin nihai sorumlusu bölük komutanları ya da bölüğün farklı eğitim bileşenlerinden sorumlu uzman çavuşlar ve astsubaylar) şikayete konu olmaktadır.

Kötü muamele şikayetleri içinde yaptığımız metin analizi sonucu 143 şikayetin subay rütbeli komutanlardan, 153 tanesinin astsubay rütbelilerden geldiğini, buna karşılık 75 şikayetin uzman çavuşlardan, 67 tanesinin ise üst devre veya gardiyan olarak tanımlandırılan er ve erbaşlardan geldiğini görüyoruz.

KÖTÜ MUAMELE ŞİKAYETLERİ

Askerlerin kötü muamele anlatımlarında öne çıkan önemli bir ifade, deneyimlediklerini söyledikleri "psikolojik ve fiziksel baskı"dır. Bu ifade çok sık karşımıza çıkmakta, yaşanan kötü muamelenin sistematik, devamının önünde hiçbir engel görünmeyen, bu anlamda amansız, keyfi ve zamana yaygın niteliğini anlatmaktadır. Bizce mutlak keyfiyet ve kötü muamelenin devamının önünde hiç bir engelin görünmüyor oluşu, bu baskı hissiniin sebebidir. Hiçbir denetime tabi olmayan mutlak askeri hiyerarşi ortamı tam da bu keyfiyetin hayat bulabilmesinin koşullarını oluşturmaktadır. Bu denetimsiz mutlak hiyerarşi ortamı belki de askerde şahit olduğumuz normalin üstü intihar rakamlarının en önemli sebebidir. Zira bu durum yaşanan mağduriyet hissine karşı kişilerin tutunabileceği seçenekleri ve baş etme mekanizmalarını ortadan kaldırmaktadır. Kişiler bu şekilde çaresizlik hissine çok kolay savrulabilmekte, "intihar etmeyi düşünüyorum" gibi radikal ifadeleri rahatlıkla telaffuz edebilir noktaya gelebilmektedir.

ZORUNLU ASKERLİK SIRASINDA YAŞANAN KÖTÜ MUAMELELERDE VURGULANMASI GEREKEN ÖNEMLİ BİR NOKTA DA, YAŞANAN MAĞDURİYETLERİN ÇOK KATMANLILIĞIDIR.

BAŞVURU NO: 676

Piyade Teğmen XXX'in bana kötü muamelelerine maruz kalıyorum. Benimle devamlı uğraşiyor. Askerliğimi uzatmak için yalandan sebepler üretip tutanağımı tutuyor ve elimden geldiği kadar askerliğimi uzatacağını söyleyip tehdit ediyor. Tümen komutanımızla veya Kurmay Başkanımızla görüşmek istedim sorunlarım için ama izin vermediler ve ben 30.07.2012 tarihinde **intihar etme kararı aldım**; çünkü artık dayanamıyorum. Bu olayı komutanımıza da belirttim ve gece, sabaha kadar iki arkadaşımı yanıma bıraktılar. 31.07.2012 tarihinde sizi Tümen Komutanımıza şikayet edeceğim dedim ve komutanımızın dediği cevap "Git kime şikayet edersen et!" oldu. Ben de Kurmay Başkanımız'a şikâyetimi bildirmek istedim. Kurmay Başkanımız'ın bana yardımcı olduğunu Piyade Teğmen XXX komutanımıza bildirdim ve benimle daha fazla uğraşmaya başladı. Benim artık dayanacak gücüm kalmadı. Lütfen bana yardımcı olunuz.

Zorunlu askerlik sırasında yaşanan kötü muamelelerde vurgulanması gereken önemli bir nokta da, yaşanan mağduriyetlerin çok katmanlılığıdır. Bu çok katmanlılıkta dayak, hakaret ve tehdit gibi kötü muamele uygulamalarının, askerliğe özgü başka birçok sıkıntıyı tetikleyip katmerleştiren etkisinden bahsetmek gerekir. Bunlar arasında devrecilik, sağlık hakkına erişim sorunları, askerlerin yaşadığı maddi zorluklar, çarptırıldıkları orantısız cezalar, uzun nöbet saatleri gibi faktörler son derece önemlidir.

BAŞVURU NO: 598

Özellikle Başkale Karakolu'nda askerler **dayak ve psikolojik işkenceye** maruz bırakılıyor. Zaten Başkale Karakolu askerlere ceza olarak sürgün yeri gibi kullanılıyor. Buraya geleli **5 ay oldu ve 3 intihar vakasıyla karşılaştım**; ama en ilginç terhisine 26 gün kalan bir kısa dönem askerinin intiharıydı. Burada her şey insanlıktan nasibini almamış komutanların elinde. Oysa suç o kadar ortada ki... Burada RDM denilen bir birim var ve görüldüğü gibi hiç bir işe yaramıyor. **Komutanlar iş yapmamak için devreciliğe ses çıkarmıyorlar.** İsteyen istediğine dayak atabiliyor. Zaten zor geçen askerlik hakaret ve aşağılamalarla iyice çekilmez oluyor. Askerler her şekilde susturuluyor. Bir de kış aylarında nöbet tutarken görün bizi. **Eksi 30'u gören soğuklarda hiç bir ısı kaynağı olmadan saatlerce nöbet tutuyoruz.** Daha çok şey var; ama temeli bunlar.

YAPILACAK
HERHANGİ BİR
REFORMUN, DAYAK,
HAKARET VE TEHDİT
GİBİ MUAMELELERİN
YAŞANMASINDA
TEMEL FAKTÖR
OLAN KEYFİYETE
MÜDAHALE ETMESİ
GEREKMEKTEDİR

BAŞVURU NO: 599

Maddi durumum çok kötü. Ben askere 85/1 olarak gittim. Belirli zaman sonra askerde bana karşı bazı **dayak** olayları oldu. Sonra üst tertipler sıkıştırınca kaldıramadım. Komutanlara söylediğimde orali olmadı, sonra da **firar ettim**. Firarım olunca askeri cezaevine girdim. 1 buçuk ay Isparta Komando **Cezaevi'nde yattım**. Orada kafama yangın söndürücüyle vurdular. Oradan askerliğim Edirne Keşan olunca Çanakkale Gelibolu Cezaevi'ne naklettiler. Oraya ilk girişte bana gardiyanlar 4 kişi dayak attılar öldüresiye. Hatta sol göğsümde morarma oldu. **Kafama çok kötü şekilde vurunca beynimde travma geçirdim. Askerliğim bitti. Halen şuurumda sorunlar yaşıyorum. Hayatımı mahvettiler...** Sizden Allah rızası için yardım istiyorum. Ne yapabilirim; çalışmıyorum.

Zorunlu askerlik ile ilgili hak ve özgürlükleri genişletici düzenlemeler yapılırken, keyfi askeri hiyerarşinin kötü muamele ile olan ilişkisine özellikle dikkat edilmelidir. **Yapılacak herhangi bir reformun, dayak, hakaret ve tehdit gibi muamelelerin yaşanmasında temel faktör olan keyfiyete müdahale etmesi gerekmektedir. Bu müdahale kurum içinden değil dışından olmalı; bağımsız, sivil ve yaptırımı caydırıcı bir denetimi içermelidir.** Aynı zamanda farklı mağduriyet katmanlarının birbirlerini nasıl beslediğine, tüm bu katmanların mutlak askeri hiyerarşisi içinde nasıl şekillendiğine dikkat etmeli, bu katmanlılığa cevap verecek düzeyde yapısal ve bütünlüklü olmalıdır.

4.2. DİSİPLİN

ÇOK DÜŞÜNDÜM İNTİHARI. ÇOK DA FIRAR EDEN OLDU. ZATEN KENDİMİ VATAN HAINİ SANDIM. BİR AN SANKİ BEN YILLARCA TERÖRİSTTİM, YAKALADILAR BENİ, İŞKENCE YAPTIRIYORLAR GİBİ GELİYORDU.

Disiplin genel başlığı altında ise **aşırı fiziksel aktiviteye zorlama, şahsi işine koşturma, uykusuz bırakma, devrecilik ve orantısız cezalar** gibi dile getirilen kötü muamele türlerini incelemek mümkün. Bu şikayetleri disiplin başlığı altında kümelememizin sebebi tarif edilen şikayetlerin askeri disiplinin gerektirdiği kabul edilebilir komuta hiyerarşisini istismar eden, bu anlamda askeri disiplinin alanına giren meseleler olmalarıdır.

Askerlerin **aşırı fiziksel aktiviteye zorlandıkları**na dair şikayetlerde gerek oransal, gerekse niteliksel olarak iki dönem arasında önemli bir fark gözlemlenmemektedir. Aşırı fiziksel aktiviteye zorlanma ile ilgili gelen şikayetler arasında en sık karşımıza çıkanlar fazla nöbet saatleri, mıntıka, tuvalet ve koğuş temizliği, kazma-kürek-inşaat işleri, aşırı spor yaptırılması, gece sporları ve gece içtimaları gibi angaryalar, bunların yanı sıra eğitim faaliyetleri sırasında sık kullanılan ve bir tür ceza yöntemi olarak kullanılan yatmak, sürünmek, sıçramak ve komando dansı yapmak gibi faaliyetlerdir.

BAŞVURU NO: 665

Bu şartlar ağır çok. Çoğu nöbetçi astubaylar nöbet tuttuğu için zaten sinirli. Bir şey diyemediği için askere bulaşıyorlar. Örneğin; ördek yürüyüşü yani eğilerek ellerin ayak bileklerinde yemek yemeğe gitmek. Beğenmezse tekrar geri dönüp aynı şekilde tekrar getirmesi. Havalar sıcak, unutabiliyoruz kep takmayı. Unuttuk diye ya da selamı doğru vermedik diye 7 gün disiplin cezaevi, içtimaya geç kaldın diye cezaevi, içtimada o sıcakta bir saate yakın bekletme, "Ben geleceğim" deyip kendisi içeride klimanın altında oturması. Ben şoförüm. Sabah 6'dan akşam 5'e kadar direksiyon sallıyorum. Bir de o trafikte zaten bunalmışım; bu gibi fantaziler ağır geliyor. Bir insanı bunaltarak ona iş yaptırılmaz. Hele acemi birliğini hiç sormayın. Kütahya'da resmen bir hayvana davranır gibi davranıyorlardı. Yarım saat, bir saat boyunca bir düdüğü, çömel; bir düdüğü, kalk; ayakta duramaz hale geliyorduk. Dizlerimiz uyuşuyordu. Mıntıkayı ellerimizle yapıyorduk, ot yolu yorduk ya. Var mı böyle bir şey? Makinesi var, kesicisi var; ellerimizle tek tek yaprak topluyorduk. Süpürge kullanmak yasak. Ben üç gün tuvalete gidemediğimi biliyorum. Sigara içiyoruz, bir dal sigarayı üç kez yakıp söndürdüğümü biliyorum. Çocuk gibi yak söndür, yak söndür... 250 kişisin; adam sana 20 dakika veriyor. O kadar kişi 6 tane lavabonun başında tıraş olacak. Harpte olsak gam yemeyeceğim. Resmen işkence... İlk geldim, ite kaka soydurdular bizi. Hele iğne yapmaları... Bir insan hayvana yapmaz öyle. Çok düşündüm intiharı. Çok da firar eden oldu. Zaten kendimi vatan haini sandım. Bir an sanki ben yıllarca teröristtim, yakaladılar beni, işkence yaptırıyorlar gibi geliyordu. Cezaevinde saatlerce terli bırakıp belini bükmeden kalıyorsun. Aynı deli gibi; zaten oradan çıkan değişiyor, asabileşiyor. Şimdiki aklım olsa gelmezdim.

KOMUTANIMIZ DURUMU
BİLİYOR; AMA BİR
ŞEY SÖYLEDİĞİ
YOK. TANIKLARIM,
TERTİPLERİM, ÜST
DEVRELER NÖBETTE
UYUYOR. BİZ NÖBET
TUTUYORUZ, MINTIKA
TEMİZLİĞİ DE BAŞIMIZDA.

Askerlerin **şahsi işlere koşturulmalarına** dair şikayetlerde de oransal olarak önceki döneme göre % 2'lik bir artış gözlemlenmektedir (%5'ten %7'ye yükselmiş). Bu kategorideki tipik şikayetler komutanların erlerine özel ders verdirmeleri, alışverişlerini, şoförlüklerini, boya-badana gibi işlerini yaptırılmaları gibi uygulamalardır.

BAŞVURU NO: 1373

Merhabalar. Ben uzun dönem askerlik yapıyorum. Eğitim subaylığında yazıcıyım. Başımda bir teğmen var, tüm işleri bana yaptırıyor. Mesai saatleri dışında çalıştırılıyorum. Hafta sonunda da çalışıyorum. Kendi yapması gereken tüm işleri bana yaptırıyor. Yetişmeyince "Emre itaatsizlikten mahkemeye vereceğim seni" diyor. Psikolojim alt üst oldu. Nefret ettim askerlikten ve hayattan. Böyle bir iş az yanlış ya da istediği gibi olmasın, hemen azarlayıp mahkeme kelimesini kullanıyor.

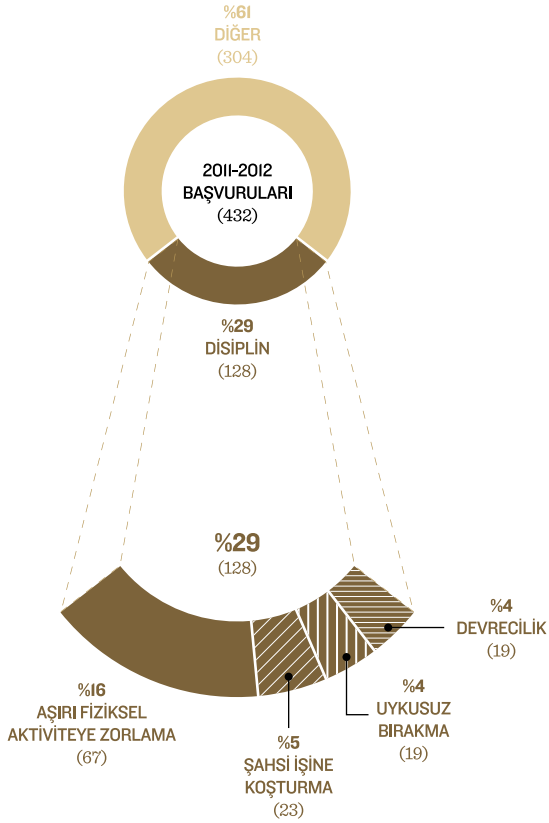
Uykusuz bırakmaya dair şikayetler ise önceki döneme göre %3 artış göstererek %7'ye ulaşmıştır. Bu şikayetlerde çoğu zaman gece tutulan nöbetlerin çokluğu ve bunun gündüz devam eden ağır çalışma koşulları açısından yaşattığı sıkıntılar dile getirilmektedir

Bir başka şikayet konusu devrecilik ile ilgilidir. **Devrecilik**, askerler arasında yazılı olmayan ve devre sırasına dayanan bir rütbe sistemidir. Buna göre askere yeni başlayan acemi erler, askerliğe kendilerinden önce başlamış askerlerin payına düşen angarya işlere koşturulurlar. Burada sorun, komutanların bu sistemden haberdar olmalarına rağmen bunu bir iç disiplin tedbiri olarak bir tür denetimli serbestliğe tabi tutması, yani göz yummasıdır. Devrecilik ile ilgili şikayetlerde iki dönem arasında önemli bir oransal farklılık gözlenmemektedir.

BAŞVURU NO: 871

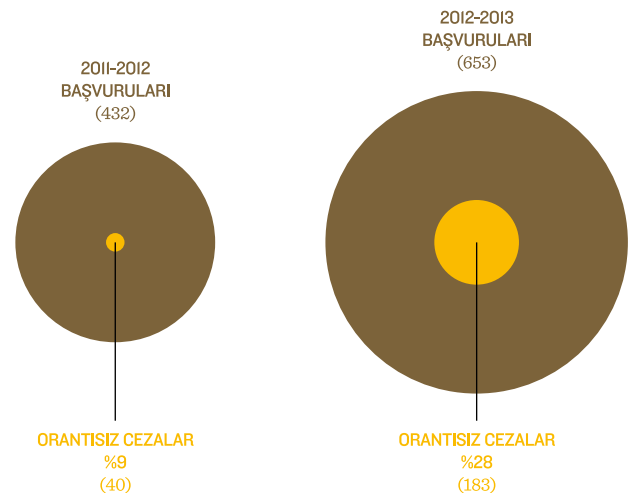
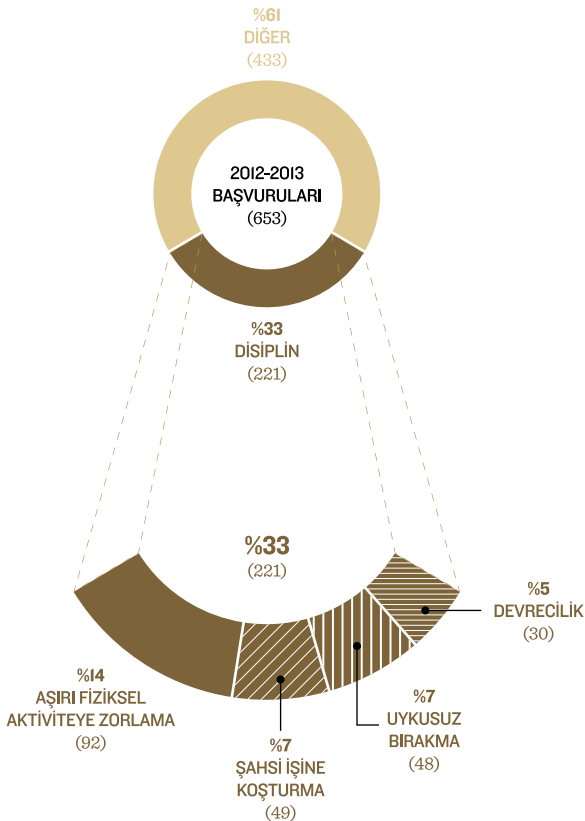
Ben devrecilikten şikayetçiyim. En son tertip olduğumuz için her işi biz yapıyoruz. Komutanımız durumu biliyor; ama bir şey söylediği yok. Tanıklarım, tertiplerim, üst devreler nöbette uyuyor. Biz nöbet tutuyoruz, mintika temizliği de başımızda. Elleri ceplerinde bize emir veriyorlar, şahsi işini yaptırıyorlar. Sonra cevap versek tutanak yazıyorlar. Erzincan Subay Orduevi'nde askerim. Lütfen yardımcı olun bize. Böyle giderse ya kendimizi öldüreceğiz ya da üst devrelerden birini.

TOPLAM 182 ORANTISIZ CEZA ŞİKAYETİ İÇİNDE 123 ADET DİSİPLİN KOĞUŞU CEZASI ALDIĞINI BEYAN EDEN ŞİKAYET BULUNMAKTADIR

Disiplin başlığı altında ele alınabilen bu dört şikayet türünü birlikte değerlendirdiğimizde, iki raporlama dönemi arasında önemli bir fark olmadığını görüyoruz. Birinci raporlama döneminde bu dört şikayetin toplam oranı %29 iken, ikinci raporlama döneminde bu oran %33'tür. Yani iki dönemde de yaklaşık olarak her üç şikayetten bir tanesi, disiplin kurallarının komutanlar tarafından keyfi bir şekilde esnetilmesi ile askerlerin suistimal edildiklerine dair şikayetleri içermektedir.

Disiplin sorun alanı kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer şikayet konusu da orantısız cezalardır. Orantısız ceza, adı üzerinde, şikayetçinin aldığı cezayı adaletsiz ve ağır bulduğu durumları tarif eder. Bu konuda, diğer kategorilerden farklı olarak iki raporlama dönemi arasında ciddi bir artış görülmektedir. Orantısız ceza şikayetleri sayısal olarak ilk dönemde 40 iken ikinci dönemde 182'dir. Bu şikayetler oransal olarak da önceki raporlama dönemine göre 19 puan gibi oldukça yüksek bir artış göstererek %28'lik bir paya ulaşmıştır. Başka bir deyişle askerhaklari.com sitesine 2012-2013 döneminde gelen her 4 başvurudan birinde yapılan hata ile orantılı olmayan cezalara maruz kalındığına dair bir şikayette bulunmaktadır. Bu artışın arkasındaki ana neden bu dönemde disiplin koğuşu uygulamalarına yönelik artan şikayetlerdir. Toplam 182 orantısız ceza şikayeti içinde 123 adet disiplin koğuşu cezası alındığını beyan eden şikayet bulunmaktadır.

KAMUOYUNUN VE TOPLUMUN KONUYA HASSASİYET GÖSTERMESİNİN NE KADAR ÖNEMLİ OLDUĞUNU BİZE GÖSTERMEKTEDİR

Disiplin koşulları ve orantısız cezalar:

DİSKO'ya dair artan şikayetlerin arkasındaki temel neden bu konunun özellikle Uğur Kantar vakası ile kamuoyu gündemine uzun ve kalıcı bir süreliğine gelmiş olmasıdır. Bilindiği üzere Uğur Kantar aldığı DİSKO cezası sırasında gördüğü işkenceler sonucu Temmuz 2011'de komaya girmiş ve Ekim 2011'de hayatını kaybetmişti. Bu olayın ortaya çıkmasıyla beraber Türkiye'de bu ceza infaz sisteminin meşruiyetinin geniş bir şekilde sorgulandığı bir dönem yaşandı. Bununla beraber, Asker Hakları'nın disiplin koşullarındaki kötü muamelelere ilişkin başka kentlerden gelen başvuruları kamuoyu ile paylaşması⁹, sorunun Uğur Kantar vakası ile sınırlı olmadığını, genel ve yaygın bir sorun olduğunu gösterdi. DİSKO cezası Askeri Disiplin Kanunu'nda yapılan değişiklikler sonucu 2013 başından itibaren kaldırıldı. Bu süreçte disiplin koşulu cezasına çarptırılmış her bireyin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yaparak tazminat talep edebileceğine dair Asker Hakları'nın yaptığı yaygın bilgilendirme çalışmaları da yapılan başvuruların sayısında artışa sebep olan bir başka faktör olarak anılabilir. Bunlara ilaveten, bir başka faktör de, yukarıda açıklandığı üzere Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Asker Hakları'na gelen şikayetlerdeki genel artış eğilimiyle orantılı olarak bu dönem DİSKO şikayetlerinin de artmış olmasıdır. Buradan çıkarılacak ders yine benzer bir şekilde, kamuoyunun ve toplumun konuya hassasiyet göstermesinin hak arama bilincinin ortaya çıkması açısından ne kadar önemli olduğudur.

⁹ Örneğin Tekirdağ Malkara'da G.H. vakası: "Disko'dan son dehşet hikâyesi", Radikal, 16.10.2011 <http://www.radikal.com.tr/turkiye/diskodan-son-dehset-hikayesi-1066506>

**DİSİPLİN KOĞUŞU VE
ODA HAPSİ CEZASI
VERME KOŞULLARININ
SINIRLANDIRILMASI
ELBETTE VERİLEN
CEZALARIN
ORANTISIZLIĞI
KONUSUNDA
BİR İYİLEŞME
SAĞLAMIŞTIR. ANCAK
AYNI İYİLEŞMENİN
DİSİPLİN CEZALARININ
KEYFİYETİNİN
SINIRLANMASI
ANLAMINDA DA
GERÇEKLEŞMESİ
GEREKMEKTEDİR.**

Yeni TSK Disiplin Kanunu

DİSKO cezası bilindiği üzere TSK Disiplin Kanunu'nda yapılan değişiklikler sonucu 2013 Şubat ayından itibaren kaldırılmıştır. Yeni kanunla beraber aynı zamanda oda hapsi cezası da, barış zamanında tek bir istisna dışında tek bir disiplin amirinin yetkisinden kaldırılmıştır¹⁰. Bu vesileyle, değişen kanunda özellikle ast üst hiyerarşisi anlamında üzerinde durulması gereken bazı konulara dikkat çekmekte fayda var. Yeni Disiplin Kanunu'nun, amir ve üst konumundaki personelin astları üzerine geniş tahakküm yetkisi sağlamaya devam ettiği, bu anlamda kendisinden önceki askeri geleneği değiştirmek, disiplini mutlak hiyerarşi yerine hukukun üstünlüğü yoluyla sağlamak konusunda olumlu bir yenilik içermediği ileri sürülerek eleştirilmektedir¹¹.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde üst rütbelilerin astlarına yönelik en önemli disiplin araçlarından biri, son derece geniş bir şekilde kullanılan 'tutanak' tehdididir. Burada tutanak, disiplin suçu işlediği iddia edilen kişiye yönelik disiplin soruşturması açılmasıdır. Soruşturma üst rütbeli amirin yazacağı bir tutanak ile açılır. Asker Hakları'na gelen şikayetlerde komutanların bu tehdidi yaygın ve keyfi bir şekilde kullandığına yönelik çok sayıda anlatım yer almaktadır.

Üstlerin astlara karşı sahip olduğu geniş keyfiyet, yukarıda bahsettiğimiz mutlak askeri hiyerarşinin olmazsa olmazıdır. Zorunlu askerlerin yaşadıkları sıkıntının en önemli sebebi, komutanın sahip olduğu yetkinin sınırlarının son derece muğlak bir şekilde tanımlanmasından dolayı rütbelilerin keyfi olarak caydırıcı disiplin cezaları verebilme yetkileridir. Disiplin koğuşu ve oda hapsi cezası verme koşullarının sınırlandırılması elbette verilen cezaların orantısızlığı konusunda bir iyileşme sağlamıştır. Ancak aynı iyileşmenin disiplin cezalarının keyfiyetinin sınırlanması anlamında da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunun dışında, ilgili kanun ve diğer askeri kanunlarda disiplin suçları, cezaları ve yetkileri konusundaki tartışma ayrı bir raporun konusudur. Bu detaylara girmeden konumuz bağlamında söylenebilecek asgari şey ise bu konuların kanunda herhangi bir muğlaklığa - dolayısıyla keyfiyete - yer vermeyecek netlikte tarif edilmesi gereğidir. TSK Disiplin Kanunu'na yönelik incelemeler bu anlamda kanunun geliştirilmeye açık olduğunu ifade etmektedir. Bu düzenlemenin ne tür pratikler doğuracağını önümüzdeki dönemler bize gösterecek.

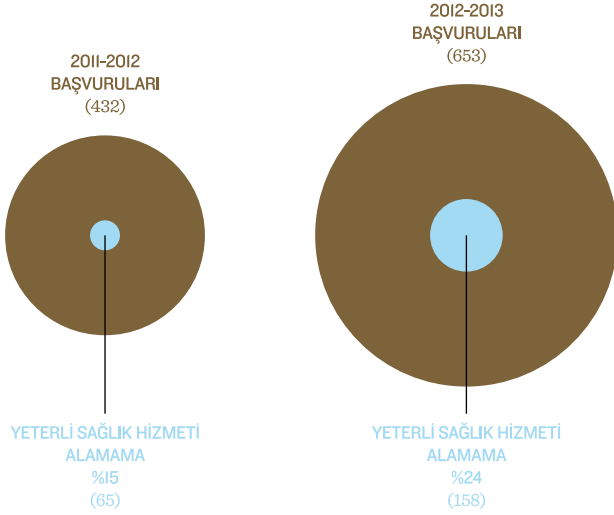
10 Bu istisna, kanunun 6. maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir; "Türk karasuları dışında bulunan gemilerde görev yapan personele, sadece buralarda bulunduğu süre içinde işledikleri ve hizmet yerini terk etmeme cezası ile cezalandırılmayı gerektiren disiplinsizlikler için gemi komutanı tarafından, 14 üncü maddede belirlenmiş esaslar çerçevesinde verilebilir."

11 Bu konuda kapsamlı ve son derece faydalı bir değerlendirme için bkz; "Emekli Assubaylar, Yeni Disiplin Yasasına İtirazımız", Emekli Subaylar, 08.01.2013, <http://www.emekliassubaylar.org/component/k2/item/464-yeni-disiplin-yasasına-itirazımız>

4.3. SAĞLIK HAKKI

Asker Hakları'na bu dönemde sağlık hakkına erişimle ilgili gelen şikayetlerdeki artış dikkat çekicidir. Sağlık hakkı ile ilgili sıkıntı yaşayanların oranı 2011-2012 döneminde % 15 iken, 2012-2013 döneminde bu oran % 24'e yükselmiştir. Burada basında ya da kamuoyunda sağlık hakkı ihlalini öne çıkaran haberlerin yer almadığını, yani başvuruları arttıracak bir kamuoyu algısının mevcut olmadığı bir ortamda bu başvuruların geldiğini belirtmeliyiz.

Askerlik sırasında ortaya çıkan sağlık sorunlarına baktığımızda, bunların idari yükümlülük anlamında üç farklı sorumluluk alanına işaret ettiğini görüyoruz. Bunlardan ilki asker alım rejimi, ikincisi askeri sağlık sistemi, üçüncüsü askerlik sırasında yaşanan ihmaller sonucu askerlik sonrasında sirayet eden geçici veya kalıcı sağlık sorunlarıdır. Bu bölümde bunlardan ikisi, yani asker alım rejimi ve askerlik sırasındaki sıkıntılardan bahsedeceğiz - kalıcı sağlık sorunlarına dair şikayetler bir sonraki bölümde değerlendirilecek.

Asker alım rejimi ile ilgili sorunlar

Asker alımlarında sağlık kontrollerinin yetersizliğinin yol açtığı mağduriyetler, bu raporlama döneminde Asker Hakları'na hatırı sayılır oranda dile getirilmiştir. Asker alım rejimindeki yetersizliklere işaret eden toplam 30 adet şikayet (sağlıkla ilgili gelen toplam şikayetlerin %18'i) bulunmaktadır. Bu şikayetlerden bazıları sivil hayatlarında yaşadıkları psiko-sosyal sorunları dile getirmekte, doğrudan işaret etmeseler de asker alım rejiminde psiko-sosyal değerlendirmelerin eksikliğini gözler önüne sermektedirler. Bunun dışında fizyolojik ve tıbbi diğer bir çok sağlık sorunlarının da tespitinde yaşanan sıkıntılar göze çarpmaktadır.

BAŞVURU NO: 651

Ben yaklaşık beş-altı sene önce psikolojik tedavi gördüm, ilaçlar kullandım. Babam dokuz sene önce, ben 14 yaşındayken kanserden hayatını kaybetti. Bu beni çok fazla etkiledi. Silahla intihara bile kalkıştım. Çocukluğum boyunca çalışıp evime baktım. 5 kardeş ve annemiz ile hayatımızı devam ettiriyoruz. Allah'a çok şükür hepimiz iyiyiz, ama evden uzak kalmamın etkisiyle geçmişte yaşadığım travmalar son günlerde beni çok etkiliyor. Bağlı bulunduğum askeri birlikte son 1 aydır benimle aynı yaşta olan bir komutanın üzerimde psikolojik baskı uygulaması, bana askerler içerisinde hakaret etmesi canımı çok sıkıyor. Kötü bir şey yapmamak için kendimi zor tutuyorum. Duvarlara yumruk atmaktan ellerim yara oluyor, sinir hastası olmaya başladım. 1 hafta içerisinde psikiyatriye gidip tedavi olmak isteyeceğim, geçmişte yaşadığım intihar girişimim ve çok sevdiğim babamı kaybetmem son günlerde aklımdan hiç çıkmıyor. Devamlı sakin olmaya çalışıyorum. Allah'tan her gece yatağıma yattığımda sabır diliyorum.

**ASKER ALIMLARI
SIRASINDA, MUAYENEDE
KARŞILAŞILAN KÖTÜ
MUAMELE, HAKARET,
İLGİSİZLİK VE İHMAL
SONUCU RAHATSIZLIKLARIN
TESPİT EDİLEMESİ,
SAĞLIK MUAYENELERİNİN
YETERSİZLİĞİ,
BAZI RAPORLU
RAHATSIZLIKLARIN
ASKERLİĞE ELVERİŞSİZLİK
SEBEBİ OLMAMASI, SAĞLIK
MUAYENELERİ ARASINDAKİ
TUTARSIZLIKLAR
VE BUNUN SONUCU
ASKER ALIMINDA FARK
EDİLMEYEN ELVERİŞSİZLİK
RAPORLARININ ASKERLİK
SIRASINDA VERİLEBİLMESİ
GİBİ SORUNLAR GÖZE
ÇARPMAKTADIR**

BAŞVURU NO: 1000

Askerliğimin bitmesine 50 gün kala çürük raporu verdiler. Tüberküloz hastası olduğum için aslında askere hiç gelmemem gerekiyormuş; yani yapmış olduğum 100 gün askerlik sadece benim için zaman kaybı oldu.

BAŞVURU NO: 1018

Askere gelmeden önce bel fıtığı rahatsızlığım vardı. Askerde durumumu anlatmama rağmen hiç umursayan olmadı. Bunun üzerine bana boya yaptırıldılar. Sandalyenin üzerine çıkıp boya yaparken belimin ve kalçamın üzerine düştüm. Hastalığım daha kötü duruma geldi. Askeri hastaneye kendi imkanlarımla gittim; ama “geçer, düşmeye bağlı tramva” dediler. “Bu halimle nöbet tutamam komutanım” dedim; karşılığında hakaret ettiler. Üstelik her gün nöbet yazıldı. Hala kalçamın ve belimin sancısı ve ağrısından gece uyuyamaz hale geldim. Günlerce uykusuz kaldım. Psikolojim alt üst oldu, içimde vatan sevgisine dair zerre kadar bir şey kalmadı. Ben onca işimi, eşimi, çocuğumu, ailemi bırakıp vatani görevimi yapmaya geldim. Karşılığında hakaret yedim ve yemeye devam ediyorum. Böyle askerlik olmaz olsun. Hakaret, dayak ve küfür yiyen bir sürü arkadaşlarım var. Bu mesajı gizli atıyorum. Yazdığımızı duyarlarsa bizi döverler. Lütfen sesimize kulak verin, elimizden tutun. Dayanacak gücüm kalmadı.

Şikayetlerde askeri sağlık kurumlarının kararlarındaki tutarsızlığın mağdur ettiği birçok örnek görmek de mümkün. Bu tip durumlarda kalan insanlar uzun süre sorunlarını çözüme kavuşturamamakta, farklı kurum ve raporları arasında sıkışıp uzun süren belirsizlik içinde kalmaktadırlar. Bu belirsizliklerin hayatlarında yarattığı uzun kesintiler yüzünden kişilerin maddi ve manevi ciddi sıkıntılar yaşadığını görüyoruz.

BAŞVURU NO: 1063

Merhaba, ben sağlık nedenleri ile ilgili iki yıldır uğraşıyorum. Sağ bacağım 3,5 cm kısa sola göre. Boyum 1.65 cm, askerlik şubesine müracaat ettim, GATA'ya sevk ettiler. Muayene oldum. Polikliniğe bakan doktor "Senden asker olamaz rapor vereceğiz" dedi. Dosyalar hazırlandı, karar defteri yazıldı, son imzaya kaldı. Doktorlar kendi aralarında tartıştı ve iptal edildi karar. Bir sene erteleme verdiler. Bir sene sonra bana asker olabilir raporu verdiler. Ben de askerlik şubesinden itiraz ettim, evraklarım Ankara'ya gitti, geldi; beni Kasımpaşa'ya sevk ettiler. Orada muayene oldum. Heyete çıktım, bana askerlik yapamaz raporu verdiler. Ben de şubeye götürdüm, tekrar evraklar Ankara'ya gitti. Bu sefer beni Gümüşsuyu'na hakem hastane olarak sevk ettiler. Şansıma oraya da on gün önce GATA'dan doktor gelmiş. Bana ne dese iyi, "ben GATA'dan geldim, oranın verdiği raporun aksini yazamam" dedi ve asker olabilir raporu verdi. Ben ayakta on dakika bile duramıyorum bel ağrısından. Yönetmelikte de boyu 1.70 cm den kısa olanlara 3 cm bacak kısalığı hayli hayli yetiyor.

BAŞVURU NO: 1065

Hakaretleri falan geçtim geride kaldı; çünkü ancak 120 kg olmama rağmen askere alındım. Kastamonu'da 345 kısa dönem er olarak acemiliğimi tamamladım. Ardından Ankara Beytepe Jandarma Okullar Komutanlığı'nda usta birliğine katıldım. İkinci hafta sonunda revirden sevk verdiler ve Etimesgut Hava Hastanesi'nde fazla kilodan dolayı 60 gün hava değişimi uygun gördüler. Hava değişimi bitiminde bu sefer Amasya/Merzifon'da 6 ay hava değişimi verdiler. Devrelerim yaklaşık 2 ay önce teskere aldılar ama benim en yakın terhis tarihim 6 ay sonrasını gösteriyor belgede. Normal hayatta memurum ve Bursa'da ikamet etmekteyim. Toplamda 1 sene çalışmayacak ve maaş alamayacağım.

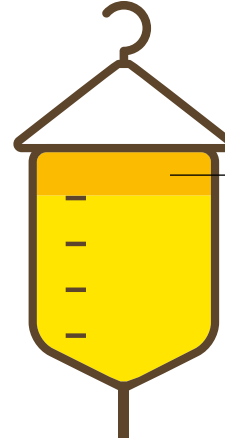
MUVAZZAF ASKERLERİN,
ZORUNLU ASKERLERİN
GÖREVDEN KAÇMAK İÇİN
SAĞLIK MAZERETLERİNE
Sığındığına Dair Bir
Davranış Refleksi
Geliştirdiğini
Görüyoruz.

Askerlik sırasında sağlık hizmetine erişim

Sağlık şikayetlerinin büyük çoğunluğu ise askerlik sırasında alınamayan hizmet ve tedavilerle ilgidir. Askerler komutanlarından sevk alırken sıkıntı çekmekte, revir veya hastanede ise görevli hekimlerin ilgisizliğinden şikayet etmektedirler. Bu tür şikayetlerde muvazzaf askerlerin, zorunlu askerlerin görevden kaçmak için sağlık mazeretlerine sığındığına dair bir davranış refleksi geliştirdiğini görüyoruz. Bu genel eğilim içinde komutanlar ve hekimler kendisine sağlık mazeretiyle gelen askere ekseriyetle şüpheyle yaklaşıyor, revir izni vermede ve tedavide muhafazakar bir davranış sergiliyor. Bu da TSK'nın bir kurumsal davranış kodu olarak sağlık sorunlarıyla ilgili özensiz, duyarsız ve ihmalkâr bir genel tavır içerisinde olduğuna yönelik bir algı oluşmasına neden oluyor.

ASKERİ SAĞLIK SİSTEMİ KISA DEVRE YAPARAK SAĞLIK SORUNU YAŞAYAN KİŞİYİ ADETA SAĞLIĞI BOZULDUĞU İÇİN İKİNCİ KEZ CEZALANDIRIYOR, HAYATINDAN AYLAR, BAZEN YILLAR ÇALIYOR.

YETERLİ SAĞLIK HİZMETİ ALAMAMA BAŞVURULARININ DAĞILIMI

ASKERE ALIMLA İLGİLİ BAŞVURULAR
%19
(30)

Bu kurumsal davranışın yarattığı mağduriyetler sık sık bireyleri kurumlar karşısında çaresiz bırakmaktadır. Revir izni, hastane sevkleri ve hava değişimleri döngüsü içinde kalıp bu yüzden bir türlü tedavisinin bitmediğinden yakınan şikayetlere sık sık rastlamaktayız. Hastaneye yapılan sevklerde zorunlu askerler yol paralarını kendi ceplerinden vermekteler. Özellikle hava değişimi uygulamasıyla ilgili burada ayrı bir parantez açmamız gerekir. Kimi vakalarda tedavisi uzun sağlık sorunları yaşayan zorunlu askerler, her kontrol sonrası kendilerine verilen birkaç aylık hava izinleri yüzünden askerliklerinin aylar, bazen yıllarca uzadığını söylemekteler. Bu tip durumlarda kişinin rahatsızlığı askerliğe elverişsizlik koşullarını yerine getiremediği için kendisine geçici aylık hava izinleri veriliyor. Fakat bu izin süreleri askerlik süresinden sayılmıyor. Bir başka deyişle askeri sağlık sistemi kısa devre yaparak sağlık sorunu yaşayan kişiyi adeta sağlığı bozulduğu için ikinci kez cezalandırıyor, hayatından aylar, bazen yıllar çalıyor. Bir askerin ifadesiyle bu "sistem hatası"na örnek çok ibret verici bir anlatıyı Asker Hakları'na gelen alttaki şikayette tüm çıplaklığıyla görebiliriz.

BAŞVURU NO: 1395

2. Tabur 6. Bölük'e dahil olduğum askerliğimin ikinci haftasında rahatsızlandım. Ateş, halsizlik, öksürük ve kusma şikayetlerim olduğu halde günlerce çeşitli nedenlerle revire çıkartılmadım. En son bölük komutanımız üstemene yalvardığım halde fazla ateşim olmadığı gerekçeyle yine revire gönderilmedim. Zamanında müdahale edilmediği için iyice kötüleştiğimde soluğu hastanede aldım. Bir gece Manisa Askeri Hastanesi acil servisinde, bir gece Manisa Devlet Hastanesi'nde kaldıktan sonra İzmir Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ne sevk edildim. Durumumun ciddiyetini ve hayati riskle karşı karşıya olduğumu burada anladım. 5 gün yoğun bakımda, 2 gün de serviste yattıktan sonra Bronkopnömoni (Bir çeşit zatürre, akciğer iltihabı) tanısıyla 40 günlük rapor alarak taburcu edildim.

Raporumun bitiminde tekrar acemi birliğime katılarak 21 günlük süreyi tamamladım. Dağıtım iznim sonrasında usta birliğime katıldım. Buradaki üçüncü haftamda koşu esnasında nefes darlığı çektiğim için revire, oradan da Malatya Askeri Hastanesi'ne gönderildim. Malatya Askeri Hastanesi de akciğer tomografisi sonucuma bakarak beni Ankara GATA'ya sevk etti. Bir süre göğüs hastalıkları kliniğinde yattıktan sonra plörezi (Akciğer zarında sıvı birikmesi) tanısı ve 45 gün hava değişimiyle taburcu edildim. Hava değişimi sonrasında SMK'lı olarak tekrar Ankara GATA'ya gittim. Tam bir iyileşme göstermediğim için akciğer infiltrasyonu tanısıyla 2 ay daha hava değişimi aldım.

İki ayın sonunda yine Ankara GATA Göğüs Hastalıkları, beni birliğime gönderdi. Birliğime tekrar katıldığımın üçüncü haftasında tekrar rahatsızlandım. Ateş, halsizlik, öksürük ve göğüs ağrısı şikayetleriyle Malatya Askeri Hastanesi acil servisine gönderildim. Oradan da, Malatya Devlet Hastanesi'ne sevk edildim. Pnömoni (zatürre) tanısıyla 9 gün kadar göğüs hastalıkları kliniğinde yattım ve 1 ay hava değişimiyle taburcu edildim.

SMK'lı raporlarda sevk zinciri uygulanıyor. Ben Balıkesir'in Burhaniye ilçesinde ikamet ediyorum. Hava değişimi bitiminde Edremit Asker Hastanesi'ne, oradan İzmir Asker Hastanesi'ne, oradan da evveliyatım nedeniyle tekrar Ankara GATA'ya sevk edildim. Ve o günden beri hala 1 ay, 45 gün, 20 gün gibi aralıklarla ve astım, akciğer infiltrasyonu, hipogamaglobulinemi (immün yetmezlik) gibi tanılarla Ankara GATA'ya gidip geliyorum. Toplamda 11 ay hava değişimi aldım. Bu sürenin üç ayı askerliğimden sayıldığı için bu ay terhis olmam gerekirken hala yaklaşık 7 aylık askerliğim var.

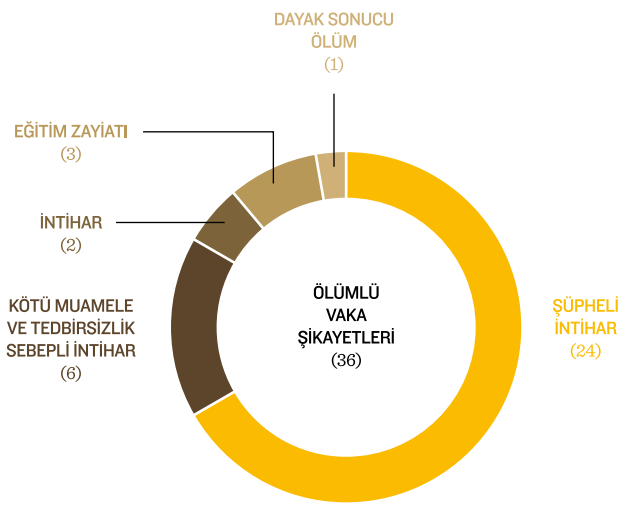
Sonuç itibarıyla bu akşam yine Ankara GATA İmmünoloji servisine gitmek için yola çıkıyorum. Her seferinde olduğu gibi yine bir takım testler ve tetkikler yapılacak. Ve sonucun ne olacağını hiç bilmiyorum. Artık bitmesini istiyorum. **Bu durum benim hayatımdan zaman çalan ruhsal bir işkenceye dönüşmüş durumda.** Askerliğimin bitmesini ve hayata devam edebilmeyi istiyorum. Bu konuda bana yardım edebileceğinizi ve bir yol gösterebileceğinizi umuyorum. Aldığım bütün epikriz raporlarını saklıyorum. Hastaneye giriş çıkış tarihleri, uygulanan testler, aldığım ilaçlar ve bahsetmediğim diğer hava değişimleri hakkında detaylı bilgiler bu raporlarda var.

Şunu da belirtmek isterim. Bu durumdan muzdarip olan tek asker ben değilim. Benim gibi defalarca hava değişimi almış birçok asker var. Bu konuya eğilmeniz birçok askerin, bu **sistem hatasından** kurtulmasını sağlayacaktır diye düşünüyorum.

4.4. İNTİHAR VE ŞÜPHELİ ÖLÜM

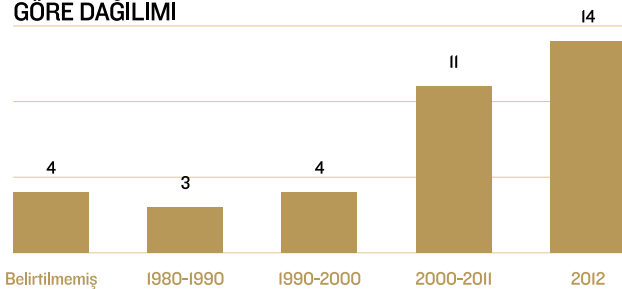
Zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlallerinin en geri dönülemez sonuçlarından biri intiharlar ve şüpheli ölümlerdir. Asker Hakları'na bu dönemde, **32 tanesi intihar ve şüpheli ölüm** olmak üzere toplam **36 ölümlü sonuçlanan** şikayet ulaşımıştır. Bunlar arasında 3 eğitim zayıfatı, 1 de dayak sonucu ölüm ihbarı vardır. Bu şikayetlerden 24 tanesi kendilerine intihar olarak bildirilmiş ölümlerden şüphe duyan ailelerin şikayetidir. 36 şikayetten 6 tanesinde şikayetçiler yaşanan intiharı kötü muamele ve tedbirsizliğe bağlamaktadırlar. Öte yandan bu başlık altında incelenmesi gereken bir başka kategori de şikayet anlatılarında intihar eğilimi sergileyenlerdir. Bu dönemde tam **54 başvuru** zorunlu askerliği sırasında intiharı düşündüğünü belirtmiştir. Bu kategori altındaki şikayetleri altta daha detaylı olarak inceleyeceğiz.

Şikayetçilerin 12 tanesi ölen askerin anne-babasından, 10'u kardeşlerinden, 6'sı arkadaşlarından, 4'ü de geniş akrabalarından gelmiştir. Geri kalan 4 şikayet ise aynı birlikte askerlik yapan başka askerlerin ihbarı ile ulaştırılmıştır.

Asker Hakları'na ulaşan bu şikayetlerde ölümün gerçekleşme tarihleri şu şekilde olmuştur.

İNTİHARLA İLGİLİ BAŞVURULARIN İLGİLİ OLDUĞU TARİHLERE GÖRE DAĞILIMI

**AİLELERİN
ANLATIMLARINA GÖRE
SORUŞTURMA SÜREÇLERİ
ÇOĞUNLUKLA BİR OLDU
BİTTİYE GETİRİLEREK
İHMALKAR, ACELECI
VE AİLELER AÇISINDAN
TATMİN EDİCİLİKTE
UZAK BİR ŞEKİLDE
YÜRÜTÜLMEKTEDİR.**

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 5 Aralık 2012 tarihinde, "TSK'da ölümle sonuçlanan tüm olaylarda Adli Soruşturmanın yanı sıra İdari Soruşturma da yapılmakta, her olay kayıt altına alınmakta, varsa sorumlular hakkında yasal işlem yapılmaktadır" şeklinde yaptığı açıklamaya karşın¹², şikayetlerin neredeyse hepsinde aileler askeri mahkemelerden kovuşturmaya yer olmadığı cevabını alıyorlar. İntihar vakalarında işleyen neredeyse standartlaşmış prosedüre göre önce askeri mahkeme kovuşturmaya yer olmadığına karar veriyor, sonra aile itiraz ediyor, ardından Askeri Yüksek İdare Mahkemesi itirazın reddine karar veriyor. Askerde yaşanan intihar ve ölüm vakalarına dair ne tür adli ve idari mekanizmaların işletildiğine dair veriler ise kamuoyu veya meclisle paylaşılmamaktadır. Bu konuda kaç tane mahkeme kararı olduğu, kaçında subay/astsubayların ceza aldığı, kaçının yüksek mahkemeye gittiği, kaçının cezasının bozulmuş olduğu ve kaçının davasının tekrar görüldüğüne dair verilere ulaşılamamaktadır. Ailelerin anlatımlarına göre soruşturma süreçleri çoğunlukla oldu bittiye getirilerek, ihmalkar, aceleci ve aileler açısından tatmin edicilikten uzak bir şekilde yürütülmektedir. Otopsi yapılmadığından çocuklarının naaşını görememekten yakınan şikayetler azımsanmayacak sayıdadır. Bu durum, TSK'nın geçen sene "zihinlerde şüphe kalmamasına özen gösterildiği"¹³ şeklinde yapmış olduğu açıklama ile ciddi bir tezat yaratmakta, acılı ailelerin şüphelerini arttırmaktadır. Bu konuya ilerleyen bölümlerde "ihlaller ve cezasızlık sorunu" başlığı altında daha detaylı değineceğiz.

Bahsettiğimiz dönemde TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Ayhan Sefer Üstün'ün intihar sayılarıyla ilgili açıklaması ve Asker Hakları'nın intiharlar ile kötü muamele arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu, Genelkurmay Başkanlığı'nı bu konuda açıklamalar yapmaya itmşti. Genelkurmay Başkanlığı'nın o dönemki açıklamasında ele alınan konular şu üç iddiada özetlenebilir; i) asker intiharlarının sivilde yaşanan intiharlarının sayısı ve sebepleri ile paralellik göstermektedir, ii) son on yılda alınan tedbirler sayesinde asker intiharları sayısı yarı yarıya azalmıştır, iii) intiharları önleme konusunda TSK çok sayıda tedbir almaktadır.¹⁴ Şimdi bu açıklamaların her birini teker teker ele alalım.

12 Can, Eyüp, "Genelkurmay intiharlar için ne düşünüyor?", Radikal, 06.11.2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/eyup_can/genelkurmay-intiharlar_icin_ne_dusunuyor-1110766

13 a.g.e.

14 Genelkurmay Başkanlığı yaptığı açıklamaları web sayfasından 7 gün içinde kaldırdığı için yapılan açıklamaya dair referansı ancak o tarihte yapılan çeşitli haberler üzerinden verebiliyoruz; 1) "Borç, şiddet, uyuşturucu", Radikal, 06.12.2012; 2) "TSK: 'İntihar'ların 1. sebebi uyuşturucu", NTV, 06.12.2012; 3) "TSK bünyesindeki RDM, 52 bin askeri hastanelere sevk etti", Memurlar.net, 07.12.2012.

Türk Silahlı Kuvvetleri ne dedi?

Yurdağül Şimşek'in haberi: Borç, şiddet, uyuşturucu¹⁵

Asker intiharlarını yakın takibe alan Genelkurmay, son dönemde Türkiye ve ABD başta olmak üzere birçok ülkedeki vakaları araştırdı. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel tarafından görevlendirilen ve bütün birliklerde inceleme yapan psikiyatristlerden oluşan Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA) ekibi, 2002'de yüz binde 32 olan intihar oranının 2011'de yüz binde 15'e düştüğünü tespit etti. Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) intihar oranının Türkiye genelindeki intihar oranıyla paralel olduğunu vurgulayan Genelkurmay'ın verdiği bilgiye göre, askerler, 'kötü muamele' gerekçesiyle birlikte, 'uyuşturucu kullanımı', 'ailevi sorunlar', 'aşırı borçlanma', 'yüz kızartıcı olaylar' ve 'uyumsuzluk' gibi gerekçelerle intihar ediyor. Üst düzey bir askeri yetkili, intiharların bilinenin aksine batı bölgelerinde terörle mücadele bölgelerinden fazla olduğunu söylerken, Genelkurmay Başkanlığı ise 337 Rehberlik ve Danışma Merkezi'nde (RDM) 36 subay, 416 yedek subay, 142 astsubay ve 74 sivil memur olmak üzere toplam 668 personel ile asker intiharlarının engellenmeye çalışıldığını açıkladı.

Üç aşamalı tespit ve tedavi

Genelkurmay'ın verdiği bilgiye göre, birliğine katılan sorunlu personel, askerlik şubesinden itibaren takibe alınıyor ve gerekli işlemler üç aşamada sürdürülüyor. Askerlik şubelerindeki birinci aşamada, psikolojik sorunu olduğunu ifade eden veya doktor tarafından sorunlu olabileceği değerlendirilen personel hastaneye sevk ediliyor. Eğitim merkezlerindeki ikinci aşamada, tüm personele, "Psikolojik Risk Faktörü Tarama Anketi" uygulanıyor. Ayrıca uzman personel tarafından her yükümlüyle tek tek görüşülüyor. Sorunlu olduğu belirlenen personel RDM'lerde görüşmeye alınıyor. Bu çerçevede 2012 yılının ilk 9 ayında görüşmeye alınan 139 bin 380 kişiden 52 bin 888'i hastaneye sevk edildi. Dağıtım olunan birliklerdeki üçüncü aşamada ise, sorunları olduğu belirlenen personelin bilgileri, eğitim birliğinden dağıtım olduğu ve yükümlülüğünü sürdüreceği birliğe katılmadan yeni birliğine aktarılıyor. Personel kışlaya geldiği andan itibaren de takip ediliyor.

İntiharda azalma var

Genelkurmay Başkanlığı, özellikle son yıllarda alınan tedbirlerle intihar vakalarında azalma olduğunu da açıkladı. Buna göre, 2002 yılında intihar oranı yüz binde 32 iken, 2011 yılında bu oran yüz binde 15'e düştü. Son 10 yılda intiharların yarı yarıya azaldığını kaydeden Genelkurmay, intihar olaylarının sebeplerini de 'uyuşturucu bağımlılığı', 'ailevi sorunlar (sevgisizlik, bölünmüş aile yapısı, gönül ilişkisi vb.)', 'aşırı borçlanma', 'yüz kızartıcı olaylar, 'uyumsuzluk' ve 'kötü muamele' olarak sıraladı. Askeri kurumlarda son 3 yılda 230 kişinin intihar ettiğini, ilk sırayı ise Kara Kuvvetleri personelinin aldığını açıklayan Genelkurmay, sadece bu yıl Kara Kuvvetleri'nde çoğunluğu er ve erbaş 43 askerinin intihar ettiğini belirtti. Araştırmada, önceki yıllarda birer olarak gözükken intihar eden subay sayısının bu yıl 5'e yükseldiğine de dikkat çekildi. Son 3 yılda terörle mücadele ise 323 asker şehit olmuştu.

Risk varsa silah verilmez

İntiharları önlemek için TSK genelinde faaliyet gösteren "TELE-NET Telefonla Danışma Hattı" ve birlik seviyesinde çalışan "Alo Mehmetçik Telefon Hattı" aracılığıyla 7 gün 24 saat hizmet veriliyor.

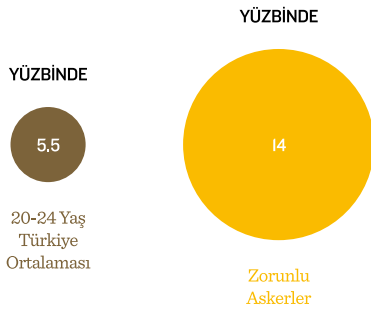
Erbaş ve erler arasında yaşanan sorunları tespit ederek çözüm geliştirmek için, "Can Dostu Teşkilatı" uygulaması bulunuyor. Uygulamanın amaçları arasında intihar, kendini yaralama ve firar gibi olaylara sebep olabilecek personeli önceden tespit edebilmek de bulunuyor.

15 "Borç, şiddet, uyuşturucu", Radikal, 06.12.2012, http://www.radikal.com.tr/turkiye/borc_siddet_uyusturucu-1110784

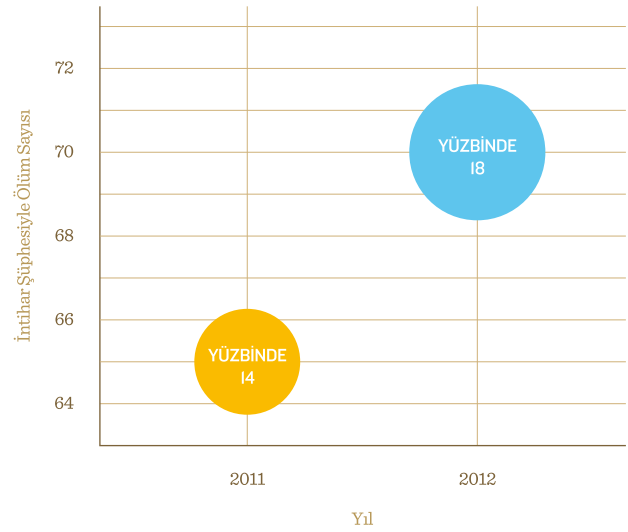
TSK Argüman 1: "Asker intiharları sivilde yaşanan intiharların sayıları ve sebepleri ile paralellik göstermektedir."

Asker Hakları'nın 2012 yılında Genelkurmay Başkanlığı ve TÜİK tarafından açıklanan resmi verilere dayanarak yaptığı çalışmaya göre zorunlu askerlik yapanların kaba intihar hızı 20-24 yaş arası erkeklerin sivildeki kaba intihar hızından 2.5 kat fazladır. Öte yandan yine Genelkurmay Başkanlığı'nın ve onu referans alarak MSB'nin iddia ettiği gibi 20-24 yaş arası erkeklerin intihar oranı en yüksek değil, en düşük yaş grupları arasında seyretmektedir. Bu rakamlar, yapılan açıklamaların aksine sivil ve askerde yaşanan intihar sayılarının birbirine paralel olmadığını, askerde çok daha fazla oranda intihar yaşandığını ortaya koymaktadır. Asker Hakları'nın önemle vurguladığı konulardan biri de askerde ve sivilde yaşanan intihar oranları arasındaki bu büyük farkın nedenlerinin bir an önce bağımsız araştırmacılar tarafından araştırılarak ortaya konması ve sorunun çözümüne yönelik önlemlerin bir an önce alınmasıdır.

2011 YILI İÇİN İNTİHAR ŞÜPHESİ İLE ÖLÜMLERDE KABA İNTİHAR HIZI

ZORUNLU ASKERLER ARASINDA İNTİHAR ŞÜPHESİYLE ÖLÜMLERDE KABA İNTİHAR HIZI

Zorunlu askerler arasında, intihar şüphesiyle ölümlere göre kaba intihar hızında 2012 yılı sona ermeden hesaplanan oran 2011'den yüksektir.

20-24 YAŞ GRUBU ERKEKLERİN TÜM YAŞ GRUPLARI İÇİNDEKİ KABA İNTİHAR HIZI SIRALAMASI

2007	2008	2009	2010	2011
75+ 12,438	75+ 14,608	75+ 14,648	75+ 14,012	75+ 13,422
30-34 8,214	70-74 12,512	55-59 10,124	50-54 9,138	0-74 9,696
65-69 7,425	65-69 9,698	70-74 10,054	65-69 8,248	50-54 8,325
25-29 7,132	60-64 7,824	50-54 9,689	70-74 7,899	40-44 7,816
40-44 6,935	45-49 7,244	65-69 9,339	40-44 7,762	55-59 6,876
45-49 6,901	50-54 7,235	45-49 8,967	60-64 7,307	65-69 6,845
50-54 6,457	40-44 6,965	60-64 7,736	45-49 7,249	45-49 6,485
55-59 6,279	55-59 6,885	40-44 7,692	55-59 7,121	30-34 6,179
70-74 6,198	20-24 6,462	35-39 7,487	25-29 6,962	25-29 5,731
60-64 6,103	35-39 6,266	25-29 7,167	35-39 6,824	60-64 5,604
35-39 5,809	30-34 5,749	30-34 6,603	30-34 6,706	20-24 5,546
20-24 5,689	15-19 5,738	20-24 5,523	20-24 6,404	15-19 5,401
15-19 5,412	25-29 5,636	15-19 5,473	15-19 6,275	35-39 5,181
-15 0,355	-15 0,29	-15 0,475	-15 0,495	-15 0,464

2007-2011 yılları arasında 20-24 yaş grubu en çok intihar eden yaş grubunu oluşturmamaktadır. Aksine en düşük olan gruplardan biridir

DEVLETİN GÖREVİ TAM DA BU NOKTADA DEVREYE GİRMEK, SİVİLDE SORUN YAŞAYAN KİŞİLERİN YAŞAM HAKKINI DAHA DA BÜYÜK BİR TİTİZLİKLE KORUMAK OLMALIDIR. HALBUKİ BİZE GELEN ŞİKAYETLERDE ZORUNLU ASKERLİK BU SIKINTILARI ARTTIRAN BİR DENEYİM OLARAK ANILMAKTADIR.

Sivil ve asker intiharlarının sebepleri arasında paralellik olduğu iddiasına gelirsek; TSK'nın bu argümanını bir an için kabul ettiğimizi varsayalım. TSK, toplumda ve askerde intihar olaylarının sebepleri olarak uyuşturucu bağımlılığı, ailevi sorunlar, aşırı borçlanma, yüz kızartıcı olayları saymaktadır. Bu sebeplerin varlığı, devletin himayesi altındaki gençlerin yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Gerçekten de intihar eğiliminin sebepleri olarak bu faktörlerin sayıldığı çok sayıda başvuru Asker Hakları'nda mevcuttur. Fakat devletin görevi tam da bu noktada devreye girmek, sivilde sorun yaşayan kişilerin yaşam hakkını daha da büyük bir titizlikle korumak olmalıdır. Halbuki bize gelen şikayetlerde zorunlu askerlik bu sıkıntıları arttıran bir deneyim olarak anılmaktadır.

BAŞVURU NO: 1319

Konu, babamın hasta olması. Askere gelmeden önce babama ben bakıyordum. Annem babam ayrı, babam hasta, tüberküloz hastası. Yüzde 80 derecede özürlü raporu var. Ben babama yardım ettirmek için gereken yerlere başvurduğum; ama bir sonuç çıkmadı. Bunu komutanlarıma söyledim, bana bir yol gösterdiler; ama olmadı. Alay komutanına çıktım, o da "araştırırım" dedi, öyle kaldı. Anlayacağınız bu babamın hastalığı, maddi durumumuzun kötü olması, benim askeriyede parasız kalmam... Zaten benim annem babam ayrı, babam da evli annem de, bana bakacak kimse yok. Bir de babamın raporu var, iş görmez raporu. Yoksuluz anlayacağınız. Yardım eli uzatacak kimse çıkmadı askeriyede. Canıma tak etti. Geceleri yatamıyorum düşünme düşünme. 26.12.2012 tarihinde akşam nöbette bölük karargahında elime geçirdiğim hapları saklayıp nöbette içtim. Orada yığılmış kalmışım, komutanlar gelmiş, hastaneye götürmüşler.

BAŞVURU NO: 1173

İzmir'e geldiğimde annemin vefat ettiğini öğrendim ve yıkıldım. 10 gün sıhhi izin vermişlerdi bana. Adana'da annemi defnettikten sonra İzmir'e geldim ve iznimi 10 gün daha uzattım. Ardından iznim bitti. Kardeşim 18 yaşında ve psikolojisi bozuk ve bakacak kimse yok. İznim de kalmadı ve benim de psikolojim bozuldu ve ben askerdeyken aklım devamlı kardeşimde. Veraset davası ve ev işlemlerim daha bitmedi. Vicdani red düşünüyorum; ama karar veremiyorum... Askerlik hizmetindeyken kardeşimi koruma altına alamıyorum ve tedavisini yaptırman gerekiyor. Hastane raporunda uyum bozukluğum olduğu yazıyor, silah vermiyorlar, göreve çıkmıyorum ve geceleri uyuyamıyorum. Kardeşim ile baş edemiyorlar ve annem babam ayrı. Annemin yanında kalıyorduk, annem vefat edince kardeşimin psikolojisi bozuk olduğundan kimse bakmıyor. Evimi taşımam gerekiyor, veraset davası açmam gerekiyor ve ben hiç bir şey yapamıyorum. Bölük komutanım, tabur komutanım ve takım komutanım hepsinin haberi var, şu an 10 gün rapor verdiler. Sağlık amirliğinden 10 günü de evimde geçirmem için rapor verdi tabur komutanımız; ama ben ne yapacağımı bilmiyorum. Kendimi ifade etmekte de zorlanıyorum. Sanırım psikolojim çok bozuk. Ne yapacağımı bilmiyorum. Lütfen bana geri dönüş yaparsanız sevinirim. Nasıl bir yol izlememi önerirsiniz?

ZORUNLU ASKERLİK, YAŞANAN SORUNLARIN DERİNLEŞMESİNE SEBEP OLDUĞU ÖLÇÜDE, BUNU ENGELLEMELERDE DEVLETİN SORUMLULUĞU ARTMAKTADIR.

Yukarıdaki örnekler TSK'nin ve devletin sorumluluğunu azaltan değil arttıran, unutturan değil hatırlatan durumlara işaret etmektedir. Sivilde yaşanan psikolojik, sosyal ve ekonomik sıkıntılar askerliğe taşındığında kişinin bu sorunlarla mücadele etme yolları sekteye uğruyor, bu da intihar ihtimalini ortaya çıkarıyorsa, bunun önlenmesi konusunda sorumlu olan kurumlardır. Zorunlu askerlik, yaşanan sorunların derinleşmesine sebep olduğu ölçüde, bunu engellemek konusunda devletin sorumluluğu artmaktadır. Biz tam da bu nedenle asker alım rejiminin yapısal bir reforma tabi olmasını talep ediyoruz.

ANCAK BİZ SİVİL VE ASKER İNTİHAR ORANLARI ARASINDAKİ FARKIN AYIRT EDİCİ SEBEBİNİN YAŞANAN KÖTÜ MUAMELELER, PSİKOLOJİK BASKILAR, SAĞLIK VE SOSYAL ANLAMDA YAŞANILAN MAHRUMİYETLER İLE AÇIKLANABİLECEĞİNİ DÜŞÜNÜYORUZ. ASKERDE YAŞANAN HAK İHLALLERİ, MEVCUT SIKINTILARI DERİNLEŞTİRMEKTE, İNTİHAR RİSKİNİ ARTTIRMAKTADIR.

Öte yandan TSK açıklamalarında bahsi geçmese de askerde yaşanan kötü muamele ile intihar eğilimi arasındaki güçlü ilişkiyi doğrudan ortaya koyan çok sayıda şikayet Asker Hakları'na ulaşmıştır. Zorunlu askerlerin sorunlarının sivilde askere taşınması eşyanın tabiatı gereği olağandır. Ancak biz sivil ve asker intihar oranları arasındaki farkın ayırt edici sebebinin yaşanan kötü muameleler, psikolojik baskılar, sağlık ve sosyal anlamda yaşanan mahrumiyetler ile açıklanabileceğini düşünüyoruz. Askerde yaşanan hak ihlalleri, mevcut sıkıntıları derinleştirmekte, intihar riskini arttırmaktadır. Asker Hakları'na gelen toplam 653 şikayetin 54'ünde başvuru sahipleri intihar etmeyi düşündüklerini ifade etmektedir. Yani bize gelen şikayetlerde her 12 kişiden biri intihar etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Bu üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken son derece yüksek bir orandır.

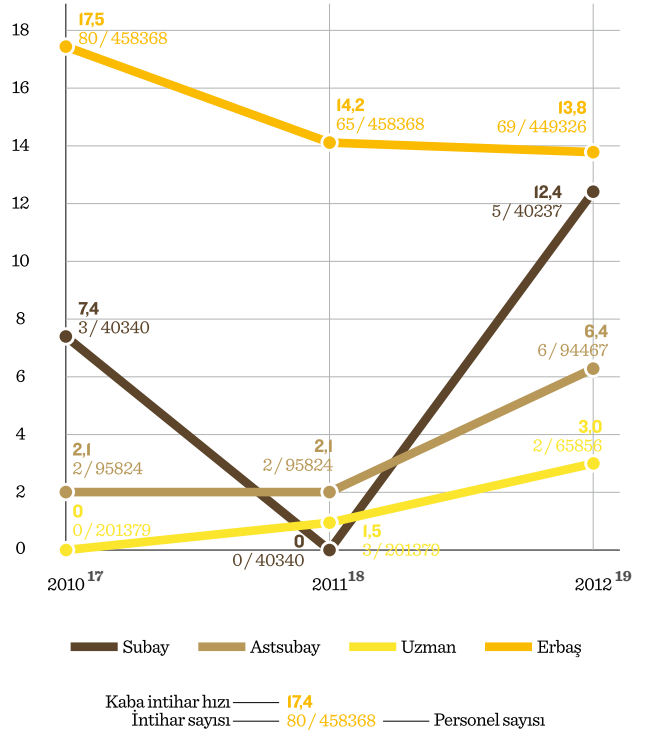
BİZE GELEN ŞİKAYETLERDE HER 12 KİŞİDEN BİRİ İNTİHAR ETMEYİ DÜŞÜNDÜĞÜNÜ İFADE ETMİŞTİR.

BAŞVURU NO: 990

18. Mekanize Piyade Tugayı (Gelibolu/Çanakkale) Topçu Taburu Karargah Hizmet Bölüğünde görevli olan topçu uzman çavuş askerlere psikolojik baskı uygulamakta ve her gün askerleri tehdit etmektedir. Askerler onun yüzünden çok zor günler yaşamaktadır ve intihara teşebbüste bulunmaktadır. Daha önce bir intihara teşebbüs vakası oldu. En son 24 Kasım 2012 Cumartesi günü bir topçu er yine intihara kalkıştı. Kendini pencereden atmaya çalışırken son saniyede askerlerden biri ayağında yakalayıp kurtardı. Bölükte başka askerlerde uzman çavuşun kötü muamelesinden aşırı derecede şikayetçi ve çoğunun psikolojisi bozuk durumda. Eğer bu baskı ve tehdit devam ederse intihar vakaları çok artacaktır. Askerler topçu uzman çavuştan şikayetçidirler.

Yaşanan intiharların kötü muamele, dolayısıyla askeri hiyerarşi ile olan ilişkisini ortaya koyan bir başka göstergede erler ve rütbeliler arasında intihar oranlarında görülen çarpıcı farklardır. Genelkurmay Başkanlığı'nın aynı dönem açıkladığı verilere göre, 2010 yılında 3 subay, 2 astsubay, 80 erbaş; 2011 yılında 2 astsubay, 3 uzman çavuş, 65 erbaş; 2012 yılında ise 5 subay, 6 astsubay, 2 uzman çavuş, 69 erbaş intihar etti¹⁶. Bu sayıları toplam subay, astsubay, uzman çavuş ve erbaş sayılarıyla orantıladığımızda, erbaşların diğerlerine göre hatırı sayılır oranda daha yüksek intihar oranına sahip olduğunu görüyoruz. Bu da ancak askeri hiyerarşinin en altında olmalarının getirdiği bir sonuç olarak görüldükleri fiziki ve zihinsel baskı ile açıklanabilir.

RÜTBELERE GÖRE İNTİHAR SAYILARI

16 "TSK'da İntihar eden asker sayısı", Bugün, 20.04.2013, <http://gundem.bugun.com.tr/bir-yilda-kac-asker-intihar-etti-haberi/598799>

17 2010 yılına dair açıklanan asker sayısı olmadığı için, yaklaşık oranları görebilmek adına bu yılın personel sayıları için 2011 yılı ralamlarını kullandık.

18 "Asker sayısı ilk kez açıklandı", Ntvmsnbc, 21.11.2011 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25298904>

19 Genelkurmay asker sayısını açıkladı", Sabah, 2 Ocak 2012, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/01/02/genelkurmay-asker-sayisini-acikladi>

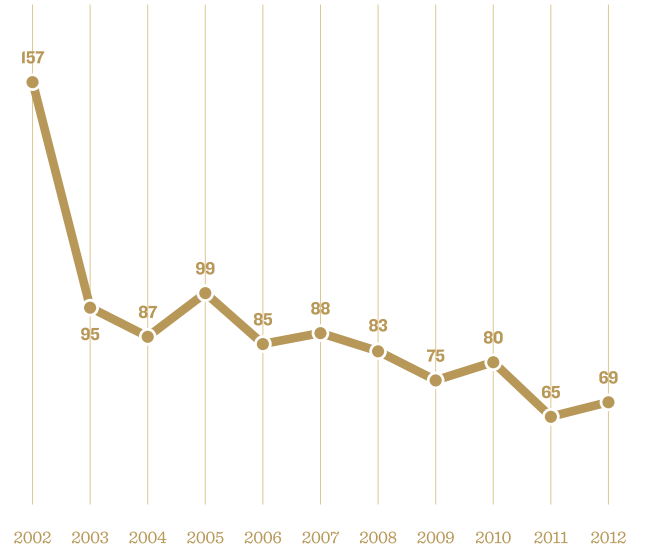
TÜRKİYE GENELİNDE 20-24 YAŞ ARALIĞINDAKİ ERKEKLER İÇİN GEÇERLİ OLAN YÜZ BİNDE 5,5 ORANINDAN NEREDEYSE 3 KAT FAZLADIR. HER YIL 70, DOLAYISIYLA HER 5 GÜNDE 1 ZORUNLU ASKER İNTİHAR ŞÜPHEİYLE YAŞAMINI YİTİRMEKTEDİR.

TSK Argüman 2: "Son on yılda alınan tedbirler sayesinde asker intiharları sayısı yarı yarıya azalmıştır"

Türk Silahlı Kuvvetleri, 7 Aralık 2012 tarihinde yaptığı bilgilendirmede "özellikle son yıllarda alınan tedbirlerin de katkısıyla 2002 yılında intihar vakası yüz binde 32 iken, 2011 yılında yüz binde 15'e düşürüldüğü, bir başka deyişle son on yılda intiharların yarı yarıya azaldığı" ifadelerine yer vermiştir²⁰. Gerçekten de sadece 2002 ile 2012 yılları karşılaştırıldığında bu oran doğrudur. Ne var ki 10 yıllık döneme bütün olarak bakıldığında bu azalmanın TSK'nın açıkladığı kadar dramatik olmadığı, yıllar içinde dereceli bir azalmanın gözleendiği görülmektedir. Zira 2002 yılındaki 157 intihar rakamı 10 yıllık ve 22 yıllık intihar ortalamalarının çok üstünde seyreden istisnai bir rakamdır. Bu yıl içinde intiharların bu kadar dramatik bir şekilde neden arttığı ayrıca araştırılması gereken bir konudur. 2002'den sonraki yıllar içinde bu oran 80-90 arasında inişli çıkışlı bir grafik çizmiş, son dört yıl içinde 80-70 arasına inerek bugüne gelmiştir. Karşılaştırmayı 2002 değil, bir sene sonrası, yani 2003 yılı için yaptığımızda azalmanın oranı %100'den %37'ye inmektedir. Tabi daha sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek için tüm bu yıllardaki toplam asker sayılarına dair bilginin de mevcut olması lazımdır. Bu bilgi halihazırda ne yazık ki mevcut değildir. Bu yüzden biz bu yıllardaki karşılaştırmamızı toplam intihar rakamlarına göre yapmaktayız. Halbuki "kaba intihar hızı" bize daha kesin bir karşılaştırma şansı verecektir.

²⁰ "TSK: İntihar olayları yarı yarıya azaldı", Hürriyet, 7 Aralık 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22099747.asp>

YILLARA GÖRE ASKER İNTİHAR RAKAMLARI

Ancak en önemli nokta gözden kaçmamalı; intihar sayılarının son 10 yıl içinde bir miktar azalmış olması, bugünkü intihar sayısının kabul edilemez olduğu gerçeğini değiştirmez. Tekrar hatırlamak gerekirse, TSK'nın açıkladığı 2012 rakamları baz alındığında kaba intihar hızı olan yüz binde 15, Türkiye genelinde 20-24 yaş aralığındaki erkekler için geçerli olan yüz binde 5,5 oranından neredeyse 3 kat fazladır. TSK'nın açıklaması ile öğreniyoruz ki 2002'de durumun vahameti çok daha kötüymüş. Ancak bu, bugünkü durumun vahametini ortadan kaldırmaz.

TSK Argüman 3: "İntiharları önleme konusunda TSK çok sayıda tedbir almaktadır"

TSK aynı bilgilendirme notunda intiharların önlenmesi konusunda yürürlükte olan bir dizi tedbirden bahsetmiş, azalan intihar oranlarının bu tedbirler sayesinde olduğunu ifade etmişti. Bu tedbirlerin ne kadar işe yaradığına dair tartışmanın yapılması elbette önemlidir. Asker Hakları'na ulaşan şikayetler ve basına yansıyan bazı vakalar, kağıt üzerinde olumlu görünen bu tedbirlerin pratikte uygulanmasının ihmellere son derece açık olduğunu göstermektedir.

DOLAYISIYLA RDM'LER ASKERLERİN ALGISINDA KESİNLİKLE SORUN ÇÖZEN MERCİLER OLARAK GÖRÜLMEMEKTEDİR

Genelkurmay açıklamasında özellikle Rehberlik ve Danışma Merkez'lerini (RDM) ön plana çıkarmış, 36 subay, 416 yedek subay, 142 astsubay ve 74 sivil memur olmak üzere toplam 668 personel ile asker intiharlarının engellenmeye çalışıldığını açıklamıştı²¹. Açıklamanın devamında ise psikolojik sıkıntısı olan gençlerin askerlik şubesi, eğitim birliği ve kıışlasında üç aşamalı bir takibe alındığını söylenmişti. Asker alım rejimi ve askerlik sırasında sağlanan sağlık hizmeti, intihar sorunsalı özelinde ise psikolojik takip sistemi ayrı bir raporda merccek altına alınmayı hak eden geniş konulardır. Bu rejimi hakıyla analiz etmek bu raporun kapsamı dışında olsa da, Asker Hakları'na gelen başvurularda ve basına yansıyan vakalara yansıdığı kadarıyla bu sistemde göze çarpan eksik ve ihmalleri burada belirtmekte fayda var.

Öncelikle Asker Hakları'na ulaşan şikayetlerde RDM'lerin fazla itibarlı bir kurum olarak görülmediğini belirtmemiz gerek. Bu birimde çalışan personelin mesleki nitelikleri sorgulanmakta, birimin işe yaramadığı düşünülmektedir. Genelkurmay'ın da verdiği rakamlarda RDM'lerde çalışan personelin ağırlıkla (416) yedek subaylardan oluştuğunu görüyoruz. Yedek subaylar ise 9 ay görev yapan geçici personellerdirler. Bu kişilerin askerlik koşullarına özgü yaşanan psikolojik sorunlara dair deneyim sahibi olma ve deneyim biriktirme imkanları yoktur. Dolayısıyla RDM'ler askerlerin deneyimlerinde kesinlikle sorun çözen merciler olarak tecrübe edilmemektedir.

BAŞVURU NO: 1104

Askerdeyken çektiğim maddi sıkıntılarımı dile getirdim, elimden geleni yaptım, askerlik yapmak için çok çabaladım; ama ailemin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar nedeniyle bunu başarmak imkansız hale geldi. Bunu üstlerime, RDM'ye, hatta Gümüşsuyu Askeri Hastanesi psikiyatri bölümü doktoruna da anlattım; ama beni hiç kimse anlamadı, destek olmadı, ben de firar ettim.

21 a.g.e.

BAŞVURU NO: 1198

Şahsi bir olayımı anlatayım. RDM'ye gitmek için talepte bulundum. Çok bunalmıştım. Başçavuş akşama doğru bir gardiyanla beni gönderdi. Bir diğer mahkumun akşam tahliyesi vardı. "Acele edin, gerekirse muayene olmadan geri getirin. Diğer mahkumun tahliyesi gecikmesin" dedi. Komutana gittik, sıra vardı. Biraz geciktik, ben içeri girdim. Psikologla konuşuyordum, ona "Çok bunaldım. İntihar etmeyi düşünüyorum" dedim. O da "Suçlusun, cezanı çekeceksin. İntihar edersen de edebilirsin" dedi.

RAPORLU PSİKOLOJİK SORUNU OLAN BİRÇOK KİŞİNİN İSE "ASKERLİĞE ELVERİŞLİ" ANCAK "SİLAH KULLANAMAZ" RAPORU VERİLEREK ASKERE GÖNDERİLDİĞİNİ GÖRÜYÖRÜZ.

Öte yandan, yine anlatılarda iyi işleyen bir psikolojik takip sisteminin izine rastlamak da pek mümkün görünmemektedir. Asker alımlarında psikolojik sorunlara yönelik testlerin yetersizliği dikkat çekicidir. Burada teşhis konulmamış psikolojik rahatsızlıkların tespiti için özel bir muayene söz konusu değildir. Toplum baskısının da etkisiyle bu tür problemlerini gizleme eğilimindeki gençler, askerde gördükleri kötü muamele sonucu rahatsızlıklarının katlanılmaz boyutlara ulaştığını ifade etmekte. Raporlu psikolojik sorunu olan birçok kişinin ise "askerliğe elverişli" ancak "silah kullanamaz" raporu verilerek askere gönderildiğini görüyoruz. Askerliği sırasında psikolojik sorun yaşadığı şikayetiyle sevk alan bir çok genç ise revir, RDM veya hastanede yeterli titizlikte bir muayene alamamaktan şikayetçi.

BAŞVURU NO: 1188

Yaklaşık 3 yıldır panik atak ve anksiyete hastasıyım. Bu 3 yıllık hastalık süreci içerisinde birçok psikolojik ilaç kullandım ve şu anda da düzenli olarak kullanmaktayım. Fakat rahatsızlığımın bana vermiş olduğu olumsuz reaksiyonlar gerek sosyal gerek askeriyedeki hayatımı çok olumsuz şekilde etkiliyor. Yaklaşık 3 ay önce acemi birliğim olan Konya/Meram Askeri Hastanesine gittim, oradan beni Ankara/Etimesgut'a sevk ettiler ve yaşadığım travmalar ve ciddi rahatsızlığımdan dolayı bana 'silahlı görev yapamaz' raporu verdiler, ayrıca (cipralext) adında ilaç kullanıyordum ve bana (paxil) ilacı yazıldı. Sonra usta birliğime geldim ve geldikten 1 ay sonra falan Çorlu Askeri Hastanesi'ne gittim, burada doktora acil tedavi olmam gerektiğini söyledim. Burada da bu sefer aynı dozlarda olan bir başka (solian) isimli ilaç verdiler ve 1 ay sonra kontrole gelmemi söylediler. Yaklaşık birkaç ay sonra yani 2 hafta önce kontrole gittim. İlaçların beni iyiye götürmediğini zaten 6 ay ilaç tedavisi uygulanması gerektiğini ve benim bu ilaçları 3 yıldır kullandığımı, rahatsızlığımın ağır olduğunu ve psikoterapi ya da ileri teknik tedavisi ile bu rahatsızlıktan kurtulmak istediğimi, beni acil tedavi etmeleri gerektiğini söyledim. Oradaki yüzbaşı doktor bana aynen şu cümleyi kullandı "sana sadece ilaç yazarım, seni ben tedavi edemem, kusura bakma. Tedavi olmak istiyorsan parayı basarsın, sivilde olursun artık" dedi. Şimdi soruyorum sizlere; madem ki beni tedavi edecek olanaklara ve bilgi birikimine sahip değil, kendisini aşan bir durum; o zaman neden beni GATA'ya ya da özel hastaneye sevk etmiyor da beni burada eli kolu bağlı, çaresiz bırakıyor? Neden benim sağlık haklarımı ihlal ediyor? Ya da hastalığıma yapılabilecek bir çözüm yoksa ve çözümü olmayan bir hastalıksa o zaman neden beni askeriyede psikolojik baskı ortamında mağdur bırakıyorlar? Canını seve seve bu vatana feda edebilecek bir insanım ve bana yapılan duruma bakın. Bu kadar sağlık sorunlarım varken askerlik yapmaya çalışıyorum; ama hiç kimse sesimi duymuyor. Sadece RDM görüşmesi gibi bu hususta bilgisi olmayan kişilerle beni sürekli olarak oyalıyorlar ve hala en ufak bir düzelme yok bende.

BAŞVURU NO: 970

Ben 4 senedir ağır panik atak hastasıyım ve gerek sosyal hayatımda olsun gerek askeriyede olsun bu hayatımı aşırı kısıtlıyor. Ben aşırı takıntılı ve sıkılgan bir insanım. Sivil hayatımda dahi evimden dışarı çıkmazdım panik krizim tutacak diye, kalp krizi geçirdiğimi ve öleceğimi sanıyordum. Sürekli sıkıntı yapıyordum ve bedenimde bir kaos dehşet havası oluyordu. İntihar etmeyi bile denedim daha önce kurtulmak adına ve şimdi askerdeyim. Yine sıkıntıdayım. Anne ve babam ayrı. Annem tek başına memlekette kalıyor ve aklım devamlı onda. Bu da yetmezmiş gibi sürekli olarak sıkıntı çekiyorum; yapamıyorum askerlik, elimde değil, deniyorum, ilaç kullanmak fayda etmiyor. Huzuru yakalayamıyorum ki zaten takdir edersiniz ki burada gerek üstler gerek astlar gerekse normal benim gibi askerler sizin halinizden anlamıyor. Sizin daha da fazla üstünüze geliyorlar. Ben defalarca kez hastaneye çıktım. Defalarca kez kıta anket formuna askerlik görevini yapamaz yazdı, astlarım da üstlerim de 15 gün Ankara Mevki Asker Hastanesi'nde kaldım. Orada aklımı yitirme noktasına geldim. Düzeltme adına yaptıkları işlemler beni daha da çok gerdi. Korkularıyla yüzleşeceğimi söyledi; ama benim akıl sağlığım daha da bozuldu ve sonra beni birliğime tekrar gönderdi. Dinlenmem için evime göndermesini istemiştim, "şafağın uzun, sonra gidersin" demişti. Tekrar gönderdi komutanım. Bu sefer de GATA'ya sevk ettiler. 10 gün sıhhi izin verdi, ben yapamıyorum ve askerlikten men edilmek istiyorum. Ne olur size yalvarıyorum, canıma tekrar kıymak istemiyorum, ölmek istemiyorum. Artık dayanacak gücüm kalmadı. Bir yardım, bir çıkar yol gösterin ya da söyleyin. Şimdiden teşekkürler.

Son olarak, basına yansıyan Er Tanık'ın intihar haberi, Genelkurmay açıklamasında adı geçen tedbir ve izleme sistemlerinin pratikte ne kadar işlevsiz ve yer yer zararlı olduğunu gözler önüne sermektedir.

Enis Tayman'ın haberi - Er Tanık'ı ihmal mi öldürdü? ²²

Kahramanmaraş'ın Andırın İlçe Jandarma Komutanlığı'nda vatani görevini yapan jandarma er Emre Tanık, 26 Kasım'da gece nöbetinde iddiaya göre G-3 piyade tüfeğini çene altına dayayıp intihar etti. ABD vatandaşı da olan Tanık, hayatını kaybederken intiharı soru işaretlerini de beraberinde getirdi. Radikal'e konuşan er Emre Tanık'ın ailesi, şüpheler kadar, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de büyük ihmali olduğunu öne sürdü.

'Kırmızı reçeteli ilaç verildi'

Kardeşinin acemi birliğinde kollarındaki çizikler nedeniyle refüze edildiğini belirten ağabey Şakir Tanık, "Psikiyatrik bozukluk olduğu için hastanede kardeşine kırmızı reçeteli ilaç verdiler. Annem 'bu askerimiz depresyonda, kendisini yakacak başkalarını da yakacak' deyince hastane başhekimisi 'bizim yapacak şeyimiz yok' dedi" diye konuştu.

'Silah alamaz raporu vardı'

Er Emre Tanık'ın asker olmadan önce de silah almak üzere Manisa Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne başvurduğunu ancak "Kendisine 'silah alamaz' heyet raporu verildiğini ifade eden ağabey Şakir Tanık şunları anlattı: "Kardeşim ruhsal durumunda sorunlar olduğuna dair bilgileri gizlemeye çalışsa bile fark edilebilirdi. Zaten durumunu silah almaya uygun değil. Kardeşime acemi birliğinde reçeteli ilaç yazıldığı sırada doktor doğru dürüst muayene etmemiş. Kahramanmaraş'ta ise reçeteli ilaç almaya giderken yanına refakatçi verilmemiş."

İntihardan sonra Emre'nin bölük komutanının kendisini aradığını ifade eden Şakir Tanık, "Komutan Emre'nin 'Ben de diğer askerler gibi olmak istiyorum' dediğini anlattı. Peki ama bu durumda bile nöbet tutulması gerekiyorsa niye silah verdiler kardeşime? İhmallerin ardı arkası yok" diye konuştu. Ağabey Tanık kardeşinin birliğinde de üst devre askerler tarafından dövüldüğüne dair şikayette bulunduğunu da söyledi.

'Bir daha çarşıya çıkamadı'

Bu olaydan iki gün sonra Cumartesi günü Emre'nin Kahramanmaraş'ta hastaneye sevk çıktığını belirten ağabey Tanık, "Yeniden kırmızı reçeteli ilaç yazılmış. O arada kardeşimle internetten konuştum. Gözü mordu. Yüzünde çizikler vardı. 'Ne oldu' deyince 'Kavga ettik. Suçum yok, tekmelerle vurdular' dedi. Sonra 'otobüsü kaçırmayayım' dedi bölüğüne gitti. Ertesi gün de çarşı izni vardı. 'Yarın yine konuşuruz' dedi. Ancak Pazar günü çarşı iznine çıkamadı. Sonra da ölüm haberi geldi" diye konuştu.

Öte yandan er Tanık'a ölümünden sonra yapılan otopsi raporu'nda da kollarında çeşitli kesik ve çiziklere rastlandığı kayıtlara geçti. Raporda, bu izlerin "Psikopatik kesi" olduğu belirtildi. Böylece Emre Tanık'ın ailesinin Manisa'daki askeri hastane yetkililerini inandıramadıkları "psikiyatrik sorun" otopsi raporuyla da bir kez daha belgelenmiş oldu.

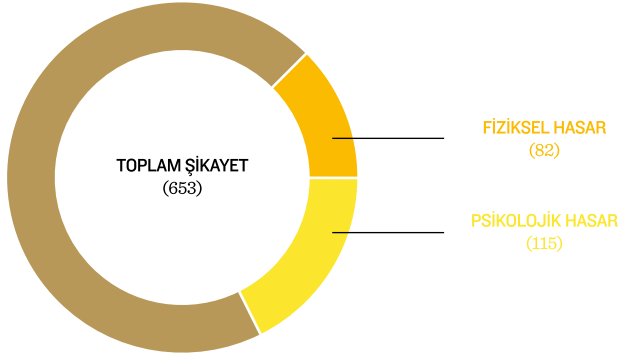
²² Enis Tayman, Radikal, 1.12.2012, Er Tanık'ı ihmal mi öldürdü?
http://www.radikal.com.tr/turkiye/er_taniki_ihmal_mi_öldürdü-1110105

4.5. KALICI VEYA GEÇİCİ FİZİKSEL VE PSİKOLOJİK SORUNLAR

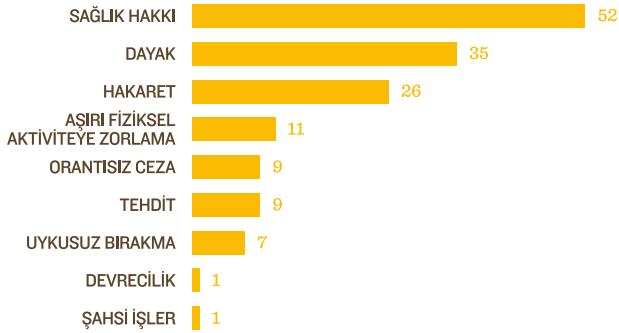
Zorunlu askerlik sırasında yaşanan kötü muamelelerin çok önemli bir başka boyutu da, bu muamele sonucu yaşanan fiziksel ve psikolojik sorunlardır. Asker Hakları'na gelen şikayetler arasında toplam **82 kişi geçici veya kalıcı fiziksel hasar** gördüğüne, **115 kişi de yine psikolojik anlamda geçici veya kalıcı olarak olumsuz etkilendiğine** dair ifadelerde bulunmuştur.

FİZİKSEL VE PSİKOLOJİK HASARLARIN TOPLAM ŞİKAYETLER İÇİNDEKİ ORANI

Altındaki tabloda görüldüğü üzere fiziksel anlamda geçici veya kalıcı zarar gördüğünü belirtenlerin en fazla maruz kaldığı kötü muamele türü dayak ve sağlık hakkına erişim ile ilgilidir. Komutanı tarafından yediği dayaktan ötürü darp izi olan, hastaneye kaldırılan, sağlığını kaybeden ve bunun askerlik sonrası kalıcı etkilerini yaşayan çok sayıda şikayete rastlamaktayız.

FİZİKSEL HASAR BAŞVURULARI

BAŞVURU NO: 614

Nisan ayında tabur komutanı binbaşının beni tekme tokat dövüp anama küfür etmesini halen hazmedemedim. Yediğim dayakla 1 haftaya yakın yataktan çıkmadım. Tekrar dövecek diye revire bile gidemedim. Olayları dışarıya yansıtmadan kendi içlerinde çözerek örtbas ediyorlar. RDM'ye gönderiyorlar hiç bir şeyim olmadığı halde, yardımcı olun.

KOMUTANI TARAFINDAN YEDİĞİ DAYAKTAN ÖTÜRÜ DARP İZİ OLAN, HASTANEYE KALDIRILAN, SAĞLIĞINI KAYBEDEN VE BUNUN ASKERLİK SONRASI KALICI ETKİLERİNİ YAŞAYAN ÇOK SAYIDA ŞİKAYETE RASTLAMAKTAYIZ

BAŞVURU NO: 759

Hakkari Çukurca'da askerlik yapıyorum. Komutanım çelik kaskla kafama vurdu. Ben daha yeni kaza geçirmiştim; beyin kanaması geçirdim. Beyin damarım zedelendi. Kısmi felç geçirdim, iyileştim. Askere gittim, dayak yedikten sonra baş ağrım ve bayılmam başladı. Van'a hastaneye geldim. Hastanede tedavimi oluyordum. Akşamları Van Kolordu Komutanlığı'nda kalıyordum. Dışarıya çarşıya gitmemiz yasaktı. Ben de gündüz tellerden kaçtım. Ailemle internette görüntülü görüştüm. Çok merak ediyorlardı ailem, mecburdum kaçmaya; ama akşam geri döndüm, yakalandım. İrtibatçı komutanımız kaçtığımı öğrenince beni odaya soktu. Tekme tokat beni dövdü. Şimdi ne yapacağımı bilmiyorum. Ne olur, yardım edin bana.

BAŞVURU NO: 1023

Benim kardeşim Kıbrıs'ta asker. Bir gün arkadaşları dedi ki "Gelip kardeşinizi alın, çok kötü." Gittiğimizde bizi tanıyamıyordu. Bir asker bu hale kısa zamanda nasıl geldi ki? Şu anda hastanede yatıyor. Biz korkudan hastaneden çıkarmıyoruz; çünkü birliğine giderse [ölüsü] gelir. Kardeşimi dinleyen biri yok, olsa ne oradaki komutan kalır ne de birlik. Anlattığına göre işkence ile bu hale gelmiş. Bana ulaşın her şeyi anlatırım.

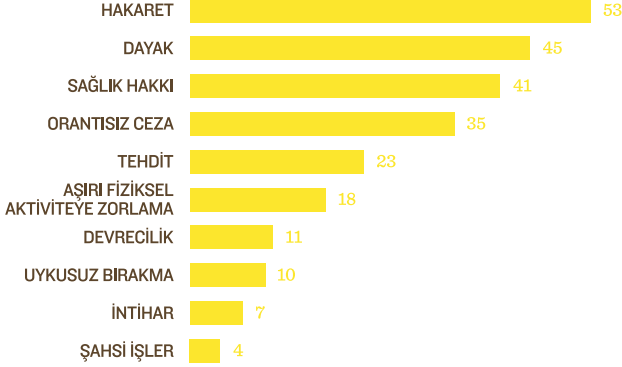
ASKERDE SAĞLIK
HAKKINA ERİŞİMLE
İLGİLİ İHMALLERİN
YOL AÇTIĞI
KALICI VEYA
GEÇİCİ FİZİKSEL
HASARLARIN SAYISI
DA YİNE OLDUKÇA
FAZLADIR.

Askerde sağlık hakkına erişimle ilgili ihmallerin yol açtığı kalıcı veya geçici fiziksel hasarların sayısı da yine oldukça fazladır. Yanlış ve/veya vaktinde yapılmayan teşhis ve tedaviler, uzun sevk işlemleri, psikolojik tetkiklerin yetersizliği gibi sebeplerin yol açtığı fiziki hasarları konu alan 52 başvuru alındı. Aşağıda akut sağlık sorunu yaşayan bir zorunlu askerin ihmaller silsilesine nasıl maruz kaldığına dair oldukça ibret verici bir örnek yer almakta.

BAŞVURU NO: 781

Vatani görevimi yapmakta iken görev esnasında geçirmiş olduğum kaza nedeniyle sol gözümü %95 oranında kaybettim. Bakım esnasında araçtan sıçrayan demir çapağı sol gözüme saplandı. Ertesi gün gözümde kanlanma ve şişlik oluştu, revire gittim hiçbir şeyin yok denip basit bir göz damlası verilerek geri gönderildim. Damlayı birkaç gün kullandım. Gözümdeki kanlanma geçmişti; fakat puslu görmeye başlamıştım. Tekrar revire çıktım. Bir şeyin yok denilerek damlaya devam etmemi söylediler. Her geçen gün gözüm daha da puslu görüyordu. Cuma günü 3. kez revire tekrar gittim, puslu görmemin devam ettiğini ve beni askeri hastaneye sevk etmelerini söyledim. Çorlu Asker Hastanesi'ne sevk kağıdımı aldım. Sevk işlemleri Salı günleri yapıyordu, Salı gününe kadar o şekilde bekledim. Hastaneye gittiğimde beni muayene eden tabip üstteğmen gözümün içinde demir parçasının olduğunu ve neden bu zamana kadar gelmediğini söyledi. Haydarpaşa GATA'ya sevk işlemlerimi yaptım ve garnizona geri döndük. Ertesi gün Haydarpaşa GATA'ya gittim. Takriben kazadan bu yana 15 gün geçmişti.

PSİKOLOJİK HASAR BAŞVURULARI

Psikolojik sorun yaşadığını ifade edenlerin gördüğü kötü muamele türlerine baktığımızda ise çok daha homojen bir dağılım görüyoruz. Dayak ve sağlık hakkına erişim ile ilgili sıkıntılar yine başta gelen sebepler arasında olmakla beraber, fiziksel hasarda gördüğümüz kadar belirgin bir şekilde öne çıkmamaktalar. Bu başlık altındaki sorunların mutlaka doğrudan fiziki temas içeren şiddet veya ihmal gerektirmediğini şikayetlere bakarak görmek mümkün. Bunun önemli bir göstergesi, psikolojik sorun yaşayanların en çok belirttiği şikayetin hakaret (53 adet) şikayeti oluşudur.

BAŞVURU NO: 755

Bölük Astsubayı Piyade Başçavuş XXX ve Emniyet Muhafaza sorumlusu Piyade Uzman Çavuş'tan sürekli "sen nasıl adamsın, bir işe yaramazsın, kim gönderdi seni buraya, aptal adam salak adam" gibi daha birçok aşağılayıcı sözler duymaktan bıktım ve kendimi bu kişilere karşı savunmaktan çekindim. Lütfen bana yardımcı olun. Psikolojik olarak çökmüş durumdayım. Çözüm bulamadığım takdirde intiharını bile düşünüyorum.

BAŞVURU NO: 1074

Askerlik hizmetimin süresi boyunca hakaret, tehdit, psikolojik baskı ve aşırı iş yükü ve bütün bunların vermiş olduğu stres ve bunalım benim psikolojimi ve akıl sağlığımı bozdu. Şu an kendimi sağlıklı hissetmiyorum.

Yine orantısız cezaların da yaşanan psikolojik sorunlarda önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Orantısız cezanın ekseriyetle DİSKO cezası ile ilintili şikayetleri içerdiğini ve aktarılan psikolojik sorunların DİSKO'da görülen kötü muameleyle ilişkili olduğunu görüyoruz. Uğur Kantar vakasının kamuoyunda yer bulmasına rağmen, bize gelen başvurulardan yola çıkarak disiplin koşulları kapanana kadar DİSKO'larda kötü muamele uygulamalarının yaygın bir şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz.

BAŞVURU NO: 913

Ramazan ayında orucumu açmak için nöbetimi nöbetçi çavuşa verdim. Sonrasında denetleme heyeti gelip tutanak tuttu ve bu tutanaktan 3 gün ceza aldım. Cep telefonumu kendim teslim ettim; ama bundan dolayı da 11 gün DİSKO'da kaldım. Benim bir suçum yoktu. Sürekli cezalara maruz kalıyorum. Ayağımdaki aşırı derecede ilerlemiş olan yaralardan dolayı yeterli sağlık hizmeti alamıyorum. Terlik istirahatim olduğu halde sürekli devri ve nöbetlerle uykusuz bırakılıyorum. Ruh sağlığım bozuldu, psikolojim hiç yerinde değil. Artık mantıklı düşünemez oldum. İçimizde askerden önce vatan ateşini burada sökülüp alıyorlar. İnsanı vatanından, vatani görevlerinden soğutuyorlar. Askeriz, vatan bekliyoruz, vatan koruyoruz; ama hiç bir zaman değer ve karşılık görmüyoruz. Taşın bile askerden daha fazla değeri var. Ben bunu anladım. Artık intihar etmeyi bile göze aldım. Çok üzerime geliyorlar.

5. BİR KIŞLA MERCEK ALTINDA: AYDIN SÖKE 11. MOTORLU PİYADE TUĞAY YARDIMCILIĞI GARNİZON KOMUTANLIĞI

Yakın zamanda yaşanan bir intihar vakası, kötü muamele ile intihar arasındaki ilişkiyi tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Aydın Söke 11. Motorlu Piyade Tuğay Yardımcılığı Garnizon Komutanlığı'nda zorunlu askerliğini yapmakta olan Kayahan Y. 10 Temmuz 2013 tarihinde çıktığı çarşı izninden sonra bir arsada kendi asmış olarak bulundu. Aynı birlikten askerhaklari.com'a Temmuz 2012-Mart 2012 tarihleri arasında ise toplam 4 ayrı kötü muamele şikayeti ulaşmış, söz konusu intihar ise bu şikayetlerin hemen ardından gerçekleşmişti. Askerhaklari.com'a çok sayıda şikayetin gelmiş olması ve Asker Hakları tarafından bu şikayetlerin ivedilikle askeri yetkililere iletilmesine, askeri yetkililerin de yerinde incelemelerde bulunmuş olmasına rağmen koşulların değişmemesi, kışlaların herhangi bir denetim teşebbüsüne karşı ne derece kalın bir duvar ile korunduğunu gözler önüne sermektedir.

**ASKERHAKLARI.COM'A
ÇOK SAYIDA ŞİKAYETİN
GELMİŞ OLMASI VE ASKER
HAKLARI TARAFINDAN BU
ŞİKAYETLERİN İVEDİLİKLE
ASKERİ YETKİLİLERE
İLETİLMESİNE, ASKERİ
YETKİLİLERİN DE
YERİNDE İNCELEMELERDE
BULUNMUŞ OLMASINA
RAĞMEN KOŞULLARIN
DEĞİŞMEMESİ,
KIŞLALARIN HERHANGİ BİR
DENETİM TEŞEBBÜSÜNE
KARŞI NE DERECE
KALIN BİR DUVAR İLE
KORUNDUĞUNU GÖZLER
ÖNÜNE SERMEKTEDİR.**

İsmail Saymaz'ın haberi: Söke Tugay'ında dayak, küfür, uyuşturucu, ölüm²³

Er Y.'nin birliği 2012 yılından beri şikayetlere konu oluyor. Söke 11 Piyade Tugay Komutanlığı ile ilgili ilk şikayet 13 Ekim 2012'de 'www.askerhaklari.com'a ulaştı. Adını gizli tutan bir asker Bölük Komutanı Yüzbaşı E. U.'nun kendisine yönelik şiddetinden yakınarak, şunları yazdı:

“Burada askerlik yaptığım günler bana ızdırap oluyor. Yüzbaşı E.U. bana defalarca vurmasına rağmen şikayetçi olmama da fırsat vermiyor. Vatani görevimi yapmak için geldiğim yerde şiddete uğruyorum. Sadece komutanlar değil, tüm rütbeliler askerlere şiddet uyguluyor. Yüzbaşı U. beni defalarca camdan atmaya kalkıştı, adını da ‘eğitim zayıfatı’ diye adlandırdı ve tehdit etti. ‘Kime şikayet edeceksin?’ dedi, korkmadığımı söyledi. Ben evli insanım, her seferinde aileme ve eşime hakaret ediyordu. Her defasında vatana küfür etmek vatan sevgisiyse olmaz olsun böyle vatan sevgisi!”

Bu şikayet, platform tarafından aynı gün Millî Savunma Bakanlığı'na iletildi. MSB de birliğe bir teftiş heyeti gönderdi. Fakat teftişe rağmen şikayetler sürdü. Zira Yüzbaşı E.U., iddiaya göre, şiddet mağduru askerleri tehdit ederek, şikayetlerini dile getirmesini engellemiş, yeni askerleri heyetin önüne çıkarıp konuşturmuştu. Diğer taraftan E.U., iddiaya göre, dayakçı tutumunu sürdürmüştü. İlk dilekçeden sonra platforma ulaşan iki asker şunları yazdı:

*** 21 Ocak 2013:** Burada iki ay önce heyet gelip soruşturmaya aldılar ama hiç fayda etmedi. Yemin ediyorum, psikoloji diye bir şey kalmadı. Küfür, dayak, hakaret ediyor bölük komutanı E.U. Askerleri korkutup, şikayette bulunmaması için zorladı ve tehdit etti. Dayak yiyen askerleri çıkarmadı. Gelen komutanlarımıza ifade edemedik. Dün de 1992/4 tertiplerinden yeni gelen asker intihara kalkıştı. Boğazını tuvalette kesip, ilaç aldı. Benimle O.U. isimli arkadaşımı odasına çağırıp kapıyı kapattı. Ayak kaval kemiğime defalarca vurdu ve bot izinden dolayı kan içinde kaldı. Bölük komutanımız bunu defalarca yaptı, yaptığını da inkar ediyor. Söz hakkı dahi vermiyor. Anama, avradıma, bacıma defalarca küfür edip hakarete bulunuyor. Darp raporu alamadık. Hastaneye dahi çıkarmıyorlar.

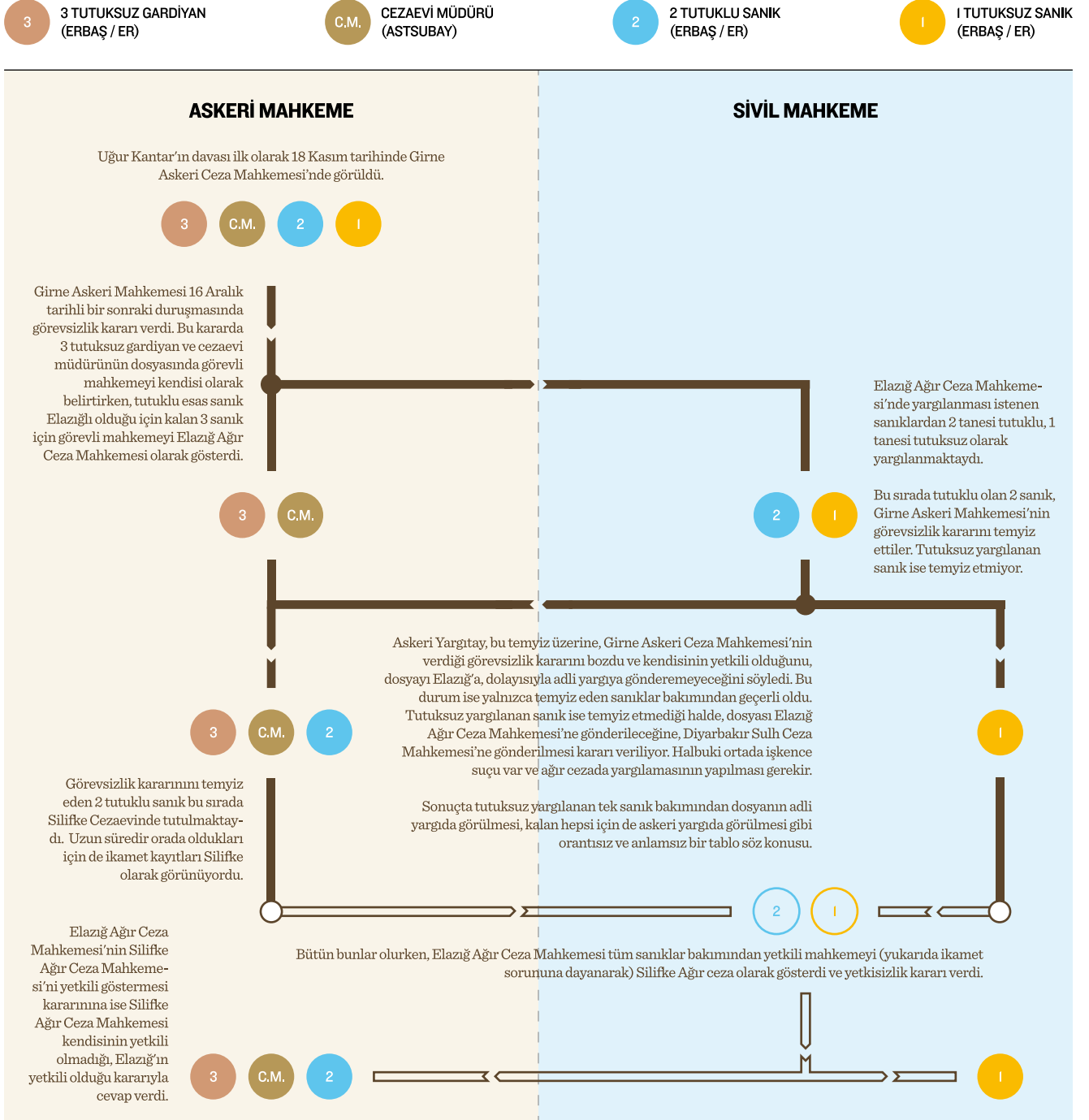
*** 17 Mart 2013:** Bölüğün eğitim bölgesinde kamelyada otururken bir grup asker ısınmak için ateş yaktı ve bir rütbeli, bizim bölüğün takım komutanını azarladı, komutan da kısa dönem / uzun dönem ayırt etmeksizin dayak attı. Kısa dönemler olarak biz bu olayı bölük komutanı olan Piyade Üsteğmen G.A.'ya şikayet edince, “Şikayet ederseniz başınız ağrır” diye tehdit etti. Askerin uyuşturucu eroin, esrar, bali, tiner ve benzin kullanmasına göz yumuluyor. Diğer bölüklerden askerler uyuşturucu satın almak ve içmek için altıncı bölüğün koğuşlarına geliyorlar. Devrecilik ile birçok askeri intihar etme noktasına getiriyorlar.

*** 10 Temmuz 2013:** Aydın Söke 11. Motorlu Piyade Tugay Yardımcılığı Garnizon Komutanlığı'nda zorunlu askerliğini yapmakta olan Kayahan Y. bir arsada kendi asmış olarak bulundu.

23 “Söke Tugay'ında dayak, küfür, uyuşturucu, ölüm”, Radikal, 18.07.2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/soke_tugayinda_dayak_kufur_uyusturucu_olum-1142316

6. BİR DAVANIN KRONOLOJİSİ: UĞUR KANTAR DAVASI

Aşağıda, Uğur Kantar'ın Kıbrıs'taki askerliği sırasında, disiplin koğuşunda gördüğü işkence sonucu ölümünün ardından yaşanan dava sürecindeki eşik noktalarının kısa bir kronolojisine yer veriyoruz. Kronolojinin kendisi, askeri yargı rejminin adil yargılanma hakkı için teşkil ettiği engeli herhangi bir hukuki değerlendirilmeye ihtiyaç bırakmaksızın tüm çıplaklığıyla sergilemektedir.

Son durumda, bu yetki uyumsuzluğunun çözülmesi için dosya Yargıtay 5. Ceza dairesine gönderildi.

Yargıtay 5.Ceza Dairesi, yargılamada Silifke Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetkili olduğuna karar verdi. Ancak işin traşi-komik yanı, tutuklu sanıklar zaten askeri mahkemede yargılanacaklar, tutuksuz sanığın dosyası da Diyarbakır'a gönderilecek. Yani Silifke'de görülecek bir dosya yok. Ancak Silifke Ağır Ceza Mahkemesi yine "saçma" bir karar alarak, bu sefer de tutuksuz sanığın sivil mahkemede, tutuklu sanıkların askeri mahkemede yargılanması gerçeğini unutarak ve aslında tutuklu sanıklara bakma görevi olmadığı halde, bu sefer tutuklu sanıklara bakma görevinin olmadığı iddiasıyla (zaten yoktu) dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderdi. KKTBK Girne Askeri Mahkemesi, 21 Mart 2014 tarihinde tutuklu sanıkların sorgusu ardından tahliyelerine karar verdi. CMK 100. maddesi işkencenin varlığını tutukluluk için esaslı bir gerekçe olarak tanımlamasına rağmen, mahkeme delillerin toplanmış ve savunmaların alınmış olmasını gerekçe göstererek, adli kontrol hükümlerinin uygulanması koşuluyla bu kararı verdi. Böylece 3 yıllık tutukluluk süresinin dolmasına 6 ay kala işkence sonucu ölümün olduğu bir davada sanıklar tahliye edildi.

Bu karara yapılan itiraz neticesinde Adana Askeri Mahkemesi itirazı kabul ederek 30 Nisan 2014 tarihinde tahliye kararını kaldırdı, sanıkların tekrar tutukluğuna karar verdi. Halihazırda sanıklardan Ayhan Arslan Elazığ'da yakalandı ve cezaevine gönderildi, Fırat Keser hakkında ise henüz bir bilgi yok.

Şimdi Uyuşmazlık Mahkemesinin vereceği kararı bekliyoruz. Bugüne kadar görev ve yetki sorunu varmış gibi göstererek süreci uzattılar. Hala asıl sıkıntımız, Uyuşmazlık Mahkemesi'nden çıkacak kararın ne olacağını bilinememesi.

7. İHLALLER VE CEZASIZLIK SORUNU

Zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlalleri bağlamında ele alınması gereken önemli konu başlıklarından biri de cezasızlık sorunudur. Cezasızlık, insan hakkı ihlali oluşturan fiillerin ve faillerinin hukuka uygun ölçüde cezalandırılmalarının gerçekleşmesi konusunda, devletin birden fazla alandaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi olarak tanımlanır. Cezasızlığa giden yoldaki nedenler son kertede devletin sorumluluğu olsa da, cezasızlığın nedenleri arasında toplumun adalet algısı, yasama alanındaki hukuki-teknik eksiklikler ve uygulama sorunlarına kadar geniş bir yelpaze söz konusudur. Rapor boyunca anlatılarda görüldüğü üzere, zorunlu askerlerin gördükleri onur kırıcı muamele, hakaret, ihmal ve kimi zaman yaşam haklarının ihlali gibi ağır koşulları kabul etmeleri beklenmektedir. Asker Hakları'na şikayetini ulaştırmış gençler ve aileler ise kabul etmeyi değil itiraz etmeyi, adil olanı talep etmeyi tercih etmiş, bunu da önemli riskleri göze alarak yapmışlardır. Bu baskıyı yaratan kültürün ve cezasızlık politikasının dönüşmesi ise ancak bu raporda ortaya konulmaya çalışılan sorun alanlarında somut adımların atılması ile mümkündür.

Cezasızlık, bir yanıyla toplumsal ve uygulamaya dönük bir sorun olmakla beraber, elbette tartışmasız bir boyutuyla da yasama-yargılama sorunudur ve özellikle yargılamanın her aşamasında farklı görünümde karşımıza çıkar. Kendine ait kanunları ve yargılama ve soruşturma makamları/organları olan Türk Silahlı Kuvvetleri açısından farklı aşamalar altında sorun oldukça yapısaldır. Soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma olarak tarif edilen bu aşamalara dair zorunlu askerlik alanına özgü cezasızlık sorunlarını altta ele alıyoruz.

TSK'YA İDARİ-HİYERARŞİK BAĞIMLILIK İÇİNDEKİ ASKERİ SAVCILIK TARAFSIZ VE BAĞIMSIZLIK KONUSUNDA AŞIKAR VE OLAĞAN ŞÜPHELERİ BERABERİNDE GETİRMEKTEDİR.

Soruşturma Aşaması:

Soruşturma aşaması bütünüyle Askeri Savcılık'ın kontrol ve yönetimi altındadır. Bu anlamda, TSK'ya idari-hiyerarşik bağımlılık içindeki Askeri Savcılık tarafsız ve bağımsızlık konusunda aşikar ve olağan şüpheleri beraberinde getirmektedir. Soruşturma süreci, suçta sorumluluğu olabilecek üst-amir ile soruşturmayı yürüten kişilerin hiyerarşik ve idari bağlar ile birbirlerine bağlı olmaları sebebiyle, şüphelinin korunması ve soruşturmaların aceleyle kapatılması ile sonuçlanmaktadır. Delillerin toplanması, şüpheli amirlerin/üstlerin ifadelerinin dinlenmesi, sağlık raporları, otopsi vb. adli tıp işlemlerinin TSK tarafından gerçekleştirilmesi bu şüphelerin konusunu oluşturmaktadır. Üstlerin sorumluluğunun araştırıldığı soruşturmalar büyük çoğunlukla, temel usul kurallarının yok sayıldığı, özellikle mağdura veya yakınlarına soruşturma hakkında bilgilerin güçlülükle verildiği (veya hiç verilmediği), bu anlamda soruşturmanın neredeyse dışında tutulduğu, en nihayetinde de kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlanan etkisiz ve şüpheleri ortada bırakan işlemler silsilesi olarak gerçekleşmektedir. Yine Askeri Savcılık kararlarını denetleyen organın da bu yapılanma içinde yer alması bağımsızlık ve tarafsızlığa dair sorunun altını çizen bir başka durumdur.

AİHM de 25 Haziran 2013 tarihli, Türkiye'yi mahkum eden ve zorunlu askerlikte intihar konulu başvuruya dair kararında önceki içtihatlarına atıf yaparak, bu sorun alanına ilişkin şu tespitlerde bulunmuştur:

• *AİHM, soruşturmanın etkin olabilmesi için soruşturmakla görevli olan ve soruşturmayı yürüten kişilerin olaylara karışmış olabilecek kişilerden bağımsız olmaları gerektiğini yinelemektedir. Bu durum, yalnızca her türlü hiyerarşik veya kurumsal bağın olmaması değil aynı zamanda uygulamada da bağımsız olma anlamına gelmektedir.*²⁴

• *AİHM, bu bağlamda tarafsızlık konusundaki şüphelerin sadece savcılıkla değil aynı zamanda soruşturmanın nihai kontrolünden sorumlu yargı organıyla da ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.*²⁵

• *AİHM soruşturmanın nihai kontrolünden sorumlu organ olan askeri mahkemenin gerektiği gibi bağımsız olmadığı gerekçesiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiği kanısındadır.*²⁶

Bu noktada, soruşturma aşamasında cezasızlık problemi üzerine kısa süre önce yaşanan olumlu bir gelişmeden de burada bahsetmek yerinde olacaktır. İsmail Saymaz'ın 25 Ekim 2013 tarihli haberinde aktardığı üzere, 15 sene önce, yani 1998 yılında kendisini vurarak intihar ettiği öne sürülmüş olan İsmet Kemal Volkan'ın soruşturması, Milli Savunma Bakanlığı'nın talebi üzerine yeniden açılmış bulunmaktadır. Böylece ilk defa kapatılmış olan bir askeri soruşturma, yeterli ve etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle tekrar açılmıştır. Haberdan doğrudan aktarmak gerekirse; "yapılan incelemede, Volkan'ın klasik otopsi işlemi uygulanmadan ve elinde barut artığı olup olmadığı yönünde inceleme yapılmadan ve cesedi ailesine dahi gösterilmeden gömüldüğü ortaya çıktı. Askeri Savcılıkça ifadesi alınan ailesi, Volkan'ın bir subay tarafından küfre ve hakarete uğradığını, dayak yediğini öne sürdü. Bu bulgular üzerine savcılık, Volkan'ın Pendik'teki mezarının açılarak, ceset üzerinde inceleme yapılmasını kararlaştırdı. Mezar, 15 Kasım'da açılıyor."²⁷ Bu kararın emsal ve sembolik önemi üzerinde durmaya değerdir. Böylece söz konusu vaka üzerinden MSB etkin askeri soruşturma yapılmayan vakaların varlığını kabul etmiş, buna benzer şikayet sahibi aileler için bu karara atıfla itiraz etme konusunda önemli bir referans sağlamıştır.

24 Mustafa Tunç ve Fecire Tunç v Türkiye, para. 128, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/mftunc.pdf>

25 A.g.e., para. 131

26 A.g.e., para. 138

27 "İntihar etti denilen askerin mezarı 15 yıl sonra açılıyor", Radikal, 25.10.2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/intihar_eden_asker_sayisi_sehit_sayisini_getti-1109763

SORUŞTURMANIN, KAMU DAVASI AÇILMASI YÖNÜNDEKİ KARARLA SONUÇLANDIĞI ENDER DURUMLARDA İSE ÖNCELİKLİ CEZASIZLIK SORUNU SUÇUN NİTELENDİRİLMESİNDEDİR.

Kovuşturma Aşaması:

Soruşturmanın, kamu davası açılması yönündeki kararlarla sonuçlandığı ender durumlarda ise öncelikli cezasızlık sorunu suçun nitelendirilmesindedir. Örneğin kötü muamele sorun alanı içerisindeki bir suçun "asta müessir fiil" mi yoksa "kasten yaralama" mı olduğu tartışması önemli bir cezasızlık konusudur. Bu çerçevede askeri ve sivil mevzuat arasındaki amaç ve korunan değerlere yönelik çelişkiler suçun nitelendirilmesi aşamasında belirleyicidir. Disiplini önceleyen askeri mevzuatın karşısında, hak ve özgürlükleri, evrensel hukuk ilkelerini ve bunları düzenleyen/koruyan belgeleri temel alan (veya almak zorunda olan) sivil mevzuat durmaktadır. Bir suçun Askeri Ceza Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda farklı tanımlar ile yer alması, görevli mahkemeden (dolayısıyla yargılama usulünden) verilen cezanın miktarına ve cezanın infazına kadar birçok cezasızlık görünümünü beraberinde getirmektedir. Böylece, mağdurun daha da mağdur edilmesi ve bu mağduriyete neden olan sistemin sarsılmadan devam etmesi mümkün olmaktadır.

**CEZALANDIRMA
AŞAMASINDA İSE
İDARE'NİN DİĞER
ORGANLARINDA OLDUĞU
GİBİ VERİLEN CEZAYI
MİNİMUMDA (EN DÜŞÜK
HADDE) TUTMA, CEZANIN
ERTELENMESİ, HÜKMÜN
AÇIKLANMASININ
GERİYE BIRAKILMASI
GİBİ KAÇIŞ YOLLARINA
ÖNCELİK VERİLDİĞİ
GÖRÜLMEKTEDİR.**

Cezalandırma:

Cezalandırma aşamasında ise İdare'nin diğer organlarında olduğu gibi verilen cezayı minimumda (en düşük hadde) tutma, cezanın ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geriye bırakılması gibi kaçış yollarına öncelik verildiği görülmektedir.²⁸

Bir vakada, zorunlu askerin hakaret ve şiddete maruz kaldığı için intihar ettiği yönünde önemli tanıklıklar ve deliller bulunmasına rağmen, Askeri Mahkeme'nin sanık Uzman Çavuş'a verdiği ceza "asta müessir fiil" suçu çerçevesinde 25 gün olmuş ve ceza hükmün açıklanmasının ertelenmesi ile infaz edilmemiş, dava bu şekilde sonuçlanmıştır.

**CEZASIZLIKLA MÜCADELE,
HÜKÜMET VE ÖZELLİKLE
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
BAKIMINDAN ÖNCELİKLİ
BİR SORUN OLARAK TESPİT
EDİLMELİDİR.**

Yine bir başka vakada, "aşırı fiziksel aktiviteye" zorlanarak ölümüne neden olunmuş olması yönündeki kuvvetli ihtimal Adli Tıp Kurumu raporuyla ortada olduğu halde, sanık astsubay hakkında "asta müessir fiil" suçundan 10 ay ceza verilmiş, bu ceza ertelenerek infaz edilmemiş, dava bu şekilde sonuçlanmıştır.²⁹ Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Cezasızlıkla mücadele, hükümet ve özellikle Milli Savunma Bakanlığı bakımından öncelikli bir sorun olarak tespit edilmelidir. Bu doğrultuda, devletin hak ihlallerini önlemek yönündeki yükümlülüğü ve gerçekleşen ihlallerdeki sorumluların cezalandırılması ödevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikli olarak idari yapıyı düzenlemek ve sonrasında yasama-yargılama sorunlarını, çelişkilerini gidermek üzere kapsamlı çalışmalar ve kararlılığa ihtiyaç vardır.

²⁸ "Askeri intihara götüren şiddetin cezası 25 gün", Radikal, 19.10.2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/askeri_intihara_goturen_siddetin_cezasi_25_gun-1156165

²⁹ "Asker öldüren dayağa ödül gibi ceza", Radikal, 23.10.2013

http://www.radikal.com.tr/turkiye/asker_olduren_dayaga_odul_gibi_ceza-1156964

8.BAĞIMSIZ DENETİM MEKANİZMALARI

Zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlalleriyle mücadelede cezasızlık kadar önemli bir başka konu başlığı da sivil ve bağımsız denetim konusudur.

Denetim, özellikle ordu gibi kapalı kurumlarda suistimalin önüne geçmek için hayati bir gerekliliktir. Biat etmenin norm, kurumun işleyişinde hiyerarşik yapılanmanın ise merkezi olduğu ve demokratik itiraz kanallarının bu işleyişe engel olarak görüldüğü tüm kapalı-hiyerarşik yapılarda benzer hak ihlalleri ile karşılaşılabilceğini hatırlatmakta fayda var. Örneğin, cezaevleri, akıl hastaneleri, okullar ve daha ileriye giderek tüm toplum üzerinde güvenlik birimlerinin kötü muamelelerine karşı, güvenlik personelinin korunması, suç oluşturan eylemlerinin görmezden gelinmesi ve etkili başvuru yollarının örselemesi vb. birbirlerine benzer sorunlar yaratır.

Askeri hiyerarşi, tek bir yetki sahibinin geniş sayıdaki kitleleri kontrol altına almasının güç olduğu ordu gibi büyük yapılarda kendini yoğun olarak hissettiren bir olgudur. Asker Hakları'na ulaşan kötü muamele şikayetlerinin de arkasında yatan temel yapısal faktör bu hiyerarşik yapılanmanın denetimsizliği ve hukuk tanımazlığıdır. Bilindiği gibi askeri birlikler manga, takım, bölük gibi küçük birimlerden tabur, alay gibi büyük birimlere birleşerek toplamda orduyu oluşturur. Bu yapıyı bütünlük ve disiplin içinde tutmak için bu birliklerin yönetiminden sorumlu komutanların birbirleriyle ilişkilerinde emir-komuta zinciri, yani askeri hiyerarşinin gerekli olduğu iddia edilebilir. Zira, askeri personelin insan haklarına dair AGİT ve Avrupa Konseyi'nin ilgili belgelerinde yapılan eleştiri ve tavsiyeler de hep emir-komuta zinciri çerçevesinde kalınarak yapılır. Öte yandan, söz konusu emir-komuta zincirinin gerekliliği ve mevcudiyeti, temel insan haklarının ve hatta askeri kanunlarda çizilmiş hukuki çerçevenin dışına çıkıldığı zamanlarda meydana gelen mağduriyetlerin giderilmesi aşamasında, etkili başvuru mekanizmalarının işletilmesi açısından isteksiz bir kurumsal davranış getirir. İşte tam da bu yüzden ordu gibi bu tür kapalı mekanizmaların ürettiği kötü muamelelere dair bir caydırıcılık oluşturabilmek için, diğer demokratik kurumsallaşma adımlarının yanı sıra, mutlaka etkin sivil ve bağımsız denetim mekanizmalarının mevcut olması gereklidir.

ÖRNEĞİN, CEZAEVLERİ, AKIL HASTANELERİ, OKULLAR VE DAHA İLERİYE GİDEREK TÜM TOPLUM ÜZERİNDE GÜVENLİK BİRİMLERİNİN KÖTÜ MUAMELELERİNE KARŞI, GÜVENLİK PERSONELİNİN KORUNMASI, SUÇ OLUŞTURAN EYLEMLERİNİN GÖRMEZDEN GELİNMESİ VE ETKİLİ BAŞVURU YOLLARININ ÖRSELENMESİ VB. BİRBİRLERİNE BENZER SORUNLAR YARATIR.

ORDU 80,000–200,000 / Orgeneral-Oramiral
KOLORDU 20,000–45,000 / Korgeneral-Koramiral
TÜMEN 10,000–15,000 / Tümgeneral-Tümamiral
TUGAY 3,000-5,000 / Tuğgeneral-Tuğamiral
ALAY 1,300-3,000 / Yarbay - Albay
TABUR 300-1,300 / Binbaşı - Yarbay
BÖLÜK 80-225 / Üsteğmen - Yüzbaşı
TAKIM 26-55 / Astsubay-Asteğmen-Teğmen-Üsteğmen
MANGA 8-13 / Çavuş-Onbaşı
TİM 4 / Çavuş-Onbaşı

Askeri hiyerarşinin etkin denetlenebilmesi için denetim mekanizmalarının bağımsız ve yetkilendirilmiş olması gerekir

BAĞIMSIZ DENETİM

TIHK
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMAN)

Asker Hakları'nın sivil denetim fonksiyonu

Bilindiği gibi Asker Hakları askerde yaşanan kötü muamelelerin denetime tabi olmasını talep etmenin yanı sıra, bir sivil yurttaş girişimi olarak çalışmalarını kapasitesi elverdiği ölçüde bu izlemenin kamu ve kamu-yu nezdinde gerçekleşmesine yönelik yürütmektedir. Asker Hakları'nın bu doğrultudaki temel faaliyeti, kötü muamele şikayetlerinin TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'na taşınmasında gördüğü aracı roldür.

Bu kapsamda Asker Hakları 2012-2013 dönemi içinde askerhaklari.com sitesine ulaştırılan **toplam 653 şikayetin 26 tanesinin dilekçelendirilmesine** ön ayak olmuştur. Bunlardan **15 tanesi** TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, **11 tanesi** ise Savunma Bakanlığı'na gönderilen dilekçeler olmuştur. Savunma Bakanlığı'na dilekçe gönderimi, acil müdahale gerektiren vahametteki şikayetler için bu raporlama dönemi içinde ilk defa izlenmiş ve bugüne kadar olumlu sonuç veren bir yöntem olmuştur. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun Asker Hakları'nın talebi üzerine 28 Kasım günü konu üzerine yaptığı toplantıda Asker Hakları temsilcileri toplantıya katılan Milli Savunma Bakanlığı müsteşarlarıyla görüşme fırsatı buldu. Bu görüşme sırasında bakanlığın ilgili biriminin Asker Hakları üzerinden ulaştırılacak ihbarlara istinaden teftiş yapması konusunda sözlü bir mutabakata varılmıştır. Bu sayede askeri birliklere yönelik meclisin yanı sıra Milli Savunma Bakanlığı üzerinden de sınırlı da olsa acil müdahalede bulunabilmek mümkün olmuştur.

Öte yandan Asker Hakları bu yıl TBMM'nin 24. Dönem, 3. Yasama Yılı boyunca zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlalleriyle ilgili çalışmalarını değerlendiren bir rapor hazırlamaktadır. Raporun ön çalışmalarının da işaret ettiği üzere TBMM'nin denetleme mekanizmaları olan soru önermeleri ve meclis araştırması önermeleri aracılığıyla nitelikli sonuçlara ulaşmak mümkün olamamıştır. Bu konuda verilen soru önermeleri ya cevapsız kalmış, ya da verilen cevaplarda bazı temel bilgileri üretebilecek verilere yer verilmemiştir. Özellikle şüpheli asker intiharlarıyla ilgili verilen tüm araştırma önermeleri reddedilmiştir. Bu konuda Asker Hakları'nın hazırlığına devam ettiği rapor konuyu daha geniş ele alacaktır.

Yeni kurulan ve idari anlamda önemli bir bağımsız denetim mekanizması olması beklenen Kamu Denetçiliği Kurumu da 2013 yılında Asker Hakları'nın üzerinde önemle durduğu bir başka kurum olmuştur. 6328 sayılı

yasayla kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu³⁰ 29 Mart 2013'te başvuru almaya başladı. Yasanın 5. Maddesi Kurum'un görevini şöyle tanımlıyor:

idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.

5. maddenin, ikinci fıkrasının ç bendi ise şöyle demektedir:

ç) Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askerî nitelikteki faaliyetleri, kurumun görev alanı dışındadır.

Asker Hakları, bu kanunla ilgili eleştirilerini kamuoyuna duyurmuş³¹ ve zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlallerinin kamu denetçiliğinin faaliyet alanına dahil edilmesi talebini Nisan 2013'de tarihinde Denetçi Sayın Mehmet Elkatmış ile makamında yaptığı bir görüşmede bizzat aktarmıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumu bizce önümüzdeki yıllarda zorunlu askerlerin hak ihlalleriyle ilgili başvurabilecekleri önemli bağımsız denetim mekanizmalarından biri olmaya adaydır. Bu sebeple bu raporda kurumun daha detaylı bir incelemesine yer verildi. Alttaki bölümde Kamu Denetçiliği Kurumu'nun mevcut yapısı uluslararası örnekler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yayınlanan Silahlı Kuvvetler Personelinin İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Rehber Kitabı³² ve Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü Merkezi (DCAF)'in hazırladığı Silahlı Kuvvetler için Kamu Denetçiliği Kurumları Rehber Kitabı³³ temelinde ele alınıyor.

30 Resmi Gazete - 29/6/2012 - <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120629-2.htm>

31 Silahlı kuvvetler denetlenemez mi?, Radikal 2, Yiğit Aksakoğlu http://www.radikal.com.tr/radikal2/silahlı_kuvvetler_denetlenemez_mi-1129614

32 Bu rehber kitap üye ülkelerde silahlı kuvvetler personelinin insan hakları ve temel özgürlüklerinin nasıl güvence altına alınabileceğini farklı ülke örnekleriyle ele almaktadır

OSCE/ODIHR, Handbook on Human Right and Fundamental Freedoms of Armed Personnel, OSCE, 2008 <http://www.osce.org/odihr/31393?download=true>

33 Bu kitap silahlı kuvvetlere özel kamu denetçiliği kurumlarını incelemekte ve çalışma biçimiyle ilgili önemli yöntem ve örneklerle yer vermektedir.

Buckland, B.S., and McDermott, W., Ombuds Institutions for the Armed Forces: A Handbook, DCAF, 2012 <http://icoaf.org/pubs/OMBUDSHbook.pdf>

8.1. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU VE BAĞIMSIZ DENETİM

Silahlı kuvvetler için kamu denetçiliği kurumu dünyada çeşitli ülkelerde farklı idari yapılar altında ve farklı görev ve sorumlulukları kapsayacak şekilde çalışmaktadır. Türkiye'deki Kamu Denetçiliği Kurumu idari yapı itibarıyla silahlı kuvvetleri denetlemek ve özellikle zorunlu askerlerin yaşadıkları hak ihlallerini raporlamak ve önlemek için gerekli idari altyapıya sahiptir.

Öte yandan 6238 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu yasası silahlı kuvvetlerin sırf askeri nitelikteki faaliyetlerini kapsamamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak yasal değişiklik ihtiyacını daha önce de belirtmiştik. Silahlı kuvvetler ve özellikle zorunlu askerlerin yaşadıkları hak ihlalleri ve ölümlerin denetime açılabilmesi için yasa ve yönetmelikte gerekli değişiklikler acilen yapılmalıdır.

Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu'na başvuru, faks, mektup ve e-posta yoluyla yapılabilmektedir. Özellikle zorunlu askerlik sırasında bu başvuru yollarına erişim sıkıntıları ve başvuruya konu ihlallerin aciliyeti göz önünde bulundurulduğunda, yurtdışında bazı ülkelerde de mevcut olan telefonla başvuru alınması imkanı da sağlanmalıdır. Bu sistem 7 gün, 24 saat temelinde çalışmalı ve şikayetçinin şikayetinden dolayı zarar görmemesini de güvence altına almalıdır. Dolayısıyla kurumun teknik ve personel altyapısı da bu bağlamda gözden geçirilmelidir.

Asker Hakları'na gelen başvurularda en sık rastlanan dayak, hakaret vb. kötü muamele türleri kamu denetçisinin görev alanına girmektedir. Bu tür şikayetlerin hem şikayet edenin güvenliği açısından hem de ihlalin ortaya çıkarılmasının güçlüğü açısından özenle ele alınması gerekmektedir.

Kurum temel olarak iki türlü araştırma yapabilmektedir. Bunlardan biri şikayet üzerine yapılan araştırmalarken diğeri kurumun kendi girişimiyle başlattığı araştırmalardır. Kamu denetçisinin kendi girişimiyle başlattığı araştırmalarda sistematik sorunlar, yaygın olarak karşılaşılan ve konuyla ilgili yasal düzenlemede sorun olan alanlara işaret etmesi açısından önemlidir.

6328 sayılı yasanın bu konuyla ilgili "inceleme ve araştırma" başlıklı 20. Maddesi'nde kurumun kendi girişimiyle araştırma yapmasına dair bir görev tanımı yapılmamaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun vakit kaybetmeden özellikle kötü muamele, intihar şüphesiyle, kaza ve ecel diye tanımlanan tüm ölümlü vaka-

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU BAŞVURU ÜZERİNE VEYA KENDİ GİRİŞİMİYLE ASKERİ TESİSLERİ ÖZELLİKLE HABERSİZ BİR ŞEKİLDE ZİYARET EDEBİLMELİ, HERHANGİ BİR ARACI OLMADAN ZORUNLU ASKERLERLE GÖRÜŞEBİLMELİ VE BU KONU YASAL GÜVENCE ALTINA ALINMALIDIR.

larda kendi girişimiyle birden çok araştırma yürüterek gerekli düzenlemeleri ilgili Bakanlıklara tavsiye etmesi gerekmektedir.

Araştırma sürecindeki en önemli adımlardan biri ise saha ziyaretleridir. 6328 sayılı yasa ve ilgili yönetmelikte habersiz ziyaret konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu başvuru üzerine veya kendi girişimiyle askeri tesisleri özellikle habersiz bir şekilde ziyaret edebilmeli, herhangi bir aracı olmadan zorunlu askerlerle görüşebilmeli ve bu konu yasal güvence altına alınmalıdır.

Yine araştırma sürecindeki bir başka önemli adım saha ziyaretleri sırasında gerçekleşen görüşmelerdir. Bu konuda yönetmeliğin 25. Maddesi nasıl bir yöntemle görüşme yapılacağını açıklamaktadır. Fakat özellikle zorunlu askerlerle görüşülmesi konusunda özel önlemler alınması gerekmektedir. Başvurucu veya tanık olarak dinlenenlerin, özellikle zorunlu askerlikleri devam ederken korunabilmeleri ve bu güvencenin verilmesi şarttır. Bu önlemler ve güvenceler sağlanamazsa zorunlu askerlerin yaşadıkları kötü muamele ve ihlallerin tespit edilerek önlenmesi ciddi şekilde sekteye uğrayacaktır. Öte yandan denetçi, rütbesine bakılmaksızın profesyonel askerlerle de görüşebilmelidir. İlgili yönetmelikte belirtilen bilgi ve belgeyi paylaşmayan kamu personeli hakkında soruşturma açılmasını istemek gibi, görüşmeyi kabul etmeyen personel hakkında da soruşturma açılmasının istenmesi yönetmeliğe eklenmelidir.

8.2. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VE BAĞIMSIZ DENETİM

Soru önermeleri

Yürütmenin faaliyetlerini denetleme araçlarından biri ve TBMM'nin temel işlevlerinden olan soru önermeleri muhalefet ve nadir olarak da iktidar milletvekilleri tarafından konuyla ilgili Bakan'a yönlendirilmektedir. Son birkaç yılda özellikle Milli Savunma Bakanı'na yöneltilen soru önermeleri, vaka bazında veya genel olarak zorunlu askerlikte yaşanan hak ihlalleri ve ölümler konusunda veri elde edilmesinde önemli araçlar olmuştur. Milletvekillerinin konuyla ilgili soru önermeleri hazırlamalarının önemli bir sebebi şüpheli ölüm ve intiharların medyada görünürlüğünün artması olmuştur. Öte yandan soru önermelerin hepsinin cevaplanmadığı gözlenmektedir. Cevaplanan önermeler ise TBMM İçtüzüğü'nde belirtilen 15 günlük sınıırı hemen her zaman aşmaktadır. Yine İçtüzük'te belirtilen, bilgilerin derlenmesi amacıyla cevabın bir aya kadar geciktirilmesi durumunun da sıklıkla aşıldığını görüyoruz. Bakanlığın cevapladığı önermelerin bazılarında ise tüm sorulara cevap verilmemektedir. Tüm bu cevaplanmayan sorular için herhangi bir yaptırım bulunmamakta, soru önermelerinin cevaplanması ilgili Bakanlığın iradesine bırakılmaktadır. Bakanlık soru önermeleri aracılığıyla kamuoyuyla paylaşılmayan verileri ise başka herhangi bir yöntemle açıklamamakta ve şeffaflık konusunda ciddi şüpheler yaratmaktadır. Öte yandan bu durum TBMM'nin temel görevlerinden biri olan denetim mekanizmasının tam bir etkinlikle çalışmadığının da işaretidir.

Zorunlu askerlikle ilgili soru önermelerinin içeriği çoğunlukla kötü muamele, ruh sağlığını yitirme, sağlık hakkına erişim, sosyal yardımlar ve şüpheli ölümler üzerinedir. Sosyal yardımlar, ruh sağlığını yitirme ve sağlık hakkına erişim konularında görece az sayıda ve bir kısmı basına da yansıyan isimler üzerinden sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar aracılığıyla genellenebilir bir bilgiye ulaşmak ise ne yazık ki mümkün görünmemektedir. Önümüzdeki dönemde bu konuda daha sistematik ve ısrarlı bir uğraş sarfetmek gerekecektir.

Bu veriler arasında en önemlilerinden biri de son on yılda Askeri Ceza Kanunu'nda suç olarak belirtilmiş, görevi kötüye kullanma, asta müessir fiil ve erleri kişisel işleri için kullanmak gibi maddelerden açılan dava, mahkum olan ve beraat eden subay ve astsubay sayılarına ilişkin olmuştur. Bu verilerle ilgili daha detaylı bir analiz önümüzdeki dönemde Asker Hakları tarafından raporlaştırılarak yayınlanacaktır. Verilere genel olarak

BAKANLIK SORU ÖNERGELERİ ARACILIĞIYLA KAMUOYUYLA PAYLAŞILMAYAN VERİLERİ İSE BAŞKA HERHANGİ BİR YÖNTEMLE AÇIKLAMAMAKTA VE ŞEFFAFLIK KONUSUNDA CİDDİ ŞÜPHELER YARATMAKTADIR. ÖTE YANDAN BU DURUM TBMM'NİN TEMEL GÖREVLERİNDEN BİRİ OLAN DENETİM MEKANİZMASININ TAM BİR ETKİNLİKLE ÇALIŞMADIĞININ DA İŞARETİDİR.

bakıldığında bu üç suçtan subay ve astsubaylara yönelik yaklaşık 9,700 dava açıldığı anlaşılıyor. Bu sayı yılda ortalama 881 davaya denk gelmektedir. Açılan davaların %32'si subaylara yönelikken, %68'i astsubaylara yöneliktir. Bu davaların %54'ünde subaylar, %61'inde ise astsubaylar mahkumiyet almaktadırlar.

Kötü muamele ve şüpheli ölümlerin ise birçok soru önermesine konu olduğunu görüyoruz. Bu alanda cevaplanmayan soru önermeleri veya cevaplanan önermeler içinde cevabı verilmeyen sorular kendi başına bir veri oluşturmaktadır. Çok yakın zamana kadar yıllara göre asker sayıları ve çeşitli sebeplerle ölümler konusunda veriler MSB tarafından paylaşılmamaktaydı. Bu soru önermelerinin cevaplarından öğrenebildiğimiz ve bir süredir altını çizdiğimiz bir başka konu ise intiharlar dışındaki asker ölümlerinin sebepleridir. Bunlar arasında özellikle ecel (hastalık vb.) diye tanımlanan ölümler intihar şüphesiyle ölüm oranlarına yakındır. Bu konuyla ilgili sağlıklı değerlendirmeler yapılabilmesi için MSB'nin daha detaylı veriler paylaşması gerekmektedir. Bu veriler ile ecel ile öldüğü söylenen zorunlu askerlerin hastalık dışındaki ölüm sebepleri, hastalık sebebiyle ölenlerin hangi hastalıklar sebebiyle öldükleri, bu hastalıklar sebebiyle ölümlerin oranı,

MSB'NİN VE ZORUNLU ASKERLERİN YAŞADIKLARI ÇEŞİTLİ HAK İHLALLERİNİN DENETİMİNİ SAĞLAMANIN TEMEL ADIMLARINDAN BİRİ AÇIKLANMAYA İHTİYAÇ DUYULAN, ÖZELLİKLE ÖLÜM VE YARALANMALARLA İLGİLİ VERİLERİN DÜZENLİ OLARAK KAMUYUYLA PAYLAŞILMASIDIR. BUNLAR KAMUYA AİT VERİLERDİR VE KAMUYLA PAYLAŞILMASI İÇİN TBMM ARACILIĞINA DAHİ İHTİYAÇ DUYULMAMALIDIR.

tespiti, askere alımları, tedavileri ve askerlikten muaf tutulmaları gibi konuları kapsayacak analizler yapılabilmelidir.

Ayrıca silah kazası ve araç kazası olarak tanımlanan ölümlerin de sebeplerinin paylaşılması gerekmektedir. Bu veriler aracılığıyla tekrar eden kaza sebepleri, yerleri ve sorumlular üzerinden alınması gereken önlemler bir an evvel gündeme getirilmelidir.

İntihar şüphesiyle ölümler konusunda ise birçok farklı soru önergesi verilmiştir. Bu soru önergelerinin bazılarında ölümlü vakalar ve bu vakalarla ilgili soruşturmalar hakkında bilgi istenmiştir. Vakalar özelinde MSB'nin verdiği cevaplarda ise ya tahkikatın devam ettiği ya da sonuçlanan davada ilgili mahkemenin kovuşturmaya yer olmadığına karar verdiği, ailelerin üst mahkemeye yaptığı başvurunun reddedilerek davanın kapandığı belirtilmiştir. Bu alanda da ayrıca adli istatistikler derlenerek, intihar şüphesiyle ölüm vakalarında ceza alan subay-astsubay sayısı ve bunların cezalarının kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir.

MSB'nin ve zorunlu askerlerin yaşadıkları çeşitli hak ihlallerinin denetimini sağlamanın temel adımlarından biri açıklanmaya ihtiyaç duyulan, özellikle ölüm ve yaralanmalarla ilgili verilerin düzenli olarak kamu-

oyuyla paylaşılmasıdır. Bunlar kamuya ait verilerdir ve kamuyla paylaşılması için TBMM aracılığına dahi ihtiyaç duyulmamalıdır.

Meclis Araştırması Önergeleri

Meclis araştırması da TBMM'nin kullandığı bir diğer önemli denetleme aracıdır. Soru önergelerinden farklı olarak araştırma önergeleri için en az 20 milletvekilinin imzası ve gerekçelendirilmesi gerekmektedir. TBMM'de geçen yasama yılında özellikle şüpheli asker ölümleriyle ilgili tüm muhalefet partilerinden toplam 18 Meclis Araştırması Önergesi verilmiştir. Maalesef bu önergelerden hiç biri araştırma komisyonu kurularak konunun incelenmesine yol açmamıştır. TBMM'nin bu alanda araştırma yürüterek bir rapor hazırlaması muhalefetten gelen ısrarlı taleplere rağmen gerçekleştirilememektedir. Bu alanda muhalefet partileri ve iktidar partisinin işbirliği içerisinde samimi bir çalışma yapması çok önemlidir. Her ne kadar bir araştırma raporunun kötü muamele ve ölümleri bitirmesi beklenmese de, hak ihlallerinin bağımsız denetimi konusunda önemli bir araç ve işaret olacaktır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Dilekçe Komisyonu'na yapılan başvurular

Asker Hakları kurulduğu günden itibaren zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlallerini TBMM'nin İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na iletmektedir. Komisyon'un emir-komuta zinciri dışında olması ve parlamenter bir kurum olması sebebiyle bu dilekçelerin askeri idari yapıda sınırlı da olsa bir etkisi olabilmektedir. Komisyon Başkanı ve Başkan Yardımcısı aracılığıyla özellikle Asker Hakları'ndan gelen başvurular ve taleplere işbirliği içerisinde cevap vermektedir. Komisyon'a 24. Yasama Dönemi'nde (12.06.2011 - 11.10.2013) tarihleri arasında toplam 166 başvuru ulaştı. Komisyon bu başvurulardan 57'sini MSB'ye, 6'sını İçişleri Bakanlığı'na ileterek iddialara yönelik bilgi talep etmiştir. Sadece 2 başvuru içerikleri sebebiyle ilgili Cumhuriyet Başsavcılık'larına iletilmiştir.

Komisyon'un özellikle disiplin koşullarının kapatılması ve intihar şüphesiyle ölümler konusundaki tutumu konunun kamuoyu, medya ve ilgili kamu kurumları tarafından daha ciddiyetle ele alınmasına katkıda bulunmuştur. Fakat bu sayılar da sistematik ve yaygın kötü muamele ve şüpheli ölümler konusunda Komisyon'un yeterli ve doğru bir denetim mekanizması olmadığına işaret etmektedir. Asker Hakları olarak Komisyon'dan talebimiz acilen bir alt komisyon kurularak şüpheli ölümleri de kapsayan (intihar, kaza ve ecel dahil), kötü muameleyi de ele alan kapsamlı bir araştırma yürütmesidir. Komisyon'un Uğur Kantar'la ilgili olarak hazırladığı rapordaki gibi sorumlulara işaret etme ve yargılama yetkisi olmasa da, disiplin koşullarının kapatılması gibi sistematik bazı sorunlara işaret edilmesi ve çözümlenmesi konusunda önemli bir rol oynadığına inanıyoruz.

9. TALEPLER

Zorunlu askerlik sırasında yaşanan hak ihlalleri ve intiharların önüne geçilebilmesi için zorunlu askerlere yönelik uygulanan keyfi ve kötü muamele uygulamalarının sona ermesi gerekmektedir. Bunun için askeri sistem ve kurumların kapalılığının önüne geçmek mecburidir. Bu kapalılığı açacak en önemli reform, askeri faaliyetlerin etkin soruşturulması önündeki en temel engel olan askeri yargı sisteminin bir an evvel kaldırılması ve tüm faaliyetlerin sivil yargı yoluyla denetim altına alınmasıdır. Bu sayede adli soruşturma süreçlerinin bugünkü kapalılık içinde yürütülmesinin önüne geçilecektir. Bir yandan da kurum içi disiplin mevzuat ve mekanizmaları insan hakları standart ve normları çerçevesinde iyileştirilmelidir.

İkinci bir reform ayağı, askerlik sistem ve kurumlarının etkin bir bağımsız ve sivil denetime tabi kılınmasıdır. Bu konuda temel kurumlar olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kamu Denetçiliği Kurumu ve İnsan Hakları Kurumları gibi kurumlara önemli görevler düşmektedir. Bu kurumların askerlik sırasında meydana gelen kötü muameleleri denetleyebilecek şekilde güçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Sivil denetimin çok önemli bir başka ayağı olan medyanın üzerine düşen ise, askerde yaşanan mağduriyetleri bir hak meselesi olarak haberleştirmektir. Asker Hakları'na ulaşan şikayetlerin aylar bazında analizi gösteriyor ki, medya hak ihlallerini haberleştirdiği oranda mağdurlar şikayetçi olma konusunda cesaretleniyor.

Üçüncü bir reform başlığı ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin şeffaştırılması çalışmaları olacaktır. Bu doğrultuda acilen birliklerde olanlar ile ilgili kamunun aydınlatılması, tüm acılı ailelerin sorularının resmi makamlarca yanıtlanması, Milli Savunma Bakanlığı tarafından düzenli olarak tüm asker ölümlerinin sayıları ve sebepleri hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.

Dördüncü önemli bir konu başlığı, zorunlu askerlerin hak arama bilincinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve askerlerin ihbar ve şikayet hakları konusunda güçlendirilmeleridir. Kötü muamele ve benzeri hak ihlallerine maruz kalan zorunlu askerlerin "şikayetçi olursam başıma bir şey gelir mi?" kaygısı yaşamadan haklarını aramalarına imkan sağlayacak bir ortam tesis edilmelidir. Asker Hakları'na gelen başvurularda, zorunlu askerlerin şikayetçi olmaları durumunda mevcut koşullarının iyileşmek bir yana daha da kötüleşeceği yönünde oldukça güçlü bir algıya sahip oldukları gözlenmektedir. Bu algı ortadan kaldırılmadan TSK'nin arzu edilen demokratik standartlara ulaşması mümkün değildir.

Son olarak, zorunlu askerlerin sosyal haklarını güvence altına alacak gerekli idari düzenlemeler yapılmalıdır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri, asker alımları ve askerlik sırasında hizmet veren sağlık kurumlarının hizmet kalitesinin, merkeze bireyin sağlığını koyacak şekilde artırılmasıdır. Önleyici araçların kullanılarak psikolojik değerlendirmelerin asker alımları sırasında etkin bir yapılandırma ile geliştirilmesi ve psikolojik destek birimlerinin sivil memurlar tarafından istihdam edilmesi alınacak önlemlerden bazılarıdır. Bunların dışında zorunlu askerlerin görev süreleri boyunca hayat standartlarını yükseltecek irili ufaklı alınması gereken bir çok tedbir ve düzenleme alanı söz konusudur.

Yukarıda reform başlıkları çerçevesinde, Asker Hakları olarak zorunlu askerlerin yaşadıkları hak ihlallerinin önüne geçilebilmesi için taleplerimiz şöyledir:

1. Askeri ve sivil mevzuat arasındaki ikili yapı ortadan kaldırılmalı, tüm kötü muamele, intihar ve şüpheli ölüm iddiaları zamanına ve failine bakılmaksızın sivil mahkemelerce soruşturulmalı, Türk Ceza Kanunu kapsamına giren tüm suçlar sivil mevzuat kapsamında ele alınmalı,
2. Bir bağımsız denetim mekanizması olarak Kamu Denetçiliği Kurumu yasal altyapı, idari yapılanma, yetki ve personel anlamda güçlendirilmeli, vakit kaybetmeden kötü muamele, şüpheli ölümler ve yaralanmalarla ilgili raporlar hazırlamalı,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bağımsız denetim işlevini daha etkin bir şekilde yerine getirmesi için, kötü muamele ve şüpheli ölümler konusunda verilen soru önergeleri cevaplanmalı, özellikle şüpheli ölümler konusunda Meclis Araştırma Komisyonu kurulmalı ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nda kötü muamele konusunu inceleyen bir alt komisyon kurulmalı,
4. Kamu Denetçiliği Kurumu, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu, askeri birliklere habersiz teftiş yapabilecek şekilde yetkilendirilmeli,
5. Milli Savunma Bakanlığı, asker ölümlerinin sayı ve sebepleri, intihar vakalarının soruşturma ve kovuşturma dosyaları, ve medyaya yansımış ihmal, intihar ve hak ihlalleri hakkında medya ve acılı aileleri düzenli olarak bilgilendirmeli,
6. Yeni düzenlenmiş olan TSK Disiplin Kanunu, bunun yanı sıra Askeri Ceza Kanunu ve TSK İç Hizmet Kanunu gibi askeri ilişkileri düzenleyen mevzuatta, ast-üst ilişkileri herhangi bir muğlaklığa ve keyfiyete yer bırakmayacak şekilde, uluslararası insan hakları norm ve standartlarına uygun olarak tarif edilmeli,

7. Cep telefonu kullanımına dair yürürlükte olan disiplin yasağı, haberleşme özgürlüğüne engel teşkil etmeyecek şekilde yeniden düzenlenmeli, disiplin suçu kapsamından çıkarılmalı,

8. Zorunlu askerlik kaldırılmalı, askerlik her aşamada profesyonel bir meslek olmalıdır.

Askerlik profesyonelleşene kadarki süreç içerisinde zorunlu askerlerin insan haklarının güvence altına alınmasına yönelik hayata geçirilebilecek tedbirlerden bazıları şunlardır:

9. Zorunlu askerlerin hizmet süresi boyunca tüm sağlık giderleri askeri hastanede tedavi olma koşulu dayatılmaksızın devlet tarafından karşılanmalı,

10. Barınma, temizlik, gıda gibi temel gereksinimlerdeki kalite, farklı askeri birlikler arasında herhangi bir ayrıma yer bırakmayacak şekilde insan onuruna yaraşır seviyede olmalı,

11. Askere elverişlilik denetimi ve Sağlık Yönetmeliği'nin kapsam ve detayı derinleştirilmeli, basit muayenenin ötesinde sosyo-ekonomik ve psikolojik kriterler değerlendirmeye dahil edilmeli,

12. Vicdani ret hakkı, bir insan hakkı olarak tanınmalı,

13. Farklı cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi olan bireylere yönelik askere alım ve askerden muaf tutma süreçlerinde uygulanan ayrımcı ve insan onur ve haysiyetini incitici politikalara son verilmeli,

14. Zorunlu askerlik sırasında yürütülen fiziksel aktivitelerin kişinin fiziksel yeterlilik ve sağlık durumuna uygunluğu kurumsal düzenlemelerle güvence altına alınmalı,

15. Rutin sağlık kontrolleri düzenli aralıklarla gerçekleştirilmeli, ruh sağlığı, bakım, tedavi ve destek birimleri ülke genelindeki sistemle uyumlu hale getirilmeli. Bu kontroller bağımsız idari veya tercihen sivil mekanizmalarla iş birliği içinde gerçekleştirilmeli,

16. Kötü muamele ve işkence iddialarında sağlık muayenesi asker olmayan bağımsız hekimler tarafından gerçekleştirilmeli,

17. Zorunlu askerlik sırasında yapılan işlerin kanuni niteliği, çalışma hakkı kapsamında tarif edilmeli, zorunlu askerlere yapılan aylık ödeme harçlık statüsünden çıkarılmalı, sosyal hak kapsamında adil bir ücret seviyesine çekilmeli, askerler sosyal güvenlik sistemine dahil edilmeli,

18. Bakmakla yükümlü olunan kişilerin varlığı askere elverişlilik değerlendirmesine dahil edilmeli, oğulları askerde olup maddi sıkıntı yaşayan ailelere yönelik maddi desteğin hak sahiplilik koşulları genişletilmeli.

Zorunlu askerlik rejiminin toplumda yarattığı güven-
sizliklerin eskiye göre çok daha yaygın olarak sorgu-
landığı bir dönemden geçiyoruz.³⁴ Bu dönemde özel-
likle kışlada yaşanan sorunları topluma aktarmaya
çalışan aktörlerin sayısında nicelik ve nitelik olarak
önemli bir artışı memnuniyetle gözlemlemekteyiz. Bu
minvalde öncelikle bahsedilmesi gereken, çocuklarını
kışlada kaybeden acılı ailelerin yürüttükleri adalet mü-
cadelelerini kamusal alanda çok daha görünür biçim-
de sergilemeye başladıklarıdır. Aileler önceleri kendi
başlarına ya da insan hakları alanında faaliyet gösteren
diğer sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle biriktir-
dikleri deneyimlerini, şimdi kendi aralarında dernek-
leşerek kolektif bir mücadeleye aktarmaya başladılar.
Buna en iyi örnekler olarak ikisi de geçtiğimiz aylarda
kurulan Şüpheli Ölüm ve Mağdurlar Derneği³⁵ ve
Kışlalarda Ölen Asker Ailelerinin Sosyal Yardımlaşma
ve Dayanışma Derneği'ni³⁶ gösterebiliriz. Öte yandan,
acılı ailelerin ve yaşadıkları kötü muamelelerle ilgili
şikayetlerini bizzat Asker Hakları İnisiyatifi gibi mer-
cilere ileten zorunlu askerlerin yanına, son dönemde
örgütlenmeye başlayan astsubayların da eklendiğini
görüyoruz. Tıpkı zorunlu askerler gibi bu insanların
sorunlarının ortak paydasını da yaşadıkları aşağılan-
malar, şiddet ve askerliğin yaşam koşulları oluşturu-
yor. Örneğin Türkiye Emekli Astsubaylar Derneği,
astsubayların yaşam koşullarına dair geliştirdikleri
talepler ile aslında yalnızca astsubayların mesleki so-
runlarına değil, aynı zamanda disiplin cezaları ve emir
kamuta zincirinde gördüğümüz keyfiyete de itiraz edi-
yorlar. Vicdani Ret hareketi ise zaten zorunlu askerlik
alanında uzun süredir sürdürdüğü cesur mücadelesi ve
dokunulmaz tabulara ilk dokunan olmasıyla bizim gibi
bir çok sivil girişimin önünü fiilen açmıştı. Hareketin
geçtiğimiz dönemde Vicdani Ret Derneği ismiyle tüzel
kişilik kazanmasıyla vicdani ret hakkının farklı boyut-
larına dair daha geniş bir faaliyet repertuarı göreceği-
mizi öngörebiliriz.

Zorunlu askerlik sırasında meydana gelen hak ihlal-
lerinin önüne geçilebilmesi için elimizden geldiğince
somutlaştırarak aktarmaya çalıştığımız yukarıdaki ta-
leplerin, bu bağlamda devam eden ve yükselmekte olan
toplumsal talep ve mücadele alanlarına katkı vermesi-
ni umuyoruz.

34 Son dönem ordu-toplum-siyaset üçgeninde yaşanan dönüşümün
ana hatlarını Nurseli Yeşim Sünbüloğlu'nun Erkek Millet Asker
Millet kitabındaki giriş yazısı son derece kapsamlı bir çerçevede
sunuyor; Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, "Giriş: Türkiye'de Militarizm,
Milliyetçilik ve Erkek(lik)lere Dair Bir Çerçeve", Erkek Millet Asker Millet:
Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler, 1. bs., der., Nurseli
Yeşim Sünbüloğlu (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), sf. 18-42.

35 Şüpheli Ölüm ve Mağdurlar Derneği, Tunceli'nin Hozat ilçesine
bağlı Sarıtaş Jandarma Karakolu'nda askerlik görevini yaparken 5 Ekim
2009 tarihinde nöbette intihar ettiği ileri sürülen er Murat Oktay Can'ın
babası Oktay Can'ın önderliğinde Mart 2014'te kuruldu. Dernek, kuruluş
başvurusunu Kışlada Şüpheli Asker Ölüm ve Mağdurları ismiyle
yaptıysa da, isimde geçen "kışla" ibaresine Antalya Valiliğinin yaptığı itiraz
sonucu mevcut ismini aldı; [http://vicdani-ret.org/supheli-olumler-ve-
magdurlar-dernegi-antalyada-acildi/](http://vicdani-ret.org/supheli-olumler-ve-magdurlar-dernegi-antalyada-acildi/)

36 Kışlalarda Ölen Asker Ailelerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
Derneği, Adana Askeri Cezaevi'nde 2005 yılında dövülerek öldürülen er
Murat Polat'ın babası Kenan Polat'ın öncülüğünde, benzer şeyler yaşayan
asker aileleleri ile beraber kuruldu; [http://www.radikal.com.tr/turkiye/
kisla-olumleri-derneklesti-1176321](http://www.radikal.com.tr/turkiye/kisla-olumleri-derneklesti-1176321)

ZORUNLU ASKERLİK SIRASINDA YAŞANAN HAK İHLALLERİ

www.askerhaklari.com sitesine Nisan 2012 - Nisan 2013 döneminde gelen başvurular

Askerlerin kötü muamele anlatımlarında öne çıkan önemli bir ifade, deneyimlediklerini söyledikleri "psikolojik ve fiziksel baskı"dır. Bu ifade çok sık karşımıza çıkmakta, yaşanan kötü muamelenin sistematik, devamlının önünde hiçbir engel görünmeyen, bu anlamda amansız, keyfi ve zamana yaygın niteliğini anlatmaktadır. Bizce mutlak keyfiyet ve kötü muamelenin devamlının önünde hiç bir engelin görünmüyor oluşu, bu baskı hissiniin sebebidir. Hiçbir denetime tabi olmayan mutlak askeri hiyerarşi ortamı tam da bu keyfiyetin hayat bulabilmesinin koşullarını oluşturmaktadır. Bu denetimsiz mutlak hiyerarşi ortamı belki de askerde şahit olduğumuz normalin üstü intihar rakamlarının en önemli sebebidir. Zira bu durum yaşanan mağduriyet hissine karşı kişilerin tutunabileceği seçenekleri ve baş etme mekanizmalarını ortadan kaldırmaktadır. Kişiler bu şekilde çaresizlik hissine çok kolay savrulabilmekte, "intihar etmeyi düşünüyorum" gibi radikal ifadeleri rahatlıkla telaffuz edebilir noktaya gelebilmektedir.

Biat etmenin norm, kurumun işleyişinde hiyerarşik yapılanmanın ise merkezi olduğu ve demokratik itiraz kanallarının bu işleyişe engel olarak görüldüğü tüm kapalı-hiyerarşik yapılarda benzer hak ihlalleri ile karşılaşılabilceğini hatırlatmakta fayda var. Örneğin, cezaevleri, akıl hastaneleri, okullar ve daha ileriye giderek tüm toplum üzerinde güvenlik birimlerinin kötü muamelelerine karşı, güvenlik personelinin korunması, suç oluşturan eylemlerinin görmezden gelinmesi ve etkili başvuru yollarının örselenmesi vb. birbirlerine benzer sorunlar yaratır. İşte tam da bu yüzden ordu gibi bu tür kapalı mekanizmaların ürettiği kötü muamelelere dair bir caydırıcılık oluşturabilmek için, diğer demokratik kurumsallaşma adımlarının yanı sıra, mutlaka etkin sivil ve bağımsız denetim mekanizmalarının mevcut olması gereklidir. Bu anlamda Kamu Denetçiliği Kurumu, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu gibi denetim mekanizmalarının askeri birlikleri teftiş edebilecek şekilde bağımsız ve yetkilendirilmiş olması son derece önemlidir.

www.askerhaklari.com
twitter.com/askerhaklari
facebook.com/askerhaklari
askerhaklari@gmail.com